

Turystyczna baza noclegowa województwa łódzkiego

pod redakcją Romana Szkupa

**Turystyczna
baza noclegowa
województwa łódzkiego**

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Turystyczna baza noclegowa województwa łódzkiego

pod redakcją Romana Szkupa

Roman Szkup – Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk o Ziemi, Instytut Geografii Miast
i Turyzmu, 90-142 Łódź, ul. Stefana Kopcińskiego 31

RECENZENT

Sławomir Sitek

REDAKTOR INICJUJĄCY

Beata Koźniewska

OPRACOWANIE REDAKCYJNE

Barbara Herman

SKŁAD I ŁAMANIE

AGENT PR

KOREKTA TECHNICZNA

Leonora Gralka

PROJEKT OKŁADKI

Katarzyna Turkowska

Zdjęcie wykorzystane na okładce: © Depositphotos.com/teresaterra

AUTORZY RYSUNKÓW ZAMIESZCZONYCH W PUBLIKACJI

Joanna Bik, Andrzej Matczak, Roman Szkup, Anna Wosiak, Jolanta Wojciechowska

AUTORZY ROZDZIAŁÓW ZAMIESZCZONYCH W PUBLIKACJI

Rozdział 1, 2 – *Andrzej Matczak, Roman Szkup*; Rozdział 3 – *Jolanta Wojciechowska*

Rozdział 4 – *Jolanta Bik*; Rozdział 5 – *Andrzej Matczak*

© Copyright by Authors, Łódź 2020

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2020

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

Wydanie I. W.08933.18.0.K

Ark. wyd. 7,5; ark. druk. 9,5

ISBN 978-83-8142-645-9

e-ISBN 978-83-8142-646-6

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

90-131 Łódź, ul. Lindleya 8

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl

e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl

tel. (42) 665 58 63

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	7
Rozdział 1. Turystyczna baza noclegowa jako przedmiot analiz naukowych (Andrzej Matczak, Roman Szkup)	9
1.1. Baza noclegowa w badaniach naukowych (Andrzej Matczak)	9
1.2. Problem definicji i klasyfikacji bazy noclegowej (Andrzej Matczak)	13
1.3. Materiały źródłowe w badaniach nad bazą noclegową (Roman Szkup)	23
1.3.1. Statystyki Głównego Urzędu Statystycznego do 1995 roku	24
1.3.2. Statystyki Głównego Urzędu Statystycznego po 1995 roku	25
1.3.3. Współczesna metodologia Głównego Urzędu Statystycznego w zakresie badań turystycznej bazy noclegowej	27
1.3.4. Ocena materiałów źródłowych	29
Rozdział 2. Potencjał i wykorzystanie turystycznej bazy noclegowej województwa łódzkiego (Andrzej Matczak, Roman Szkup)	39
2.1. Zmiany w liczbie i pojemności turystycznej bazy noclegowej w województwie łódzkim (Andrzej Matczak).....	39
2.1.1. Baza noclegowa w latach 1945–1989.....	40
2.1.2. Turystyczna baza noclegowa po 1990 roku	52
2.1.3. Podsumowanie	67
2.2. Wykorzystanie turystycznej bazy noclegowej województwa łódzkiego (Roman Szkup).....	70
2.2.1. Miejsce województwa łódzkiego w strukturze wykorzystania turystycznych obiektów noclegowych w Polsce	72
2.2.2. Struktura wykorzystania turystycznych obiektów noclegowych w województwie łódzkim	76
2.2.3. Podsumowanie	90
Rozdział 3. Agroturystyka w województwie łódzkim (Jolanta Wojciechowska)	95
3.1. Struktura wielkościowa agroturystyki w województwie łódzkim	96
3.2. Struktura jakościowa agroturystyki w perspektywie regionalnego konkursu „Złota Grusza”	103
3.3. Podsumowanie	111

Rozdział 4. Obiekty noclegowe Kościoła katolickiego w województwie łódzkim (Joanna Bik)	113
4.1. Wprowadzenie	113
4.2. Turystyka religijna w literaturze i metodologia badań	114
4.3. Lokalizacja katolickich obiektów noclegowych w województwie łódzkim ...	116
4.4. Podsumowanie	124
Rozdział 5. Zmiany w wielkości i użytkowaniu hoteli w Łodzi (Andrzej Matczak)	127
5.1. Hotele łódzkie do 1990 roku	127
5.2. Zmiany w lokalizacji hoteli w Łodzi w latach 1990–2017	130
5.3. Zmiany w wielkości i użytkowaniu łódzkich hoteli w latach 1990–2017	131
5.3.1. Zmiany w liczbie i pojemności łódzkich hoteli	135
5.3.2. Zmiany w liczbie gości korzystających z łódzkich hoteli	136
5.3.3. Zmiany w liczbie noclegów udzielonych gościom przez łódzkie hotele	138
5.4. Relacje między dynamiką wzrostu potencjału noclegowego hoteli a ich użytkowaniem	140
5.5. Zmiany w poziomie wskaźnika frekwencji łódzkich hoteli	143
5.6. Zmiany w przeciętnej liczbie nocy spędzonych w łódzkich hotelach	145
5.7. Wnioski	146
Zakończenie	149
O Autorach	152

WPROWADZENIE

Masowy ruch turystyczny jest liczącym się źródłem dochodów finansowych dla wielu regionów. Toteż zarówno ich władze, jak i mieszkańcy podejmują liczne wysiłki, by zachęcić potencjalnych zwiedzających do przyjazdu i dłuższego pobytu. Obok walorów turystycznych i dogodnego dojazdu, turyści potrzebują odpowiedniego zakwaterowania. Spełnia ono ważną rolę w rozwoju turystyki. Zapewnia przyjezdnym usługi noclegowe, sanitarne, żywieniowe, wypoczynkowe. Jest podstawowym elementem zagospodarowania turystycznego obszaru umożliwiającym zwiedzającym pobyt dłuższy niż jednodniowy. Baza noclegowa określa m.in. wielkość recepcyjną przestrzeni i rozwój jej funkcji turystycznej. To m.in. dzięki bazie noclegowej regiony uzyskują podstawowe przychody z zasobów użytkowanych przez zwiedzających (tzw. renta turystyczna). Cooper i in. (1998: 313, cyt. za: Pender, Sharpley (red.) 2008: 37) stwierdzają, że baza noclegowa jest „bez wątpienia największym [...] podsektorem gospodarki turystycznej”. Przyjezdni pozostawiają w niej blisko jedną trzecią swoich wydatków ponoszonych podczas podróży turystycznych. Dlatego zwiększenie bazy noclegowej, zróżnicowanie jej struktury, wprowadzenie w niej innowacji stało się elementem koniecznym do zwiększania dochodów regionalnych pochodzących z turystyki. W wielu regionach świata (m.in. rolniczych, przemysłowych i in.) turystyka, wraz z bazą noclegową, stała się ważnym czynnikiem ich rewitalizacji i rozwoju społeczno-gospodarczego. Stąd analizy regionalne wielkości, pojemności, struktury i wykorzystania turystycznej bazy noclegowej stały się ważnym problemem badawczym w wielu ośrodkach akademickich, a jego rozwiązania z powodzeniem mogą być wykorzystane przez branżę turystyczną.

Region łódzki nie wyróżnia się szczególnymi walorami turystycznymi – wręcz przeciwnie. Według wskaźnika atrakcyjności turystycznej (*Turystyka w 2015 roku* 2016: 162)¹ znajduje się on na ostatnim miejscu w kraju. Tymczasem w ostatnim ćwierćwieczu odnotowano w regionie wyraźny wzrost liczby i pojemności obiektów turystycznej bazy noclegowej oraz poziomu jej wykorzystania. Fakt ten skłania do podjęcia wysiłku rozpoznania:

¹ Wyznaczono go jako średnią arytmetyczną wskaźnika atrakcyjności turystycznej dla powiatów (uwzględniającego atrakcyjność kulturową, środowiskową i biznesowo-hotelową) wchodzących w skład danego województwa.

- a) zróżnicowania geograficznego odnośnie do liczby, pojemności, struktury i wykorzystania obiektów bazy noclegowej w regionie;
- b) a także występujących w jej obrębie trendów i prawidłowości rozwojowych zachodzących po 1989 roku.

Analizy te przeprowadzono w całym regionie (województwie łódzkim) i w obrębie jego zróżnicowania według powiatów. W ten sposób starano się określić, w jakiej fazie rozwoju znajduje się turystyczna baza noclegowa w regionie (województwie) i jego subregionach (powiatach). Badania te uzupełniono o studia przypadków ilustrujących zachowania (trendy i prawidłowości) wybranych obiektów turystycznej bazy noclegowej w różnej skali przestrzennej (od regionalnej po lokalną).

ROZDZIAŁ I

TURYSTYCZNA BAZA NOCLEGOWA JAKO PRZEDMIOT ANALIZ NAUKOWYCH

1.1. Baza noclegowa w badaniach naukowych

W Polsce problematyka turystycznej bazy noclegowej (w tym hotelarskiej) nie jest należycie doceniana zarówno w badaniach, publikacjach czy wydawnictwach naukowych, jak i analizach, opracowaniach, prognozach i strategiach urzędowych oraz programach nauczania w zakresie turystyki (Witkowski 2003, 2005, 2007). W istniejących opracowaniach naukowych dotyczących turystyki problematyka bazy noclegowej traktowana jest marginesowo¹. Na ogół stanowi ona jedynie fragment szerszych rozważań. Ma to miejsce w wielu opracowaniach ekonomicznych (Łazarkowie 2002: 114–144; Panasiuk (red.) 2001: 135–154; Wodejko 1997: 38–46 i in.). Omówienia z zakresu zagospodarowania turystycznego także poświęcają niewiele miejsca bazie noclegowej (Rogalewski 1974: 51–57; Płocka 2000: 61–92; Kowalczyk, Derek 2010: 197–221 i in.). Większość wydawnictw dydaktycznych, podejmując problematykę bazy noclegowej koncentruje uwagę na ogólnych podstawach wiedzy dotyczącej hoteli, m.in. z zakresu historii, organizacji pracy czy ekonomiki przedsiębiorstwa hotelarskiego, techniki i kultury obsługi itp. (Witulska 1992; Witkowski 2002, 2003; Witkowski, Kachniewska 2005; Panasiuk, Szostak 2009; Milewska, Włodarczyk 2009 i in.). Z kolei polskie czasopisma branżowe („Hotelarz”, „Świat Hoteli”) w ograniczonym zakresie zajmują się wynikami prac naukowych.

¹ Świadczą o tym m.in. publikacje pokonferencyjne, rzadko prezentujące problematykę bazy noclegowej. Przykładowo w 2013 roku w wydany m. in. na konferencji „Z badań Instytutów i Katedr Turystyki i Rekreacji w Polsce” tomie *Współczesne uwarunkowania i problemy rozwoju turystyki* (Pawlusiński (red.) 2013) na 45 zamieszczonych opracowań zaledwie trzy podjęły to zagadnienie (w odniesieniu do hotelarstwa). W następnym roku, po kolejnej konferencji z tego cyklu, w pierwszym tomie *Turystyka wobec zmian współczesnego świata. Zmiany, bariery, innowacje* (Gołębowski, Niezgodna (red.) 2014a) na 23 artykuły cztery dotyczyły bezpośrednio problematyki bazy noclegowej. A w drugim *Turystyka wobec zmian współczesnego świata. Strategie, marketing, programowanie* (Gołębowski, Niezgodna (red.) 2014b) na 26 artykułów w czterech podjęto to zagadnienie. W obu tomach problematyka bazy noclegowej dotyczyła wyłącznie hoteli.

Dostarczają głównie informacji o wydarzeniach mających miejsce w branży, zamieszczają reklamy firm trudniących się produkcją i usługami świadczonymi na rzecz hoteli, publikują artykuły sponsorowane przez producentów, udzielają informacji prawnych, drukują opracowania marketingowe i dotyczące jakości usług (Witkowski 2007: 6). Natomiast brak w nich krytycznych i oryginalnych analiz naukowych odnoszących się do aktualnych problemów ważnych dla działalności tej branży. Z kolei profesjonalnych czasopism naukowych, podejmujących problematykę hotelarską w kraju, brak. Niewiele też opublikowano prac zbiorowych szerzej ujmujących tę tematykę w Polsce (Siwiński, Tauber, Mucha-Szajak (red.) 2004; Merski, Witkowski (red.) 2004). Ten dość skromny dorobek publikacyjny dotyczący krajowego hotelarstwa uzupełniają raporty Horwath HTL (*Raport Horwath HTL, Hotel GuideBook* 2013, 2015–2016). Reasumując, ta krytyczna ocena dorobku naukowego w zakresie turystycznej bazy noclegowej (w tym hotelarskiej) przedstawiona na początku XXI wieku przez Czesława Witkowskiego (Witkowski 2003, 2005, 2007) po dziesięciu latach (w końcu drugiej dekady XXI wieku) nadal jest aktualna, co wyraźnie kontrastuje z jej znaczeniem w obsłudze ruchu turystycznego.

Stan ten odróżnia się od sytuacji w innych krajach (Witkowski 2007), gdzie literatura podejmująca problematykę turystycznej bazy noclegowej (zwłaszcza hotelarskiej) jest niezwykle obszerna. W specjalistycznych czasopismach akademickich, a także magazynach i opracowaniach branżowych – zarówno organizacji międzynarodowych, jak i krajowych – publikowanych jest wiele wyników badań i analiz empirycznych, prognoz, szczególnie w zakresie trendów rozwojowych, koniunktury, rynku, konkurencji czy rozwiązań technicznych (Witkowski 2007: 6–7). O bogactwie podejmowanych rozważań informują liczne artykuły przeglądowe zamieszczane w czołowych czasopismach naukowych, oceniające dotychczasowy dorobek naukowy w zakresie hotelarstwa. Na przykład magazyn o zarządzaniu gościnnością i hotelarstwem „Cornell Hospitality Quarterly” opublikował szereg tego rodzaju artykułów, obejmujących szeroki zakres tematów dotyczących hoteli, takich jak strategia marki, programy lojalnościowe, technologie informatyczne, finanse, kontrakty menedżerskie hotelu, fuzje i przejęcia, uzdrowiska, prawo pracy, fundusze inwestycyjne, nieruchomości i innych. Analizy przeglądowe informują o tym, co już zostało zrobione, a także identyfikują nowe kierunki badań i wyzwania na przyszłość. Mają na celu zapewnienie lepszego zrozumienia trendów i ogólnych zagadnień branży hotelarskiej. Koncentrują się na określonym temacie, dostarczają użytecznego wglądu w badania prowadzone w przeszłości i teraz oraz sugerują kierunki przyszłych studiów (Law, Leung, Cheung 2012). Podobne bogactwo publikacji naukowych i dydaktycznych dotyczących turystycznej bazy noclegowej, a zwłaszcza hotelarstwa, zawierają liczne monografie i podręczniki.

Także ujęcie geograficzne tej problematyki (w tym hotelarstwa) w literaturze polskiej (ale i zagranicznej) jest jak dotychczas rzadkie². Dotyczy to zarówno liczby publikacji, jak i podejmowanej problematyki³. Przede wszystkim interesowano się rozmieszczeniem, wielkością i wykorzystaniem obiektów bazy noclegowej. Najczęściej jej problematyka stanowiła fragment szerszych rozważań dotyczących zagospodarowania turystycznego bądź całości zagadnień turystycznych wybranego kraju czy regionu. Dotychczas ten typ opracowań był dość charakterystyczny dla geografii turystyki. Andrzej Kowalczyk (Kowalczyk 2001b) wskazuje, że brak w nim szerszego uwzględnienia czynników wzrostu, lokalizacji, powiązań wewnętrznych (z innymi elementami zagospodarowania turystycznego) i zewnętrznych (z innymi sektorami gospodarki), przestrzennych itp. Zagadnienia turystycznej bazy noclegowej podejmują zarówno geografowie, jak i przedstawiciele innych dyscyplin naukowych (ekonomii, zarządzania, socjologii, urbanistyki itp.). Domeną badań geograficznych są analizy zróżnicowania przestrzennego. Prowadzą one do poznania go, starają się określić występujące w nim prawidłowości i poznać czynniki je powodujące, by na ich podstawie móc prognozować zmiany, jakie mogą w nim nastąpić. Podejmowane dotychczas w tym zakresie badania turystycznej bazy noclegowej (w tym hotelarskiej) dotyczyły jej zróżnicowania geograficznego i obejmowały analizy:

- 1) potencjału, zwłaszcza hoteli (liczby, pojemności, struktury, wykorzystania) i zachodzących w nim zmian (trendy, uwarunkowania itp.) (np. Wawrzyniak 1975; Bosiacki 1994; Klementowski 1993, 1996; Łazarek 2004; Rogacki 2009; Sarnecki 2010; Dziedzic 2013; Sala 2014; Wojdacki 2014, 2015; Miedziński 2013; Matczak 2017);
- 2) lokalizacji i uwarunkowań przyrodniczych, społecznych, ekonomicznych, politycznych (w zakresie czynników lokalizacji, polityki lokalizacyjnej prowadzonej przez inwestorów i użytkowników itp.)

² Na krajowym rynku akademickim wciąż obecny jest zaledwie jeden podręcznik geografii hotelarstwa autorstwa geografa Andrzeja Kowalczyka (Kowalczyk 2001a). Inne tego rodzaju publikacje, także napisane przez geografów (np. Grabiszewski 1988; Nowakowski 2000; Milewska, Włodarczyk 2009), zawierają w tytule termin „hotelarstwo” jednak bez słowa „geografia”.

³ W latach 1986–2017 zaledwie jeden zeszyt „Turyzmu” (2001, t. 11, z. 2) na blisko 60 wydanych poświęcono w całości problematyce hotelarskiej. W paru innych zamieszczono pojedyncze artykuły podejmujące zagadnienia bazy noclegowej, w tym hotelarskiej. Szerzej tę problematykę podejmowano w czasopiśmie „Turystyka i Hotelarstwo”, wydawanym w latach 2002–2011 przez Wyższą Szkołę Turystyki i Hotelarstwa w Łodzi pod redakcją Andrzeja Stasiaka, np. numery 5 (2004) i 9 (2006) w całości dotyczyły zagadnień hotelarstwa.

- (m.in. Rogalewska 1978; Butowski 1993; Matczak (red.) 2004; Rotter 2004; Puciato 2012; Gruszka, Ilnicki, Jakubowicz 2014).
- 3) uwarunkowań działalności i ekspansji różnych rodzajów obiektów, zwłaszcza hoteli (ekspansja MSH, zatrudnienie, konkurencyjność itp.) (np. Kowalczyk 1999, 2003, 2007; Witkowski 2003, 2007; Warszzyńska 2002; Włodarczyk 2004; Niewiadomski 2006; Napierała 2013a).
 - 4) wielkości i struktury rynku (w zakresie demograficznym, społeczno-ekonomicznym, a zwłaszcza przestrzennym – pochodzenie terytorialne gości); geografia wnosi określony wkład badawczy w zakres marketingu terytorialnego (m.in. delimitacja obszarów rynkowych), jednak w odniesieniu do omawianej problematyki dotychczas rzadko pojawia się element zróżnicowania przestrzennego (np. Kowalczyk 2001; Sala 2006).
 - 5) cen usług; to zagadnienie w polskiej literaturze geograficznej należy do pionierskich (np. Napierała 2013b; Adamiak, Napierała 2013; Szczechowicz 2014; Sammel, Sammel, Majewska 2015).
 - 6) wpływu (zwłaszcza bazy hotelarskiej) na inne działy gospodarki, dochody lokalne, krajobraz i środowisko geograficzne; prace na ten temat są wciąż nieliczne (np. Kowalczyk 2004; Derek 2007; Rouba 2012; Stuczynski 2012).

Analizy geograficzne turystycznej bazy noclegowej (w tym hotelarskiej) dotyczące regionu łódzkiego podejmowano dotychczas rzadko. Bazę tę jako element składowy zagospodarowania turystycznego regionu przedstawili Urszula Bednarska i Waław Musiał (Bednarska, Musiał 1973), Bogdan Włodarczyk (Włodarczyk 1995), natomiast jako część składową turystyki w monografii województwa łódzkiego Andrzej Matczak (Matczak 2001). Większość opracowań związanych z bazą noclegową dotyczy samej Łodzi. Wśród wielkich miast w Polsce była ona szczególnie zaniedbana pod tym względem. Na większą skalę inwestycje w bazę noclegową, zwłaszcza hotelową, podjęto w Łodzi dopiero w ostatnich dwóch dekadach. Szczególną cechą łódzkich inwestycji hotelowych jest nie tylko budowa nowych obiektów, ale również rewitalizacja wielu budynków przemysłowych (głównie byłych fabryk włókienniczych) na cele hotelowe (Cudny 2010; Cudny, Rouba 2010; Cybulska 2011). Historię hotelarstwa w Łodzi szeroko omówili Mariola Milewska, Bogdan Włodarczyk (Milewska, Włodarczyk 2004) i Maciej Adamiak (Adamiak 2008). Stan bazy noclegowej od końca lat 70. ubiegłego wieku monitorował Matczak (Matczak 1993, 1998, 2002, 2004, 2011, 2016). Lokalizację obiektów hotelowych przedstawił Włodarczyk (Włodarczyk 2015), a całej bazy noclegowej Marta Nalej (Nalej 2014). Łódzką bazę noclegową omówiono w strategii rozwoju turystyki miasta (Kaczmarek, Liszewski, Włodarczyk 2006). Problematyka zróżnicowania

cen usług noclegowych w obszarze metropolitalnym analizowana była przez Macieja Adamiaka i Tomasza Napierałę (Adamiak, Napierała 2013). Znacznie mniej opracowań podejmujących problematykę turystycznej bazy noclegowej poświęcono pozostałym obszarom województwa łódzkiego. Mariola Milewska (Milewska 2001) przedstawiła przemiany strukturalne i własnościowe hoteli w regionie w latach 1985–2001. Z kolei Ewa Szafrąńska i Bogdan Włodarczyk (Szafrąńska, Włodarczyk 2011) omówili rolę władz samorządu powiatowego w zakresie rozwoju m.in. bazy noclegowej w województwie. Szerzej bazę noclegową Łodzi i regionu łódzkiego na początku drugiej dekady XXI wieku przedstawił Włodarczyk (Włodarczyk 2014).

1.2. Problem definicji i klasyfikacji bazy noclegowej

Mianem turystycznej bazy noclegowej określa się wszelkie obiekty i urządzenia umożliwiające turyście nocleg poza miejscem jego stałego zamieszkania (Warszyńska, Jackowski 1979: 30–31; Faracik 2007: 146 i in.⁴).

Turystyczna baza noclegowa charakteryzuje się dużą różnorodnością, złożonością i rozdrobnieniem. Spora jej część obok noclegu zapewnia klientom również wyżywienie, wypoczynek i rozrywkę. Nocleg jest także elementem przeżycia (doświadczenia) turystycznego (Middleton 1996: 263–264; Pender, Sharpley (red.) 2008: 38–40). Wymusza to stałe podnoszenie przez obiekty zakwaterowania jakości świadczonych usług noclegowych.

Wszystko to sprawia, że poszczególne obiekty i urządzenia bazy noclegowej są różnie określane i klasyfikowane w zależności od kraju i istniejących w nim tradycji. Ponadto konieczność dostosowania się do rynku wymaga systematycznego wprowadzania innowacji w zakresie wyposażenia, a zwłaszcza oferowanych usług. Dlatego wcześniej używane pojęcia i klasyfikacje stają się z czasem nieadekwatne do określania obiektów bazy noclegowej po wprowadzeniu w nich na szerszą skalę innowacji w technologii, udogodnieniach, zarządzaniu itp. (Matczak 2016: 13). To jest m.in. przyczyną, że dotychczas, zarówno w nauce, jak i praktyce zbierania, gromadzenia i udostępniania danych statystycznych dotyczących bazy noclegowej, nie dopracowano się ogólnie przyjętych definicji i klasyfikacji (Wodejko 1997: 40). Utrudnia to porównywanie (w odniesieniu do czasu i przestrzeni) prowadzonych analiz dotyczących zmian zachodzących w wielkości,

⁴ Podobnie definiują bazę noclegową Milewska i Włodarczyk (Milewska, Włodarczyk 2009: 59): „Baza noclegowa to wszelkiego rodzaju obiekty noclegowe, ich części lub części specjalnie dostosowanych środków transportowych, a także wyodrębnione tereny wraz z urządzeniami bezpośrednio związanymi z obsługą osób podróżujących”.

strukturze rodzajowej czy też standardach turystycznych obiektów noclegowych. Stąd też na szczególne wsparcie ze strony branży turystycznej i prowadzących badania naukowe zasługują wysiłki takich organizacji międzynarodowych jak Światowa Organizacja Turystyki Narodów Zjednoczonych (United Nations World Tourism Organisation, UNWTO) czy Unia Europejska (UE) i krajowego Głównego Urzędu Statystycznego (GUS), zmierzające w kierunku ujednoczenia nazewnictwa i klasyfikacji obiektów bazy noclegowej.

W zależności od przyjętych kryteriów turystyczną bazę noclegową można podzielić na różne kategorie. W literaturze, biorąc pod uwagę kryterium ekonomiczne, najczęściej dzieli się bazę noclegową na dwie kategorie (Davidson 1996; Middleton 1996; Knowles 2001, i in.), a mianowicie na obiekty z obsługą (oferujące obok noclegu, sprząatanie, ścielenie łóżek, wymianę ręczników, posiłki i bary, room service itp.) i bez obsługi (które nie oferują nic więcej poza noclegiem). W obiektach pierwszego rodzaju usługi, nawet jeśli nie są wykorzystywane, wliczone są w cenę noclegu. Poszczególne rodzaje bazy noclegowej zaspokajają różne segmenty rynku. Przykładowo, wydzielając dwa z nich (służbowy i wypoczynkowy) oraz cel podróży i trasy Victor Middleton (Middleton 1996: 292) wyróżnił w bazie noclegowej kilka rodzajów obiektów (tab. 1). Tenże autor (Middleton 1996: 4) zalicza zakwaterowanie do jednego z pięciu podstawowych elementów produktu turystycznego i wyróżnia: hotele/motele, domy gościnne/pensjonaty, kwatery wiejskie, apartamenty/domki/mieszkania, kondominia/ośrodki time-share, wioski wakacyjne/ośrodki wypoczynkowe, centra konferencyjne/wystawowe, kempingi stałe i sezonowe, ośrodki żeglarskie (mariny). W literaturze można spotkać jeszcze wiele innych klasyfikacji bazy noclegowej opartych na różnorodnych kryteriach (Warszyńska, Jackowski 1978; Davidson 1996; Faracik 2007; Kowalczyk, Derek 2010 i in.), zwłaszcza według standardu wyposażenia obiektu noclegowego i świadczonych w nim usług (np. kategoria hotelu oznaczona określoną liczbą gwiazdek), umożliwiających potencjalnym gościom dokonanie szybkiego wyboru⁵.

⁵ W Polsce kategoryzację szeroko rozumianych obiektów hotelarskich przeprowadzono, biorąc pod uwagę: 1) wyposażenie obiektu noclegowego, 2) kwalifikacje zatrudnionego personelu i 3) zakres usług świadczonych w obrębie obiektu. Kategorię oznacza się liczbą gwiazdek lub cyfrą rzymską (więcej gwiazdek oznacza wyższy standard). Hotele, motele, pensjonaty mogą dostać od jednej do pięciu gwiazdek, kempingi od jedyńki do czwórki rzymskiej, a domy wycieczkowe od jedyńki do trójki rzymskiej (Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 30 grudnia 2005 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie obiektów hotelarskich i innych obiektów, w których świadczone są usługi hotelarskie, Dz.U. 2006, Nr 5, poz. 29).

Tabela 1. Rodzaje turystycznej bazy noclegowej według segmentów rynku

Sektor lub segment	Sektor obsługiwany		Sektor nieobsługiwany (bez wyżywienia)	
	Cel podróży	Na trasie	Cel podróży	Na trasie
Interesy i inne cele niewypoczynkowe	<ul style="list-style-type: none"> • hotele miejskie (poniedziałek–piątek) • hotele wypoczynkowe dla konferencji lub wystaw • instytucje edukacyjne 	<ul style="list-style-type: none"> • motele • zajazdy • hotele przy lotnisku • tanie hotele 	<ul style="list-style-type: none"> • apartamenty 	<ul style="list-style-type: none"> • nie dotyczy
Wypoczynek i wakacje	<ul style="list-style-type: none"> • hotele wypoczynkowe • domy gościnne/pensjonaty • domy wiejskie • hotele miejskie (piątek–niedziela) 	<ul style="list-style-type: none"> • motele • pensjonaty • zajazdy • tanie hotele 	<ul style="list-style-type: none"> • hotele-apartamenty • kondominia/time-share • wioski wakacyjne • ośrodki wypoczynkowe /kempingi/ chatki • kwatery wiejskie • domki • letnie domy • apartamenty/mieszkania • małe motele 	<ul style="list-style-type: none"> • miejsca kempingowe dla przyczep, namiotów, pojazdów rekreacyjnych • Stowarzyszenie Schronisk Młodzieżowych (YHA) • niektóre motele i tanie hotele

Źródło: Middleton 1996: 292.

Inne kryteria klasyfikacji obiektów turystycznej bazy noclegowej zaproponował Olaf Rogalewski (Rogalewski 1974: 51–57). Podział ten odniósł do charakteru pomieszczeń noclegowych i ich przystosowania do potrzeb poszczególnych form ruchu turystycznego.

Według pierwszego z kryteriów w bazie noclegowej wyróżnia trzy grupy obiektów. Pierwsza obejmuje turystyczne pomieszczenia noclegowe, specjalnie w tym celu wybudowane, czyli obiekty tradycyjnego hotelarstwa: hotele, motele, pensjonaty oraz hotelarstwa komplementarnego: domy wycieczkowe, schroniska, domy wczasowe, schrony turystyczne, stacje wodne i obiekty mieszkalno-pensjonatowe. Druga dotyczy terenu przystosowanego do ustawienia przenośnego lub ruchomego sprzętu noclegowego (m.in. namiotów, przyczep turystycznych) i są to kempingi oraz pola biwakowe. Z kolei trzecia odnosi się do pomieszczeń czasowo użytkowanych w turystycznych celach noclegowych, takich jak obiekty wybudowane i eksploatowane w celach nieturystycznych, które w sezonie w całości lub części wykorzystywane są jako baza noclegowa (szkoły i internaty – na sezonowe schroniska szkolne i ośrodki kolonijne, mieszkania prywatne – na pokoje gościnne, kwatery prywatne, stacje turystyczne).

Według drugiego kryterium Rogalewski wyróżnia dwie zasadnicze grupy obiektów noclegowych. Pierwsza obejmuje te, które przeznaczono dla turystów przyjeżdżających na dłuższe pobyty wypoczynkowe. Obiekty te zapewniają nocleg, całodzienne wyżywienie, wypoczynek i rozrywkę. Druga to obiekty przelotowe, przeznaczone m.in. na potrzeby turystyki krajoznawczej, gdzie przyjeżdżający zatrzymuje się na jedną lub kilka nocy. Są to miejsca w dużym stopniu zróżnicowane pod względem funkcjonalnym ze względu na różnorodne potrzeby korzystających z nich turystów.

Przyjmując kryterium dostępności, bazę noclegową w Polsce z okresu poprzedniego systemu społeczno-gospodarczego powszechnie dzielono (*Definicje podstawowych pojęć z zakresu turystyki* 1979) na otwartą (ogólnodostępną) – świadczącą usługi noclegowe wszystkim chętnym, którzy mogli za nie zapłacić i mieli dokument tożsamości niezbędny do zameldowania, oraz zamkniętą (środowiskową), z której usług mogły skorzystać tylko osoby uprawnione (z dokumentem potwierdzającym te uprawnienia lub nabyte umiejętności). Nadal bazę noclegową dzieli się także, biorąc pod uwagę kryterium jej wykorzystania w ciągu roku i wyróżnia się obiekty całoroczne, świadczące usługi noclegowe niezależnie od pory roku, oraz sezonowe, czynne przez część roku (w Polsce zwykle latem).

Ważkim kryterium klasyfikacji obiektów turystycznej bazy noclegowej są czynniki związane z lokalizacją urządzeń i usług noclegowych. Ważność tego kryterium, według Andrzeja Kowalczyka i Marty Derek (Kowalczyk, Derek

2010: 210–211), spowodowana jest faktem, że baza ta sprzyja lokalizacji pozostałych urządzeń i usług w miejscowościach oraz regionach turystycznych. Według tej klasyfikacji autorzy omawiają obiekty bazy noclegowej w dwóch grupach urządzeń i usług: zlokalizowanych na obszarach stricte turystycznych oraz w obrębie miast.

Niektóre instytucje, zarówno społeczne (np. Kościół katolicki), jak i państwowe (np. Państwowe Gospodarstwo Leśne „Lasy Państwowe”) w Polsce dysponują własną bazą noclegową. Kościół ma własną sieć ośrodków rekolekcyjnych, natomiast PGL „Lasy Państwowe” dysponują obiektami noclegowymi o charakterze kubaturowym w postaci ośrodków szkoleniowo-wypoczynkowych czy wczasowych, kwater myśliwskich, pokoi gościnnych, domków turystycznych i powierzchniowym, takimi jak miejsca i pola biwakowe (Matuszewska 2008).

Jednak dla przeprowadzenia analiz w zakresie wielkości, pojemności, struktury i wykorzystania obiektów turystycznej bazy noclegowej niezbędne są także dane statystyczne, które powinny być oparte na stabilnych definicjach, często mających podstawy prawne. Dlatego UNWTO, m.in. dla celów statystycznych, wysunęła własną propozycję definicji i klasyfikacji bazy noclegowej (*Recommendations on Tourism Statistics 1994; International Recommendations for Tourism Statistics 2008 2010*), którą stara się wprowadzić do praktyki statystycznej wiele państw i ich ugrupowań, m.in. Unia Europejska (Eurostat – Annex to the Council Recommendation for a Community Methodology on Tourism Statistics; w wersji polskiej: *Metodologia Unii Europejskiej w dziedzinie statystyki turystyki 1998*) i Polska (*Metodologia Unii Europejskiej w dziedzinie statystyki turystyki 1998; Marciniak, Kraśniewska 2009*).

W propozycji UNWTO (*Metodologia Unii Europejskiej w dziedzinie statystyki turystyki 1998: 39–43*) zdefiniowano podstawowe pojęcia. I tak miejsce zakwaterowania turystycznego jako „każde miejsce zakwaterowania, gdzie regularnie lub sporadycznie nocują turyści”. Ta definicja umożliwia podział zakwaterowania na dwie podstawowe grupy: turystyczne zakłady zakwaterowania zbiorowego i obiekty zakwaterowania indywidualnego.

„Turystyczne zakłady zakwaterowania zbiorowego” zdefiniowano jako

obiekty noclegowe, które oferują podróżnemu nocleg w pokoju lub innym pomieszczeniu, przy czym liczba oferowanych miejsc musi być większa niż pewne określone minimum, przewyższające potrzeby noclegowe pojedynczej rodziny. Wszystkie miejsca w obiekcie muszą [...] podlegać jednolitemu zarządowi na zasadach komercyjnych, nawet jeśli nie ma on charakteru dochodowego.

Obiekty zakwaterowania zbiorowego podzielono na trzy kategorie (hotele i obiekty podobne, obiekty specjalnego przeznaczenia i pozostałe obiekty zakwaterowania zbiorowego) oraz na dziewięć mniejszych grup podstawowych.

Kategorię „hotele i podobne obiekty” definiuje się jako „obiekty podzielone na pokoje, których liczba przekracza określone minimum, podlegające jednemu zarządowi i świadczące pewne usługi, w tym usługi w pokojach, codzienne śłanie łóżek i mycie urządzeń sanitarnych”. Do grupy hoteli wchodzi:

hotele, hotele apartamentowe (samodzielne mieszkania zamiast typowych pokoi), motele, zajazdy, hotele nadmorskie, kluby oferujące miejsca noclegowe i podobne zakłady świadczące usługi hotelarskie w szerszym zakresie, niż codzienne ścienie łóżek oraz sprzątanie pokoi i mycie urządzeń sanitarnych.

Natomiast do grupy „pozostałe obiekty hotelowe” zaliczono „domy z pokojami do wynajęcia, pensjonaty, rezydencje turystyczne oraz podobne obiekty noclegowe posiadające pokoje i prowadzące ograniczone usługi hotelarskie, w których zakres wchodzi codzienne ścienie łóżek oraz sprzątanie pokoi i mycie urządzeń sanitarnych”.

Kategoria „obiekty specjalnego przeznaczenia” obejmuje

wszelkiego rodzaju miejsca zakwaterowania turystów, także nienastawione na zysk (*non-profit*), podlegające jednemu zarządowi i zapewniające pewien minimalny poziom usług (bez codziennego śłania łóżek), oferujące nocleg w pokoju lub innego rodzaju pomieszczeniu (np. samodzielna jednostka mieszkalna, miejsce na kempingu, pomieszczenie wieloosobowe), zapewniające, poza samymi usługami noclegowymi, także innego rodzaju usługi, np. opiekę lekarską, socjalną, organizację konferencji i transport.

Są to więc dowolne obiekty, które oprócz zapewnienia noclegów pełnią dodatkowe funkcje i należą do nich: sanatoria i podobne obiekty, obozy wakacyjne (także połączone z pracą), ośrodki konferencyjne oraz ośrodki transportu publicznego z miejscami do spania.

Kategoria „pozostałe turystyczne obiekty zakwaterowania zbiorowego” obejmuje obiekty przeznaczone

dla wczasowiczów, niekoniecznie nastawione na zysk, podlegające jednolitemu zarządzaniu, dostarczające pewne określone minimum usług (bez codziennego śłania łóżek), oferujące pokoje lub inne pomieszczenia np. domki kempingowe, miejsca na kempingu, zbiorowe sypialnie.

Zalicza się do niej: wakacyjne obiekty mieszkalne, kempingi i pola namiotowe, obiekty noclegowe turystyki socjalnej i stacje żeglarskie.

Z kolei „turystyczne obiekty zakwaterowania indywidualnego” zdefiniowano jako „obiekty, które nie mieszczą się w kategorii obiektów zakwaterowania zbiorowego”. Dostarczają one ograniczonej liczby miejsc do wynajęcia za określoną opłatą (związane są z wydatkami pieniężnymi turystów, stanowiąc źródło dochodów dla miejscowości recepcyjnych) lub za darmo. Wśród nich wyróżnia się dwie kategorie i pięć podgrup.

Kategoria „odpłatne miejsca zakwaterowania indywidualnego” obejmuje pokoje wynajęte przy rodzinie (kwatery prywatne – turysta wraz z gospodarzami przebywa w mieszkaniu, płacąc za nie komorne) i samodzielne mieszkania wynajęte od osób fizycznych lub za pośrednictwem agencji (tj. apartamenty, wille, domki, inne mieszkania wykorzystywane jako turystyczne obiekty noclegowe, czasowo wynajęte bądź dzierżawione, stanowiące samodzielne jednostki, znajdujące się w otoczeniu zwykłych mieszkań).

Kategoria „nieodpłatne miejsca zakwaterowania indywidualnego” obejmuje: własne mieszkania i domy użytkowników (drugie domy, apartamenty, wille, domki itp., wykorzystywane turystycznie przez osoby pozostające we wspólnym gospodarstwie domowym z właścicielem obiektu i domy będące własnością kilku osób, korzystających z nich na zmianę – time-share), nieodpłatne zakwaterowanie w mieszkaniach krewnych i znajomych (udostępniane przez rodzinę lub przyjaciół) oraz pozostałe miejsca zakwaterowania indywidualnego (np. rozbijane „na dziko” namioty, przyczepy czy łodzie przycumowane poza przeznaczonymi do tego miejscami).

UNWTO zaproponowała też jednostki pomiaru (*Metodologia Unii Europejskiej w dziedzinie statystyki turystyki* 1998: 45–49): liczba obiektów zależnie od rodzaju zakwaterowania (tj. zakładów udostępniających swoje usługi turystom), pojemność bazy noclegowej określona liczbą łóżek i pokoi, liczbą przyjazdów oraz udzielonych noclegów, stopień wykorzystania miejsc noclegowych i pokoi.

GUS (uwzględniając propozycje UNWTO, podobnie jak Eurostat) dokonuje pomiaru obiektów turystycznej bazy noclegowej przy pomocy następujących zmiennych (*Metodologia Unii Europejskiej w dziedzinie statystyki turystyki* 1998: 45–49):

- 1) liczba obiektów noclegowych w zależności od rodzaju zakwaterowania;**
- 2) pojemność obiektów noclegowych (liczba miejsc, łóżek, pokoi).** Liczba łóżek w obiekcie noclegowym określana jest przez liczbę osób mogących spędzić w nim noc (bez tzw. dostawek). Termin „łóżko” dotyczy dokładnie pojedynczego miejsca. Łóżka podwójne

traktowane są jako dwa miejsca noclegowe. Jako łóżko traktuje się także miejsce na namiot, przyczepę, dla łodzi przy kei, przy czym miejsce takie uznaje się zwykle za cztery łóżka (jeśli nie jest znana dokładna ich liczba). Tak więc jednostka ta służy pomiarowi pojemności wszystkich obiektów noclegowych. Z kolei określenie „pokój” odnosi się do jednego lub kilku pomieszczeń, stanowiących niepodzielnie i łącznie wynajmowaną całość, w dowolnego rodzaju obiekcie noclegowym;

- 3) wykorzystanie obiektów noclegowych** (liczba korzystających, udzielonych noclegów, stopień wykorzystania, tzw. obłożenie miejsc lub pokoi). Korzystający to osoby przybywające lub opuszczające obiekt zakwaterowania zbiorowego bądź indywidualnego i faktycznie w nim zarejestrowane. Z kolei udzielone noclegi to noce, kiedy podróżny przebywa albo jest zarejestrowany w obiekcie noclegowym (zbiorowym lub indywidualnym). Natomiast stopień wykorzystania (obłożenia) miejsc, łóżek, pokoi to iloraz ogólnej liczby udzielonych noclegów i wszystkich oferowanych miejsc noclegowych bądź łóżek czy pokoi w określonym czasie (np. w ciągu miesiąca), kiedy były one faktycznie udostępnione, a cały ten wynik mnoży się przez 100, by uzyskać wielkość w procentach.

W tabeli 2. pokazano podobieństwa i różnice istniejące w Polsce (GUS) i Unii Europejskiej (Eurostat) w stosunku do zalecanej przez UNWTO klasyfikacji bazy noclegowej. Dodatkowe trudności w Polsce wynikają z różnic między klasyfikacją bazy noclegowej wprowadzaną za Eurostatem przez GUS a klasyfikacją zgodną z obowiązującą od 1997 roku ustawą o usługach turystycznych⁶. Analizę wielkości, pojemności, struktury i wykorzystania obiektów turystycznej bazy noclegowej w regionie łódzkim oparto na klasyfikacji i pomiarze stosowanym przez GUS⁷.

⁶ W 1996 roku GUS wprowadził własną klasyfikację bazy noclegowej, w ograniczonym zakresie zgodną z zapisami późniejszej Ustawy o usługach turystycznych, która w rozdziale 5, Usługi hotelarskie, wymienia w art. 36 następujące rodzaje obiektów hotelarskich: hotele, motele, pensjonaty, kempingi, domy wycieczkowe, schroniska młodzieżowe, schroniska, pola biwakowe.

⁷ Według wytycznych obowiązującego aktualnie Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 692/2011 z 6 lipca 2011 roku w sprawie europejskiej statystyki w dziedzinie turystyki.

Tabela 2. Klasyfikacja bazy noclegowej według UNWTO, Eurostatu i GUS-u

Grupy główne UNWTO	Grupy podstawowe UNWTO	Grupy rodzajowe		
		UNWTO	Eurostat	GUS
Turystyczne zakłady zakwaterowania zbiorowego	Hotele i inne obiekty hotelarskie	<ul style="list-style-type: none"> hotele inne obiekty hotelarskie 	<ul style="list-style-type: none"> hotele (w tym motele, zajazdy przydrożne, nadmorskie hotele wypoczynkowe, residence clubs i inne obiekty zapewniające usługi hotelowe) obiekty typu hotelarskiego (pensjonaty, schroniska, domy wycieczkowe i podobne obiekty noclegowe, zapewniające poza noclegami ograniczone usługi hotelowe) 	<ul style="list-style-type: none"> hotele motele pensjonaty inne obiekty hotelowe
	Obiekty specjalnego przeznaczenie	<ul style="list-style-type: none"> obiekty lecznicze obozy wakacyjne w środkach transportu publicznego ośrodki konferencyjne 	<ul style="list-style-type: none"> ośrodki wypoczynkowe (tj. zespoły obiektów pod wspólnym zarządem, takie jak hotele apartamentowe i zespoły domków lub bungalowów, zapewniające ograniczone usługi hotelowe; często aranżowane jako wioski wakacyjne) 	<ul style="list-style-type: none"> zakłady uzdrowiskowe ośrodki wczasowe ośrodki kolonijne ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe domy pracy twórczej ośrodki wypoczynku sobotnio-niedzielnego
	Inne obiekty zakwaterowania zbiorowego	<ul style="list-style-type: none"> wakacyjne obiekty mieszkalne kempingi, pola namiotowe pozostałe obiekty zakwaterowania zbiorowego 	<ul style="list-style-type: none"> kempingi turystyczne (tj. wydzielone miejsca dla namiotów, przyczep i samochodów kempingowych oraz przystanie jachtowe) obiekty dla turystyki socjalnej (schroniska młodzieżowe, hotele studenckie, domy wycieczkowe, domy wypoczynkowe dla osób starszych, obiekty wypoczynkowe dla pracowników i hotele robotnicze, domy studenckie i internaty oraz inne obiekty tego typu, których działalność jest subsydiowana, mające wspólny zarząd) inne (obiekty uzdrowiskowe, zakwaterowanie na obozach pracy wakacyjnej lub w środkach transportu publicznego itp.) 	<ul style="list-style-type: none"> domy wycieczkowe schroniska schroniska młodzieżowe domki turystyczne kempingi pola biwakowe
Prywatne turystyczne miejsca zakwaterowania	Prywatne turystyczne miejsca zakwaterowania	<ul style="list-style-type: none"> kwatery prywatne własne mieszkania użytkowników pokoje wynajęte przy rodzinie mieszkania wynajęte od osób prywatnych nieodpłatne zakwaterowanie w mieszkaniach krewnych lub znajomych inne kwatery prywatne 	<ul style="list-style-type: none"> kwatery prywatne (pokój wynajęty od właścicieli mieszkających zwykle na miejscu) domy wynajęte od osób prywatnych (mieszkania, domy wakacyjne wynajęte lub wdzierżawione w całości, tymczasowo jako zakwaterowanie turystyczne) bezpłatne noclegi zapewniane przez krewnych lub przyjaciół (pozwalają korzystać z domów właścicieli w całości lub części) prywatne domy lub mieszkania (apartamenty, domy wakacyjne, domki letniskowe wykorzystywane przez właścicieli jako drugie domy podczas wyjazdów turystycznych) inne formy prywatnego zakwaterowania (noclegi w namiotach, na łodziach, prywatnych polach biwakowych i przystaniach) 	<ul style="list-style-type: none"> kwatery agroturystyczne pokoje gościnne pozostałe obiekty niesklasyfikowane

Źródło: opracowanie własne za: Faracik 2007: 146–153; Davidson 1996: 70; Metodologia Unii Europejskiej w dziedzinie statystyki turystyki 1998: 39–49.

GUS zbiera dane, wykorzystując następującą klasyfikację obiektów turystycznej bazy noclegowej (*Turystyka w 2015 roku* 2016: 17–19):

- **Hotel** – obiekt zlokalizowany głównie w zabudowie miejskiej dysponujący co najmniej 10 pokojami, w tym większość miejsc w pokojach jedno- i dwuosobowych, świadczący szeroki zakres usług związanych z pobytem gości. Każdy hotel musi zapewnić podawanie śniadań. W zależności od wyposażenia i zakresu świadczonych usług wyróżnia się pięć kategorii hoteli: najwyższa – 5 gwiazdek, najniższa – 1 gwiazdka.
- **Motel** – obiekt zlokalizowany przy trasach komunikacji drogowej, który poza usługami hotelarskimi przystosowany jest również do świadczenia usług motoryzacyjnych i dysponuje parkingiem. Motel musi posiadać co najmniej 10 pokoi, w tym większość miejsc w pokojach jedno- i dwuosobowych. Każdy motel musi zapewnić podawanie śniadań. W zależności od wyposażenia i zakresu świadczonych usług wyróżnia się pięć kategorii moteli: najwyższa – 5 gwiazdek, najniższa – 1 gwiazdka.
- **Pensjonat** – obiekt, który świadczy usługi hotelarskie łącznie z całodziennym wyżywieniem i dysponuje co najmniej 7 pokojami. Musi świadczyć usługi gastronomiczne w formie podawania co najmniej dwóch posiłków dziennie. W zależności od wyposażenia i zakresu świadczonych usług wyróżnia się pięć kategorii pensjonatów: najwyższa – 5 gwiazdek, najniższa – 1 gwiazdka.
- **Inny obiekt hotelowy** – obiekt noclegowy, podzielony na pokoje, podlegający jednemu zarządowi, świadczący pewne usługi, w tym przynajmniej codzienne sprzątnięcie pokoi, ślanie łóżek i mycie urządzeń sanitarnych (np. obiekt spełniający zadania hotelu, motelu lub pensjonatu, któremu nie została nadana kategoria).
- **Dom wycieczkowy** – obiekt położony na obszarze zabudowanym lub w pobliżu zabudowy, posiadający co najmniej 30 miejsc noclegowych, dostosowany do samoobsługi klientów oraz świadczący minimalny zakres usług związanych z pobytem klientów. Każdy dom wycieczkowy musi posiadać przynajmniej jedną placówkę gastronomiczną. W zależności od wyposażenia i zakresu świadczonych usług wyróżnia się trzy kategorie domów wycieczkowych: najwyższa – kat. I, najniższa – kat. III.
- **Schronisko** – obiekt położony poza obszarem zabudowanym, przy szlakach turystycznych, świadczący minimalny zakres usług związanych z pobytem klientów. Schronisko powinno stworzyć możliwość skorzystania z usług gastronomicznych lub sporządzenia posiłku. Pojęcie „schronisko” nie obejmuje schronisk młodzieżowych.
- **Schronisko młodzieżowe** – obiekt przeznaczony do indywidualnej i grupowej turystyki młodzieżowej, dostosowany do samoobsługi klientów. Schronisko młodzieżowe jest placówką zlokalizowaną w samodzielny budynek lub

w wydzielonej części budynku. W zależności od wyposażenia i zakresu świadczonych usług wyróżnia się trzy kategorie schronisk młodzieżowych: najwyższa – kat. I, najniższa – kat. III.

- **Szkolne schronisko młodzieżowe** – placówka oświatowo-wychowawcza umożliwiająca rozwijanie zainteresowań i uzdolnień oraz korzystanie z różnych form wypoczynku i organizacji czasu wolnego.
- **Ośrodek wczasowy** – obiekt (lub zespół obiektów) noclegowy przeznaczony i przystosowany do świadczenia wyłącznie lub głównie usług związanych z wczasami.
- **Ośrodek kolonijny** – obiekt (lub zespół obiektów) noclegowy przeznaczony i przystosowany do świadczenia wyłącznie lub głównie usług związanych z koloniami.
- **Ośrodek szkoleniowo-wypoczynkowy** – obiekt (lub zespół obiektów) noclegowy przeznaczony i przystosowany do przeprowadzania kursów, konferencji, szkoleń, zjazdów itp. Może być także przystosowany do świadczenia usług wczasowych.
- **Dom pracy twórczej** – obiekt, w którym są zapewnione właściwe warunki do wykonywania pracy twórczej i wypoczynku twórców, wykorzystywany również (głównie przez ich rodziny) jako ośrodek wczasowy.
- **Zespoły domków turystycznych** – domek turystyczny – budynek niepodpiwniczony, posiadający nie więcej niż cztery pokoje, dostosowany do świadczenia usług typu hotelarskiego. Domki turystyczne mogą tworzyć zespoły domków turystycznych, a także organizacyjnie wchodzić w skład innych obiektów noclegowych. W grupie zespoły domków turystycznych mogą znajdować się również miejsca kempingowe.
- **Kemping (camping)** – teren zwykle zadrzewiony, strzeżony, oświetlony, mający stałą obsługę recepcyjną i wyposażony w urządzenia (sanitarne, gastronomiczne, rekreacyjne) umożliwiające turystom nocleg w namiotach, mieszkalnych przyczepach samochodowych, a także przyrządzanie posiłków oraz parkowanie pojazdów samochodowych. W zależności od wyposażenia i zakresu świadczonych usług wyróżnia się cztery kategorie kempingów: najwyższa – 4 gwiazdki, najniższa – 1 gwiazdka.
- **Pole biwakowe** – wydzielone miejsce niestrzeżone, umożliwiające turystom nocleg w namiotach. Na polu biwakowym znajdują się punkty poboru wody pitnej, podstawowe urządzenia sanitarne i tereny rekreacyjne.
- **Hostel** – obiekt noclegowy o standardzie różniącym się od obiektów hotelowych głównie liczbą miejsc w pokojach, łózkami piętrowymi i współdzieleniem części wyposażenia oraz pomieszczeń przeznaczonych dla gości (np. wspólna kuchnia/łazienka). Charakterystyczne dla hostelu jest wynajmowanie łóżka, a nie pokoju. Pokoje w hostelach to najczęściej dormy, czyli pokoje wieloosobowe, a także pokoje indywidualne: 1-, 2- i 3-osobowe.

- **Zakład uzdrowiskowy** – zakład świadczący usługi w zakresie opieki zdrowotnej położony na terenie uzdrowiska i wykorzystujący przy udzielaniu świadczeń zdrowotnych naturalne zasoby lecznicze uzdrowiska. Zakłady uzdrowiskowe wykazują wszystkie miejsca noclegowe przeznaczone do dyspozycji turystów, w tym kuracjuszy.
- **Pokoje gościnne (kwatery prywatne)** – rodzaj obiektu zakwaterowania turystycznego, który stanowią umeblowane pomieszczenia i lokale (z wyjątkiem kwater agroturystycznych) w mieszkaniach, domach i innych budynkach mieszkalnych należących do osób fizycznych lub prawnych (z wyjątkiem rolników) wynajmowane turystom na noclegi za opłatą.
- **Kwaterna agroturystyczna** – rodzaj obiektu zakwaterowania turystycznego, który stanowią pokoje i domy mieszkalne oraz przystosowane budynki gospodarcze (po adaptacji) w gospodarstwach wiejskich (rolnych, hodowlanych, ogrodniczych czy rybackich), będące własnością rolników, wynajmowane turystom na noclegi za opłatą.
- **Pozostałe obiekty niesklasyfikowane** – obiekty, które w czasie niepełnego wykorzystania zgodnie z ich przeznaczeniem lub w części, pełnią funkcję obiektu noclegowego dla turystów. Są to m.in. internaty, domy studenckie, ośrodki rekreacyjno-sportowe itp. Do 2004 roku do grupy tej zaliczano również obiekty, które nie spełniają wymogów kategoryzacyjnych dla poszczególnych rodzajów obiektów, a do 2008 roku również hostele. Od 2009 roku ta grupa obejmuje też ośrodki do wypoczynku sobotnio-niedzielnego i świątecznego.

1.3. Materiały źródłowe w badaniach nad bazą noclegową

W badaniach dotyczących polskich zjawisk turystycznych (głównie takich jak ruch turystyczny czy baza noclegowa) pojawia się spory problem pozyskiwania w pełni wiarygodnych informacji (źródeł danych). Wieloletnia krytyka jakości i wiarygodności oficjalnych danych statystycznych skutkowałą często koniecznością prowadzenia czasochłonnego i pracochłonnego własnych badań terenowych.

Stosowanie takich metod zbierania danych wiąże się z bezpośrednimi wyjazdami w teren, co generuje koszty (m.in. dojazdu do badanych obiektów). W wypadku obiektów bazy noclegowej warto pamiętać, że są one często rozproszone w przestrzeni i położone w miejscach, gdzie nie dociera komunikacja miejska – do wielu z nich można dojechać jedynie prywatnym samochodem, rowerem lub dojść pieszo (co jest z kolei czasochłonne). Żmudne i dokładne stosowanie narzędzi badawczych (wypełnianie kart inwentaryzacyjnych czy kwestionariuszy wywiadów) jest i czasochłonne, i pracochłonne – nakład czasu oraz pracy zależy głównie od liczby badanych obiektów i stopnia szczegółowości pozyskiwanych informacji. Trzeba zwrócić uwagę na fakt, że badania

terenowe w turystyce stosowane są powszechnie przy zdobywaniu materiałów źródłowych przez takie instytucje jak np. Instytut Turystyki czy, w szczególności, szkoły wyższe (jednostki naukowo-dydaktyczne) prowadzące działalność badawczą i nauczanie z zakresu szeroko rozumianej turystyki (Szkup 2011).

Z drugiej strony, pamiętając o niedoskonałości oficjalnych statystyk turystycznych, należy przyznać, że działania podjęte przez GUS w latach 1995–2016 spowodowały zdecydowaną poprawę jakości oraz wiarygodności danych zbieranych i prezentowanych przez tę instytucję. Oficjalne dane statystyczne dotyczące turystycznych obiektów noclegowych (pomimo niedoskonałości, czyli chociażby pomijania obiektów noclegowych o liczbie łóżek mniejszej niż dziesięć) pozwalają współcześnie na prowadzenie analiz porównawczych m.in. odnoszących się do wielkości bazy noclegowej w dużych jednostkach terytorialnych – w skali powiatów czy województw.

Z przedstawionych wyżej względów w niniejszym opracowaniu oparto się na dwóch rodzajach źródeł danych. Pierwsza – główna część publikacji, prezentująca stan bazy noclegowej i wykorzystanie turystycznych obiektów noclegowych w województwie łódzkim oparta została na oficjalnych statystykach GUS-owskich. Druga część, prezentująca studia przypadków, poza oficjalnymi statystykami powstała na podstawie danych organizacji pozarządowych i materiału będącego wynikiem prowadzenia badań terenowych.

1.3.1. Statystyki Głównego Urzędu Statystycznego do 1995 roku

Oficjalne dane liczbowe zamieszczane w rocznikach statystycznych i innych oficjalnych dokumentach publikowanych przez GUS do 1995 roku były dużym stopniu niepełne i niewystarczające. Krytykę tych danych dotyczących turystyki przedstawili m.in. Aleksander Szwichtenberg (Szwichtenberg 1995a, 1995b, 2001) i Wiesław Alejziak (Alejziak 2014). Pierwszy z nich zwracał uwagę, że (Szwichtenberg 2001: 202):

Obserwuje się coraz to mniejsze możliwości egzekwowania przez Główny Urząd Statystyczny dokumentacji sprawozdawczej od podmiotów gospodarczych działających w branży turystycznej. Z drugiej strony nawet te ułomne dane, które gromadzi Urząd Statystyczny nie mogą być publikowane ze względu na ochronę danych przed konkurencją.

W podobnym tonie wypowiedział się Alejziak (Alejziak 2014: 68):

Jak powszechnie wiadomo, mierzenie wielkości ruchu turystycznego to odwieczny problem badań turystycznych i jak dotąd nie opracowano jeszcze skutecznej metody jego rozwiązania. Proponowane do tej pory sposoby rejestracji staty-

stycznej ruchu turystycznego, a także inne metody jego mierzenia są nieskuteczne, a szacunki sporządzane na ich podstawie różnią się nawet o kilkaset procent.

Konfrontacja oficjalnych danych statystycznych GUS-u z rzeczywistością pozwalała na postawienie tezy, że prowadzenie wnioskowania naukowego jedynie na podstawie tych danych nigdy nie będzie w turystyce wnioskowaniem pełnym, odnoszącym się do całości badanej zbiorowości (populacji generalnej) – czasami wręcz będzie miało się i z prawdą, i z celem. Przykładów na potwierdzenie tej diagnozy jest w literaturze przedmiotu wiele. Przywoływany wcześniej Szwichtenberg stwierdzał (Szwichtenberg 2001: 203):

W 1994 r. wg WUS Koszalin w byłym województwie koszalińskim było 54,9 tys. miejsc noclegowych, natomiast obliczenia autora wykazały, że jest ich 99,0 tys. (Szwichtenberg 1995b); W odniesieniu do zatrudnienia także wystąpiły ogromne różnice: WUS – 1,9 tys. osób, autor – 9,6 tys. Sytuacja powyższa w minionym sześćdziesięciu pozostała bez zmian. Świadczą o tym m.in. pilotażowe badania w gminach powiatu koszalińskiego, w których wg GUS jest 211 obiektów turystycznych i 14,6 tys. miejsc noclegowych, zaś wg badań [...] – odpowiednio: 557 i 41,3 tys. Oficjalne dane statystyczne podają, że w 1999 r. w Kołobrzegu było 14,8 tys. miejsc noclegowych, zaś wg Urzędu Miejskiego – 23 tys.

Postawioną wyżej tezę potwierdził również Roman Szkup (Szkup 2011), który, prowadząc badania w powiecie łaskim w 2006 roku, zlokalizował dziesięć obiektów noclegowych, choć według oficjalnych danych GUS-owskich z analogicznego okresu obiektów noclegowych nie było tam wcale (!).

1.3.2. Statystyki Głównego Urzędu Statystycznego po 1995 roku

Przełom w prowadzeniu oficjalnych statystyk turystycznych w Polsce nastąpił w 1995 roku, kiedy dyrektywą Rady Europy⁸ ustanowiono tzw. System statystyk turystyki. Dało to podstawę prawną nakładającą na państwa członkowskie Unii Europejskiej obowiązek regularnego przekazywania zbiorów porównywalnych danych statystycznych dotyczących turystyki. By sprostać wymogom tego prawodawstwa, GUS w pierwszej kolejności podjął prace mające na celu dostosowanie do niego podstawowych pojęć i definicji oraz dotyczące podmiotowego i przedmiotowego badania turystycznej bazy noclegowej w Polsce. W 1997 roku wprowadzono do prac badawczych zmienną „liczba noclegów udzielonych w hotelach, motelach i pensjonatach”, która obok

⁸ Dyrektywa Rady Europejskiej 95/57/WE z dnia 23 listopada 1995 roku w sprawie zbierania informacji statystycznych w dziedzinie turystyki.

zmiennej „liczba wynajętych pokoi” należy współcześnie do podstawowych informacji (*Turystyka w 2015 roku* 2016).

W ramach przystosowania do nowego prawodawstwa, także do polskiej Ustawy o usługach turystycznych⁹ z 1997 roku, która m.in. nakłada na urzędy miast i gmin obowiązek prowadzenia ewidencji obiektów indywidualnego zakwaterowania, od 1998 roku w obszarze zainteresowań statystycznych znalazły się kwatery agroturystyczne i pokoje gościnne (kwatery prywatne). Również w owym roku z kategorii „inne” wyodrębniono zakłady uzdrowiskowe.

W 2000 roku wprowadzono nową zmienną – „miejsce stałego zamieszkania (kraj) turysty zagranicznego korzystającego z bazy noclegowej”, co wiązało się z koniecznością spełnienia wymagań unijnych dotyczących podziału zbiorowości osób korzystających z bazy noclegowej na rezydentów i nierezydentów.

Uwzględniając konieczność pełnego dostosowania polskiej statystyki dotyczącej turystyki do wymagań wspomnianej dyrektywy unijnej, od 2003 roku badanie turystycznej bazy noclegowej realizowano co kwartał, a dane zbierano z częstotliwością miesięczną na formularzach KT-1 i KT-1a (w lipcu) – wcześniej informacje te gromadzono raz do roku: za dziewięć miesięcy bieżącego roku i trzy miesiące roku poprzedniego (Marciniak, Kraśniewska 2009).

Należy dodać, że do 2004 roku do grupy „hotele, motele i pensjonaty” zaliczano również obiekty niespełniające wymogów kategoryzacyjnych dla poszczególnych rodzajów obiektów (do 2008 roku ujmowano również w tej kategorii hostele).

W 2004 roku do grupy „hotele, motele i pensjonaty” wprowadzono podgrupę „inne obiekty hotelowe”, do której zaliczono hotele, motele i pensjonaty bez nadanej kategorii i obiekty świadczące usługi hotelowe (np. codzienne sprzątanie). W związku z tym do sprawozdania KT-1 wprowadzono pytanie skierowane do osób zarządzających turystycznymi obiektami noclegowymi: „Czy obiekt świadczy usługi hotelowe?”. Wyniki badania wskazały na liczną grupę obiektów – głównie hoteli i podobnych obiektów bez kategorii i takich obiektów jak zajazdy, gościńce i innych, wcześniej klasyfikowanych w podgrupie „pozostałe niesklasyfikowane” (*Turystyka w 2015 roku* 2016).

Od 2009 roku, ze względu na rosnącą liczbę i zainteresowanie nowym rodzajem obiektów noclegowych, w statystykach GUS są wyodrębniane hostele.

Program badań statystycznych statystyki publicznej na rok 2009, stanowiący załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z 2008 roku¹⁰ definitywnie

⁹ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 roku o usługach turystycznych i rozporządzenia wykonawcze do niej, Dz.U. 1997, Nr 133, poz. 884 (z późn. zmianami).

¹⁰ Załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z 27 listopada 2008 roku, Dz.U. 2008, Nr 221, poz. 1436 (z późn. zmianami).

zobowiązał wójtów, burmistrzów i prezydentów miast do przekazywania w formie elektronicznej informacji o obiektach świadczących usługi noclegowe. W celu ułatwienia realizacji tego zadania opracowano aplikację pozwalającą na rejestrację i bieżącą aktualizację danych o obiektach świadczących usługi noclegowe, udostępnioną urządzeniom gmin w tymże roku. Aplikacja ta umożliwia zapisanie wprowadzonych informacji na lokalnym dysku urzędu i wykorzystanie ich do własnych potrzeb. Dzięki temu narzędziu powstała baza informacyjna o obiektach noclegowych działających na obszarze gmin, dostępna również do celów statystycznych. Obowiązek prowadzenia ewidencji turystycznych obiektów noclegowych niepodlegających kategoryzacji nakłada od 1997 roku na urzędy miast i gmin Ustawa o usługach turystycznych¹¹ (*Turystyka w 2015 roku* 2016).

W 2010 roku po raz pierwszy sprawozdawczością miesięczną na formularzu KT-1 objęto pokoje gościnne i kwatery agroturystyczne mające dziesięć lub więcej miejsc noclegowych oraz przeprowadzono pilotażowe roczne badanie reprezentacyjne pokoi gościnnych i kwater agroturystycznych mających mniej niż dziesięć miejsc noclegowych (formularz KT-2).

W lipcu 2011 roku Parlament Europejski i Rada Unii Europejskiej przyjęły nowe rozporządzenie w sprawie unijnej statystyki w dziedzinie turystyki¹², uchylające wspomnianą dyrektywę Rady z 1995 roku. W tymże roku w związku z objęciem badaniem pokoi gościnnych i kwater agroturystycznych zmieniono nazwę „turystyczne obiekty zbiorowego zakwaterowania” na „turystyczne obiekty noclegowe”.

Od 2016 roku w zestawieniach statystycznych, w których z różnych względów występowały braki informacyjne, wprowadzono imputację danych (techniki imputacji to zaawansowane metody statystyki matematycznej, służące uzupełnianiu próbek w brakujących ciągach danych).

1.3.3. Współczesna metodologia Głównego Urzędu Statystycznego w zakresie badań turystycznej bazy noclegowej

Na statystykę z dziedziny turystyki składają się w Unii dwa główne elementy: z jednej strony wykazy danych odnoszących się do pojemności i wykorzystania turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania, a z drugiej statystyki dotyczące zapotrzebowania na usługi turystyczne. W większości państw członkowskich dane pierwszego rodzaju gromadzi się za pomocą ankiet

¹¹ Ustawa o usługach turystycznych z 29 sierpnia 1997 roku, Dz.U. 1997, Nr 133, poz. 884.

¹² Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 692/2011 z 6 lipca 2011 roku w sprawie europejskiej statystyki w dziedzinie turystyki.

wypełnianych przez podmioty oferujące zakwaterowanie, a drugiego – drogą sondażu prowadzonych wśród podróżnych na przejściach granicznych bądź badając gospodarstwa domowe¹³.

W Polsce źródłem danych o stanie i wykorzystaniu turystycznych obiektów noclegowych mających dziesięć lub więcej miejsc noclegowych, jest stałe badanie statystyczne GUS-u realizowane przez Urząd Statystyczny w Rzeszowie. Informacje pozyskiwane są za pośrednictwem sprawozdań na formularzach KT-1 o wykorzystaniu turystycznego obiektu noclegowego w poszczególnych miesiącach. Jednostki sprawozdawcze podają: dokładną lokalizację, rodzaj i kategorię obiektu, liczbę pokoi, miejsc noclegowych i placówek gastronomicznych. Ponadto informują o wykorzystaniu obiektu w poszczególnych miesiącach, tj. ujmując liczby: dni działalności obiektu, nominalnej wielkości miejsc noclegowych lub pokoi, a także osób korzystających z zakwaterowania oraz udzielonych noclegów i wynajętych pokoi (z wyodrębnieniem turystów zagranicznych).

W wypadku obiektów mających mniej niż dziesięć miejsc noclegowych, począwszy od 2010 roku GUS prowadzi badania pilotażowe – jednorazowe roczne sondaże reprezentacyjne dotyczące pokoi gościnnych i kwater agroturystycznych (formularz KT-2).

Stałemu doskonaleniu podlega elektroniczna kartoteka obiektów objętych badaniem. Wykazy jednostek do badania KT-1 powstają na podstawie Bazy Jednostek Statystycznych (BJS) utworzonej jako operat do wszystkich prowadzonych przez GUS badań. BJS zawiera informacje z rejestrów urzędowych (REGON) i innych źródeł danych. Kartoteka turystycznych obiektów noclegowych aktualizowana jest na podstawie danych z rejestrów administracyjnych, ewidencji obiektów skategoryzowanych prowadzonej przez marszałków województw i inne źródła (*Turystyka w 2015 roku* 2016).

Podmioty składające sprawozdania podzielono na dwie kategorie: „obiekty hotelowe” (hotele motele, pensjonaty i pozostałe obiekty hotelowe niebędące „hotelarskimi” w świetle Ustawy o turystyce z 1997 roku spełniające wymogi unijnej dyrektywy z 1995 roku dotyczącej obiektów hotelowych) i „pozostałe obiekty zbiorowego zakwaterowania”.

We współczesnej statystyce bazy noclegowej przyjęto następujące rozwiązania:

- dane dotyczące liczby obiektów i miejsc noclegowych obejmują wszystkie obiekty czynne 31 lipca danego roku i nieczynne w tym dniu, ale działające w poprzednich miesiącach;

¹³ Zob. http://www.ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Tourism_statistics/pl#.C5.B9r.C3.B3d.C5.82a_i_dost.C4.99pno.C5.9B.C4.87_danych (dostęp: 5.04.2011).

- do liczby dni działalności obiektu nie wlicza się przerw między turnusami z powodu remontu, dezynfekcji itp.;
- przez obiekt czynny rozumie się obiekt, którego co najmniej część była dostępna dla turystów (niezależnie od tego czy był faktycznie wykorzystywany) w okresie, kiedy był badany;
- stopień wykorzystania obiektu – wyrażony w procentach – wynika z porównania liczby faktycznie udzielonych noclegów do nominalnej liczby miejsc noclegowych (suma miejsc noclegowych przygotowanych dla turystów w każdym dniu działalności obiektu), a dodatkowo dla hoteli, moteli, pensjonatów i innych obiektów hotelowych – z porównania liczby faktycznie wynajętych pokoi z nominalną liczbą pokoi;
- korzystający z noclegów to liczba osób (turystów), które rozpoczęły pobyt w obiekcie w danym miesiącu i powinny być liczone jeden raz, tj. w miesiącu przybycia do obiektu;
- liczba udzielonych noclegów to iloczyn osób (turystów) i liczby nocy ich pobytu;
- liczba wynajętych pokoi w hotelach, motelach, pensjonatach i innych obiektach hotelowych oznacza sumę pokoi wynajętych w każdym dniu działalności obiektu, bez względu na liczbę osób (turystów) nocujących w tych pokojach;
- restauracja to zakład gastronomiczny dostępny dla ogółu konsumentów, z pełną obsługą kelnerską, oferujący całodzienne wyżywienie o szerokim asortymencie potraw i napojów podawanym gościom według karty jadłospisowej;
- do barów i kawiarni zaliczono także herbaciarnie, winiarnie, piwiarnie, jadalnie itp.; do punktów gastronomicznych zaliczono również smażalnie, pijalnie, lodziarnie, bufety.

1.3.4. Ocena materiałów źródłowych

Drugą część niniejszej publikacji – prezentującą studia przypadków, pod względem jakości i wiarygodności danych źródłowych, należy ocenić bardzo wysoko. Poza studium zmian w łódzkim sektorze hotelowym (wykorzystującym oficjalne statystyki GUS-owskie), pozostałe dwa studia przypadków opracowano na podstawie danych uzyskanych od organizacji pozarządowych i materiału powstałego w wyniku badań terenowych. Zebrane informacje i dane ilościowe były pierwotne i zebrane w sposób bezpośredni, nie powinny więc budzić żadnych zastrzeżeń.

Nieco niżej pod względem jakości danych należy ocenić pierwszą część opracowania, opartą wyłącznie na oficjalnych statystykach GUS-owskich dotyczących turystyki (głównie ze względu na pomijanie w statystykach obiektów małych – o pojemności mniejszej niż dziesięć miejsc noclegowych). Statystyki

te w aktualnej formie prowadzone są dopiero od 1995 roku. Dane do 2015 roku dotyczą wyłącznie tych jednostek, które złożyły sprawozdania statystyczne. Począwszy od stycznia 2016 roku stosuje się do danych metodę imputacji. Przedstawiane w statystykach liczby obiektów (także pokoi i miejsc noclegowych) dotyczą obiektów działających 31 lipca określonego roku.

- 1) Dane dotyczące liczby i rozmieszczenia turystycznych obiektów noclegowych.

Do obiektów noclegowych zaliczono hotele, motele, pensjonaty, inne obiekty hotelowe, domy wycieczkowe, schroniska, schroniska młodzieżowe, szkolne schroniska młodzieżowe, ośrodki wczasowe, ośrodki kolonijne i szkoleniowo-wypoczynkowe, domy pracy twórczej, zespoły ogólnodostępnych domków turystycznych, pola biwakowe, kempingi, obiekty do wypoczynku sobotnio-niedzielnego i świątecznego, zakłady uzdrowiskowe (kwatery prywatne były zaliczane do 1999 roku) i inne. Począwszy od roku 2012 badanie przy pomocy formularza KT-1 dotyczy wszystkich turystycznych obiektów noclegowych mających dziesięć i więcej miejsc noclegowych. Również w tymże roku do turystycznych obiektów noclegowych ogółem doliczono kwatery agroturystyczne i pokoje gościnne (kwatery prywatne). Dane szczegółowe dotyczące tych obiektów dostępne są też dla województw. Dane o wynajętych pokojach dotyczą tylko hoteli, moteli, pensjonatów i innych obiektów hotelowych. W 1999 roku, ze względu na zmianę systemu sprawozdawczości KT-1 – zbiory zawierają dane tylko za okres styczeń–wrzesień.

- 2) Dane dotyczące wykorzystania turystycznych obiektów noclegowych. Dane dotyczące wykorzystania obiektów (udzielone noclegi, wynajęte pokoje, turyści) wykazywane są dla całego roku sprawozdawczego. W wypadku prezentowania informacji związanych z wykorzystaniem turystycznych obiektów noclegowych, gdy na określonym obszarze znajdują się mniej niż trzy jednostki, dane utajniono (tajemnica statystyczna). Dane zbierane są od 1 stycznia do 31 grudnia. Stopień wykorzystania netto oblicza się, dzieląc ogólną liczbę udzielonych noclegów przez liczbę wszystkich oferowanych miejsc noclegowych w poszczególnych dniach miesiąca, w ciągu których były one faktycznie udostępnione. Dane szczegółowe dotyczące wykorzystania obiektów dostępne są też dla powiatów.

Do 2015 roku wyłącznie oficjalne dane statystyczne wykorzystania miejsc w obiektach noclegowych odnosiły się jedynie do tych jednostek, które złożyły sprawozdania statystyczne. Począwszy od stycznia 2016 roku wprowadzono metodę imputacji danych. W wypadku prezentowania danych dotyczących

wykorzystania turystycznych obiektów noclegowych, gdy na danym obszarze znajdują się mniej niż trzy obiekty noclegowe dane te zostają utajnione ze względu na obowiązującą w polskim prawie tajemnicę statystyczną. Oficjalne dane GUS-owskie obejmujące wykorzystanie obiektów (udzielone noclegi, wynajęte pokoje, turyści) wykazywane są dla całego roku sprawozdawczego.

Bibliografia

- Adamiak M., 2008, *Obiekty hotelarskie w Łodzi w XIX i na początku XX wieku (1824–1918)*, „Turystyka i Hotelarstwo”, nr 11, s. 65–84.
- Adamiak M., Napierała T., 2013, *Przestrzenne zróżnicowanie cen usług noclegowych w łódzkim obszarze metropolitalnym*, „Prace Geograficzne (IGiGP UJ)”, z. 134, s. 37–50.
- Alejski W., 2014, *Systemy telefonii komórkowej jako potencjalny instrument pomiaru oraz statystycznych badań ruchu turystycznego (na przykładzie metody TelSKART©)*, [w:] A. Piotrowska-Piątek (red.), *Rola statystyki w badaniach naukowych i praktyce gospodarczej*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomii, Prawa i Nauk Medycznych im. prof. Edwarda Lipińskiego w Kielcach, Kielce, s. 67–82.
- Bednarska U., Musiał W., 1973, *Zagospodarowanie turystyczne regionu łódzkiego*, „Region Łódzki. Studia i Materiały”, t. 3, s. 203–224.
- Bosiacki S., 1994, *Przekształcenia własnościowe w turystyce socjalnej*, „Problemy Turystyki”, nr 1, s. 103–110.
- Butowski L., 1993, *Baza noclegowa w wielkim mieście europejskim: wielkość, rozmieszczenie przestrzenne, struktura*, „Problemy Turystyki”, nr 16, s. 49–55.
- Cooper C., Fletcher J., Gilbert D., Shepherd R., Wanhill S., 1998, *Tourism, Principles and Practice*, ed. 2, Addison-Wesley Longman, London.
- Cudny W., 2010, *Hotel Qubus jako przykład nowego obiektu noclegowego w Łodzi*, „Turystyka i Hotelarstwo”, nr 10, s. 117–128.
- Cudny W., Rouba R., 2010, *Funkcja hotelarska w kompleksie Manufaktury w Łodzi na przykładzie hotelu Andel's*, „Turystyka i Hotelarstwo”, nr 15, s. 145–158.
- Cybulska K., 2011, *Przystosowanie obiektów zabytkowych do pełnienia funkcji hotelarskiej – przykład Łodzi*, „Turystyka i Hotelarstwo”, nr 17, s. 105–135.
- Davidson B., 1996, *Turystyka*, tłum. M. Nalazek, Polska Agencja Promocji Turystyki, Warszawa.
- Definicje podstawowych pojęć z zakresu turystyki (stan prawny w dniu 30 IX 1978)*, 1979, GUS, Zarząd Wydawnictw Statystycznych i Drukarni, Warszawa.

- Derek M., 2007, *Od wioski rybackiej do turystycznej enklawy? Turystyka a rozwój lokalny na przykładzie Mikołajek*, „Studia Regionalne i Lokalne”, nr 2, s. 112–127.
- Dziedzic E., 2013, *Trendy rozwojowe branży hotelarsko-gastronomicznej w Polsce. Analiza ekonomiczna*, [w:] R. Pawlusiński (red.), *Współczesne uwarunkowania i problemy rozwoju turystyki*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków, s. 73–83.
- Faracik R., 2007, *Usługi hotelarskie*, [w:] W. Kurek (red.), *Turystyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 145–159.
- Gołembski G., Niezgodą A. (red.), 2014a, *Turystyka wobec zmian współczesnego świata. Strategie, marketing, programowanie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Poznań.
- Gołembski G., Niezgodą A. (red.), 2014b, *Turystyka wobec zmian współczesnego świata. Zmiany, bariery, innowacje*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Poznań.
- Grabiszewski M., 1988, *Wstęp do hotelarstwa*, Regionalna Agencja Promocji Turystyki, Bydgoszcz.
- Gruszka I., Ilnicki D., Jakubowicz E., 2014, *Wybrane aspekty lokalizacji hoteli*, „Studia Miejskie”, t. 16, s. 101–114.
- International Recommendations for Tourism Statistics 2008, 2010*, United Nations, New York.
- Kaczmarek J., Liszewski S., Włodarczyk B., 2006, *Strategia rozwoju turystyki w Łodzi*, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź.
- Karaś J., Krupa R., 1994, *Ocena lokalizacji obiektów noclegowych na terenie Krakowa*, „Folia Turistica”, nr 5, s. 153–161.
- Klementowski K., 1993, *Stan techniczny bazy noclegowej turystyki w Polsce*, „Problemy Turystyki”, nr 2, s. 83–93.
- Klementowski K., 1996, *Turystyczne zasoby noclegowe w Polsce i ich wykorzystanie w 1995 r.*, „Problemy Turystyki”, nr 1–4, s. 19–33.
- Knowles T., 2001, *Zarządzanie hotelarstwem i gastronomią*, tłum. G. Górską, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Kowalczyk A., 1999, *Polityka lokalizacyjna wybranych systemów hotelowych*, „Turyzm”, t. 9, z. 1, s. 137–159.
- Kowalczyk A., 2001a, *Geografia hotelarstwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Kowalczyk A., 2001b, *Definicja i przedmiot badań geografii hotelarstwa*, „Turyzm”, t. 11, z. 2, s. 5–22.
- Kowalczyk A., 2003, *Zmiany w największych systemach hotelowych świata na przełomie XX i XXI w.*, „Turystyka i Hotelarstwo”, nr 3, s. 79–88.

- Kowalczyk A., 2004, *Hotele jako element przestrzeni miejskiej*, „Turystyka i Hotelarstwo”, nr 5, s. 9–26.
- Kowalczyk A., 2007, *Systemy hotelowe – ich początki i ewolucja*, „Turyzm”, t. 17, z. 1–2, s. 63–76.
- Kowalczyk A., Derek M., 2010, *Zagospodarowanie turystyczne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Kowalczyk J., 2001, *Hotel-Pałac Krasków – produkt i jego nabywcy*, „Turyzm”, t. 11, z. 2, s. 81–94.
- Law R., Leung D., Cheung C., 2012, *A systematic review, analysis, and evaluation of research articles in the Cornell Hospitality Quarterly*, „Cornell Hospitality Quarterly” vol. 53, no. 4, s. 365–381.
- Łazarek R., 2004, *Hotelarstwo w Polsce na tle hotelarstwa europejskiego*, [w:] J. Merski, C. Witkowski (red.), *Hotelarstwo w Polsce. Stan i kierunki rozwoju w przededniu wejścia do Unii Europejskiej*, Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Warszawie, Warszawa, s. 7–25.
- Łazarkowie M. i R., 2002, *Gospodarka turystyczna. Wybrane zagadnienia*, Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Warszawie, Warszawa.
- Matczak A., 1993, *Turystyczna baza noclegowa Łodzi i jej wykorzystanie w latach 1979–1990*, „Kronika miasta Łodzi”, nr 2, s. 51–67.
- Matczak A., 1998, *Turystyczna baza noclegowa Łodzi i jej wykorzystanie w latach 1979–1997*, „Turyzm”, t. 8, z. 2, s. 27–56.
- Matczak A., 2002, *Efektywność wykorzystania rejestrowanych obiektów noclegowych w Łodzi w latach 1979–2000*, „Turyzm”, t. 12, z. 2, s. 65–78.
- Matczak A., 2004, *Hotelarstwo polskie w okresie przemian. Przykład Łodzi*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy. Seria Turystyka i Rekreacja”, nr 1, s. 21–34.
- Matczak A. (red.), 2004, *Lokalizacja hoteli w krajowych metropoliach Europy Środkowo-Wschodniej*, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź.
- Matczak A., 2011, *Turystyczna baza noclegowa Łodzi w latach 1979–2009*, [w:] B. Włodarczyk (red.), *Turystyka. Księga Jubileuszowa w 70. rocznicę urodzin Profesora Stanisława Liszewskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 287–296.
- Matczak A., 2016, *Zmiany w wielkości i strukturze turystycznej bazy noclegowej w Łodzi po 1989 r.*, [w:] D. Sokołowski, P. Tomczykowska (red.), *Kreatywność w turystyce. Innowacyjne rozwiązania we współczesnej turystyce*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń, s. 11–29.
- Matuszewska D., 2008, *Zagospodarowanie turystyczne – aspekt teoretyczny*, [w:] Z. Młynarczyk, A. Zajadacz (red.), *Uwarunkowania i plany rozwoju turystyki*, t. 2: *Zasoby antropogeniczne, krajobraz, ruch turystyczny*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań, s. 65–88.

- Merski J., Witkowski C. (red.), 2004, *Hotelarstwo w Polsce: stan i kierunki rozwoju w przededniu wejścia do Unii Europejskiej*, Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa.
- Metodologia Unii Europejskiej w dziedzinie statystyki turystyki*, tłum. E. Dziedzic, M. Kachniewska, 1998, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa (Dodatek do zaleceń Rady dotyczący metodologii Wspólnoty w dziedzinie statystyki turystyki; w wersji oryginalnej: Annex to the Council Recommendation for a Community Methodology on Tourism Statistics).
- Middleton V., 1996, *Marketing w turystyce*, tłum. M. Nalazek, Polska Agencja Promocji Turystyki, Warszawa.
- Miedziński M., 2013, *Baza noclegowa polskiego wybrzeża od Dźwirzyna po Jarosławiec w latach 1986–2012 oraz perspektywy jej rozwoju do 2025 roku*, „Warsztaty z Geografii Turyzmu”, R. 3, s. 271–286.
- Milewska M., 2001, *Przemiany strukturalne i własnościowe hoteli w regionie łódzkim w latach 1985–2001*, „Turyzm” t. 11, z. 2, s. 61–80.
- Milewska M., Włodarczyk B., 2004, *Historia hotelarstwa w Łodzi*, „Turystyka i Hotelarstwo”, nr 5, s. 55–93.
- Milewska M., Włodarczyk B., 2009, *Hotelarstwo. Podstawowe wiadomości*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa,
- Milewska M., Skrzypczyński M., Włodarczyk B., 2004, *Mierniki jako ważny element nauczania hotelarstwa*, „Turystyka i Hotelarstwo” nr 5, s. 107–133.
- Nalej M., 2014, *Rozmieszczenie obiektów noclegowych w Łodzi w 2013 roku w świetle miar centrograficznych*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica”, z. 16, s. 133–148.
- Napierała T., 2013a, *Charakterystyka rozmieszczenia hoteli sieciowych w Polsce*, [w:] R.K. Borówka, A. Cedro, I. Kavetsky (red.), *Współczesne problemy badań geograficznych*, PPH ZAPOL Dmochowski, Sobczyk, Szczecin, s. 187–196.
- Napierała T., 2013b, *Przestrzenne zróżnicowanie cen usług hotelowych w Polsce*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Niewiadomski P., 2006, *Ekspansja międzynarodowych systemów i łańcuchów hotelowych do Europy Środkowej i Wschodniej po roku 1989*, „Turystyka i Hotelarstwo”, nr 9, s. 161–209.
- Nowakowski M., 2000, *Obiekt hotelarski jako przedsiębiorstwo*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Panasiuk A. (red.), 2001, *Turystyka. Zarys wykładu*, Fundacja Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.
- Panasiuk A., Szostak D., 2009. *Hotelarstwo. Usługi – eksploatacja – zarządzanie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Pawlusiński R. (red.), 2013, *Współczesne uwarunkowania i problemy rozwoju turystyki*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków.

- Pender L., Sharpley R. (red.), 2008, *Zarządzanie turystyką*, tłum. J. Sawicki, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Płocka J., 2000, *Wybrane zagadnienia z zagospodarowania turystycznego*, cz. 1, Centrum Kształcenia Ustawicznego, wyd. 2, Toruń.
- Puciato D., 2012, *Przesłanki lokalizacji wybranych przedsiębiorstw hotelowych w Opolu*, „Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich”, nr 2, s. 113–120.
- Recommendations on tourism statistics (Zalecenia odnośnie do statystyki turystyki)*, 1994, United Nations, New York.
- Rogacki H., 2009, *Dynamika i przekształcenia strukturalne turystycznej bazy noclegowej w Polsce w ujęciu przestrzennym*, „Folia Turistica”, nr 21, s. 203–220.
- Rogalewska B., 1978, *Tendencje lokalizacyjne zakładowych ośrodków wczasowych w Polsce do 1971 roku*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa.
- Rogalewski O., 1974, *Zagospodarowanie turystyczne*, WSiP, Warszawa.
- Rotter K., 2004, *Ekonomiczne znaczenie lokalizacji hotelu w przestrzeni miasta*, „Turystyka i Hotelarstwo”, nr 5, s. 27–36.
- Rouba R., 2012, *Hotelarstwo w zabytkowych rezydencjach jako czynnik modyfikujący otoczenie*, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź.
- Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 30 grudnia 2005 roku zmieniające Rozporządzenie w sprawie obiektów hotelarskich i innych obiektów, w których świadczone są usługi hotelarskie, Dz.U. 2006, Nr 5, poz. 29.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 692/2011 z dnia 6 lipca 2011 roku w sprawie europejskiej statystyki w dziedzinie turystyki.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 listopada 2008 roku, Dz.U. 2008, Nr 221, poz. 1436 (z późn. zmianami).
- Sala J., 2006, *Internacjonalizacja rynku usług hotelarskich w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie”, nr 704, s. 5–25.
- Sala J., 2008, *Formy współczesnego hotelarstwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Kraków.
- Sala J., 2014, *Motele, ich rola i tendencje rozwojowe na międzynarodowym rynku turystycznym*, [w:] G. Gołębski, A. Niezgoda (red.), *Turystyka wobec zmian współczesnego świata. Strategie, marketing, programowanie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Poznań, s. 278–292.
- Sammel A., Sammel A., Majewska D., 2015, *Ceny usług w wybranych gospodarstwach agroturystycznych w województwie zachodniopomorskim*, „Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu”, t. 16, z. 6, s. 427–431.
- Sarnecki C., 2010, *Analiza rynku hotelowych usług noclegowych w Polsce w latach 2003–2008*, „Equilibrium”, nr 1, s. 253–269.

- Siwiński W., Tauber R.D., Mucha-Szajek E. (red.), 2004, *Hotelarstwo, gastronomia, turystyka i rekreacja w procesie integracji europejskiej*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Hotelarstwa i Gastronomii, Poznań.
- Stuczyński M., 2012, *Odpowiedzialność hotelarstwa za środowisko w kontekście turystyki zrównoważonej*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 258, s. 79–88.
- Szafrańska E., Włodarczyk B., 2011, *Turystyka w powiatach województwa łódzkiego w 2009 roku*, „Warsztaty z Geografii Turyzmu”, R. 1, s. 21–37.
- Szczechowicz B., 2014, *Poziom i zróżnicowanie cen usług noclegowych oferowanych przez schroniska górskie na terenie Karpat Polskich, Słowackich i Czeskich*, [w:] J. Kantyka (red.), *Wellness jako forma kultury fizycznej i turystyki – aspekty zdrowotne i ekonomiczne*, Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego, Katowice, s. 126–148.
- Szkup R., 2011, *Metody badań terenowych w turystyce*, [w:] S. Sitek (red.), „Stare i nowe” *problemy badawcze w geografii społeczno-ekonomicznej*, Polskie Towarzystwo Geograficzne. Oddział Katowicki, Sosnowiec, s. 8–18.
- Szwichtenberg A., 1995a, *Oficjalna statystyka turystyczna a rzeczywistość*, „Rynek Turystyczny” nr 6, s. 9–10.
- Szwichtenberg A., 1995b, *Gospodarka turystyczna w okresie przejściowym*, Wyższa Szkoła Inżynierska, Koszalin.
- Szwichtenberg A., 2001, *Ułomności metod badawczych i informacji statystycznych wykorzystywanych w geografii turystyki*, [w:] H. Rogacki (red.), *Koncepcje teoretyczne i metody badań geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej*, Wydawnictwo Naukowe Bogucki, Poznań, s. 201–206.
- Turystyka w 2015 roku*, 2016, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 roku o usługach turystycznych i rozporządzenia wykonawcze do niej, Dz.U. 1997, Nr 133, poz. 884.
- Warszyńska J., 2002, *Zintegrowane łańcuchy hotelowe w krajach zachodniej Europy na przełomie XX i XXI w.*, „Turizm”, t. 12, z. 2, s. 95–106.
- Warszyńska J., Jackowski A., 1979, *Podstawy geografii turystyki*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Wawrzyniak S., 1975, *Rozwój turystycznej bazy noclegowej w Polsce*, [w:] *Problemy turystyki zagranicznej*, Kraków.
- Witkowski C., 2002, *Hotelarstwo*, cz. 1: *Podstawy hotelarstwa*, Almamater Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa.
- Witkowski C., 2003, *Międzynarodowe systemy hotelowe w Polsce*, Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa.
- Witkowski C., 2005, *Przyczynek do kierunków badań naukowych w zakresie hotelarstwa*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Społeczno-Przyrodniczej w Lublinie”, t. 1, s. 141–144.

- Witkowski C., 2007, *Aktywność międzynarodowych systemów hotelowych na polskim rynku*, Almamater Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa.
- Witkowski C., Kachniewska M., 2005, *Hotelarstwo*, cz. 3: *Hotelarstwo w gospodarce turystycznej*, Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa.
- Witulska J., 1992, *Zarys ekonomiki i organizacji hotelarstwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- Włodarczyk B., 1995, *Stan zagospodarowania turystycznego w województwach Polski środkowej*, [w:] (brak red.), *Studium wiedzy o regionie łódzkim. Rozwój turystyki w regionie łódzkim*, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź, s. 52–74.
- Włodarczyk B., 2003, *Systemy, łańcuchy hotelowe oraz inne struktury funkcjonalno-organizacyjne w hotelarstwie – próba definicji*, „Turystyka i Hotelarstwo”, nr 3, s. 57–78.
- Włodarczyk B., 2014, *Baza noclegowa Łodzi i regionu łódzkiego na początku drugiej dekady XXI wieku*, „Warsztaty z Geografii Turyzmu”, R. 5, s. 255–277.
- Włodarczyk B., 2015, *Hotele w przestrzeni miejskiej Łodzi*, „Turystyka”, t. 25, z. 2, s. 63–75.
- Wodejko S., 1997, *Ekonomiczne zagadnienia turystyki*, Prywatna Wyższa Szkoła Handlowa, Warszawa.
- Wojdacki K., 2014, *Rozwój bazy hotelowej w Polsce – analiza czasowo-strukturalna*, „Handel Wewnętrzny”, R. 60, nr 2, s. 103–124.
- Wojdacki K., 2015, *Długookresowe przeobrażenia bazy hotelowej w Polsce – analiza statystyczna*, „Folia Turistica”, nr 35, s. 115–140.

Netografia

- http://www.ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Tourism_statistics/plq.C5.B9r.C3.B3d.C5.82a_i_dost.C4.99pno.C5.9B.C4.87_danych (dostęp: 5.04.2011).
- Marciniak G., Kraśniewska W., 2009, *Kierunki rozwoju badań Głównego Urzędu Statystycznego w obszarze turystyki*, http://www.pot.gov.pl/index.php?option=com_rubberdoc&view=doc&id=1630&format=raw (dostęp: 10.07.2018).
- Raport Horwath HTL, HotelGuideBook 2013*, <http://www.tpa-horwath.pl/sites/default/files/publications/downloads/hgb2013.pdf> (dostęp: 15.12.2015).
- Raport Horwath HTL, HotelGuideBook 2015–2016*, <http://www.horwathhtl.pl/files/2012/06/HGB2015-WWW.pdf> (dostęp: 15.01.2016).

ROZDZIAŁ II

POTENCJAŁ I WYKORZYSTANIE TURYSTYCZNEJ BAZY NOCLEGOWEJ WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

2.1. Zmiany w liczbie i pojemności turystycznej bazy noclegowej w województwie łódzkim

Rozwój turystycznej bazy noclegowej w obecnym województwie łódzkim spowodowany był dużym zapotrzebowaniem (popytem) zamieszkującej go ludności miejskiej na różne formy wypoczynku. Przed II wojną światową mieszkańcy miast regionu, zwłaszcza Łodzi, organizowali w jego obszarze wypoczynek letniskowy, głównie w wynajmowanych kwaterach wiejskich, własnych domach letniskowych, a także pensjonatach, hotelach, obozowiskach. Po wojnie organizacja turystyki socjalnej w Polsce wymusiła konieczność uruchomienia, budowy i systematycznej rozbudowy ośrodków wczasowych, kolonijnych, szkoleniowo-wypoczynkowych, wypoczynku sobotnio-niedzielnego i świątecznego, domów pracy twórczej oraz obiektów obsługujących ruch krajoznawczy – domów wycieczkowych i schronisk. Turystyczna baza noclegowa obsługująca turystykę socjalną rozwijana była przez Fundusz Wczasów Pracowniczych (FWP), zakłady pracy, instytucje i organizacje społeczne. Na ogół dostępna była tylko dla określonych środowisk społecznych (stąd określano ją jako środowiskową lub zamkniętą). Duże nakłady finansowe jej gestorów w latach 1945–1989 sprawiły, że rozwinęła się w szybkim tempie. Natomiast o wiele mniej uwagi poświęcano rozwojowi turystyki komercyjnej, obsługiwanej przez tzw. otwarte obiekty turystycznej bazy noclegowej w postaci hoteli, moteli, zajazdów, pensjonatów, schronisk, kwater prywatnych, kempingów, pól namiotowych itp.

Lokalizacja obiektów turystycznej bazy noclegowej obsługująca wypoczynek pobytowy (wczasy) koncentrowała się na obszarach o wysokich walorach turystycznych (na wybrzeżu, nad jeziorami i rzekami, w okolicach górskich i wyżynnych) oraz na bliższym i dalszym zapleczu dużych aglomeracji miejsko-przemysłowych kraju (Rogalewska 1978). Z kolei wiele obiektów bazy noclegowej obsługującej turystykę krajoznawczą zlokalizowano w dużych miastach, ośrodkach historycznych i mających unikalne walory przyrodnicze. To wówczas, w okresie rozwoju turystyki socjalnej województwo łódzkie zyskało

profesjonalne wyposażenie w turystyczną bazę noclegową. Zakłady pracy, instytucje i organizacje społeczne z województwa połowę wszystkich swoich inwestycji turystycznych lokowały na jego obszarze (Rogalewska 1978).

2.1.1. Baza noclegowa w latach 1945–1989

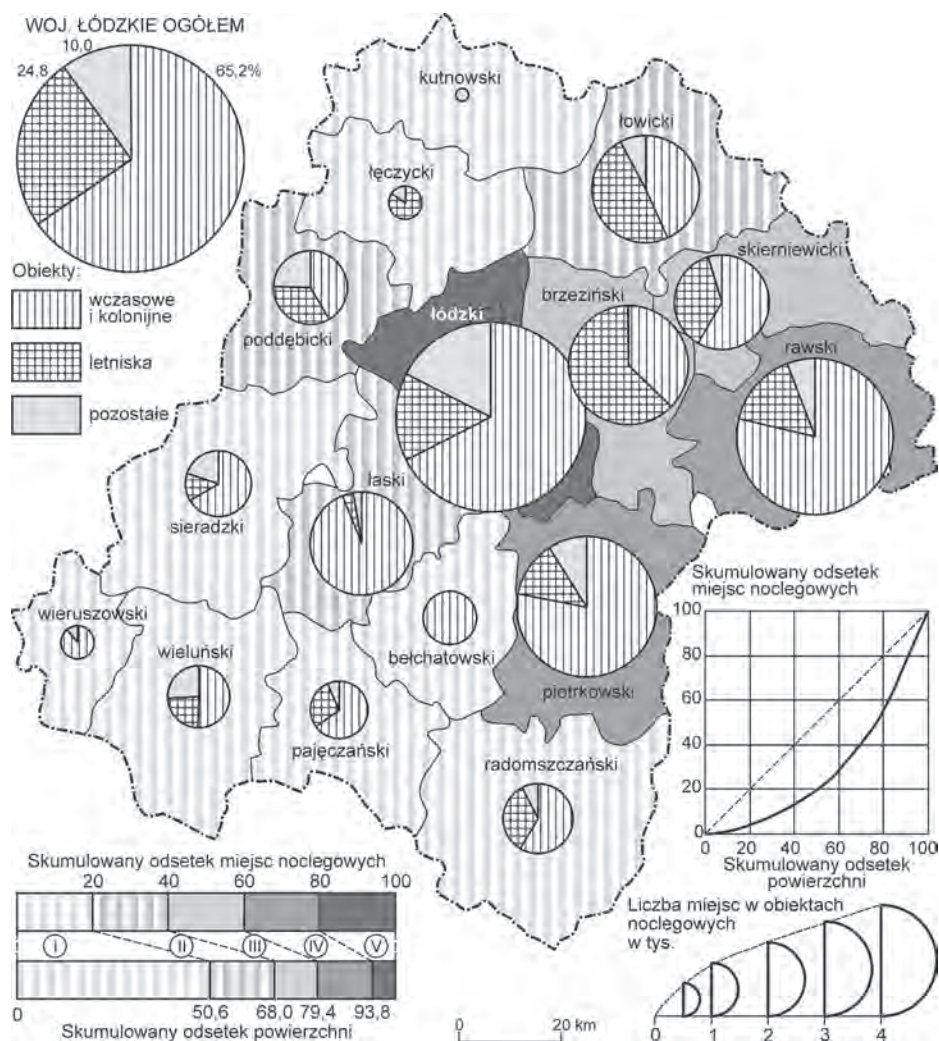
Województwo łódzkie miało (Bednarska, Musiał 1973) i nadal ma niewielki udział w zasobach turystycznej bazy noclegowej kraju. W 1972 roku udział miejsc wczasowych w bazie zamkniętej regionu wynosił 1,9%, a w bazie noclegowej FWP – 0,25%.

W 1970 roku ośrodki kolonijne dla dzieci i młodzieży w ówczesnym województwie łódzkim dysponowały liczbą 22,7 tys. miejsc noclegowych (co stanowiło blisko połowę ogółu rejestrowanych miejsc noclegowych w regionie). Lokowano je głównie w obiektach szkolnych (56% miejsc) w okresie wakacji. Tylko szacunkowo 10 tys. miejsc było w obiektach noclegowych różnych instytucji i zakładów pracy. W większości ówczesnych powiatów (poza kutnowskim i łęczyckim) zlokalizowano ośrodki kolonijne. Większe skupiska były jednak na zapleczu Łodzi i w sąsiednich powiatach (łaskim, rawskim, piotrkowskim). Z kolei ośrodki wczasowe miały 7,3 tys. miejsc noclegowych. Ich udział w bazie noclegowej województwa sięgał 15,6%, w tym FWP dysponowało 1152 miejscami, a pozostałe 6,1 tys. należało do związków zawodowych, różnych instytucji i zakładów pracy. Jednak 88% zakładowej bazy noclegowej dotyczyło domków kempingowych o dość niskim standardzie, wykorzystywanych tylko w sezonie letnim. W obiektach całorocznych FWP miał 689 miejsc noclegowych. Większe skupiska ośrodków wczasowych znajdowały się w dolinie Pilicy (blisko trzy czwarte ogółu miejsc noclegowych w regionie) w powiatach piotrkowskim, rawskim i skierniewickim (m.in. Sulejowie, Spale, Teofilowie, Inowłodzu, Nowym Mieście), na zapleczu Łodzi (z udziałem prawie 10% miejsc noclegowych) w powiecie łódzkim (m.in. Grotnikach, Głownie, Kolumnie) i dolinie Warty (m.in. Budach Grabskich, Księżych Młynach, Uniejowie).

W 1970 roku w zasobach bazy noclegowej ówczesnego województwa łódzkiego duże znaczenie miały kwatery prywatne. Obsługiwały one indywidualny ruch letniskowy. Ich wielkość szacowano na 11,8 tys. miejsc noclegowych (co stanowiło prawie jedną czwartą wszystkich takich miejsc regionu łódzkiego). Znajdowały się one głównie w gospodarstwach chłopskich (ok. 86%) i indywidualnych domach letniskowych. Większe skupiska były na bezpośrednim zapleczu Łodzi w ówczesnych powiatach łowickim, rawskim, skierniewickim.

W owym okresie region łódzki miał nader skromną bazę hotelową, liczącą zaledwie 1,3 tys. miejsc noclegowych (sama Łódź miała 835 miejsc, tj. 64% zasobów tej bazy w województwie). Miejsca noclegowe w hotelach stanowiły zaledwie 2,7% całej bazy noclegowej ówczesnego województwa. Region dysponował

też małym zasobem miejsc noclegowych w schroniskach turystycznych i domach wycieczkowych (ok. 2,5 tys.), z czego blisko połowa przypadła na schroniska młodzieżowe ulokowane w szkołach, czynne tylko w okresie wakacyjnym. Podobnie niewielką liczbą miejsc noclegowych dysponowały kempingi (817) i cztery stacje wodne (180). Łącznie ta część ogólnodostępnej bazy noclegowej liczyła w 1970 roku zaledwie 4,7 tys. miejsc (co stanowiło prawie 10% całej bazy noclegowej w regionie) (Bednarska, Musiał 1973). Rozmieszczenie i strukturę bazy noclegowej w ówczesnym województwie łódzkim przedstawiono na rysunku 1.

Rysunek 1. Baza noclegowa województwa łódzkiego w 1970 roku

Źródło: opracowanie własne za: Bednarska, Musiał 1973

Po 1970 roku w województwie podjęto wiele nowych i modernizacyjnych inwestycji w zakresie turystycznej bazy noclegowej, głównie w segmencie socjalnym, ale też komercyjnym. Oddanie do użytku dwóch sztucznych akwenów: Zalewu Sulejowskiego (1973) i zbiornika wodnego Jeziorsko (1986) stworzyło nowe walory turystyczne i poszerzyło możliwości lokalizacji kolejnych obiektów. Stan turystycznej bazy noclegowej województwa łódzkiego w latach 1970–1989 zilustrowano na podstawie danych z 1990 roku (tab. 3 i 4).

Tabela 3. Turystyczna baza noclegowa województwa łódzkiego na tle Polski w 1990 roku

Obiekty bazy noclegowej	Obiekty		Miejsca noclegowe ogółem		Miejsca noclegowe całoroczne	
	woj. łódzkie	Polska	woj. łódzkie	Polska	woj. łódzkie	Polska
1	2	3	4	5	6	7
hotele	27	499	2738	57 396	2738	56 875
motele	2	37	87	2153	87	2153
pensjonaty	3	161	549	6028	399	4732
inne obiekty hotelowe	0	0	0	0	0	0
Razem (obiekty hotelarskie)	32	697	3374	65 577	3224	63 760
domy wycieczkowe	22	366	1191	24 815	982	22 035
schroniska ogółem	40	1019	1297	39 576	233	11 152
hostele	0	0	0	0	0	0
Razem (domy wycieczkowe, schroniska i hostele)	62	1385	2488	64 391	1215	33 187
kempingi	10	199	1246	43 009	61	709
pola biwakowe	10	390	720	71 471	0	0
Razem (kempingi i pola biwakowe)	20	589	1966	114 480	61	709

1	2	3	4	5	6	7
ośrodki wypoczynku sobotnio-niedzielnego i świątecznego oraz zespoły domków turystycznych	16	519	928	33 741	172	2003
ośrodki wczasowe i kolonijne	125	4238	7663	318 454	995	62 704
ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe	12	422	923	40 290	562	20 710
domy pracy twórczej	2	51	122	2098	82	1773
zakłady uzdrowiskowe	0	104	0	17 982	0	4734
Razem (ośrodki wypoczynkowe)	155	5334	9636	412 565	1811	91 924
pokoje gościnne	11	724	360	66 786	336	13 975
kwatery agroturystyczne	0	0	0	0	0	0
pozostałe obiekty niesklasyfikowane	4	186	789	19 259	0	9605
Razem (obiekty zakwaterowania indywidualnego)	15	910	1149	86 045	336	23 580
Ogółem	284	8915	18 613	743 058	6647	213 160

Źródło: opracowanie własne za: *Turystyka w 1990 roku* 1991.

Tabela 4. Struktura rodzajowa turystycznej bazy noclegowej województwa łódzkiego i Polski w 1990 roku (w %)

Obiekty bazy noclegowej	Obiekty		Miejsca noclegowe ogółem		Miejsca noclegowe całoroczne	
	woj. łódzkie	Polska	woj. łódzkie	Polska	woj. łódzkie	Polska
1	2	3	4	5	6	7
hotele	9,5	5,6	14,7	7,7	41,2	26,7
motele	0,7	0,4	0,5	0,3	1,3	1,0
pensjonaty	1,1	1,8	2,9	0,8	6,0	2,2
inne obiekty hotelowe	0	0	0	0	0	0
Razem (obiekty hotelarskie)	11,3	7,8	18,1	8,8	48,5	29,9
domy wycieczkowe	7,7	4,1	6,4	3,3	14,8	10,4
schroniska ogółem	14,1	11,4	7,0	5,3	3,5	5,2
hostele	0	0	0	0	0	0
Razem (domy wycieczkowe, schroniska i hostele)	21,8	15,5	13,4	8,6	18,3	15,6
kempingi	3,5	2,2	6,7	5,8	0,9	0,3
pola biwakowe	3,5	4,4	3,9	9,6	0	0
Razem (kempingi i pola biwakowe)	7,0	6,6	10,6	15,4	0,9	0,3
ośrodki wypoczynku sobotnio-niedzielnego i świątecznego oraz zespoły domków turystycznych	5,6	5,8	5,0	4,6	2,6	1,0
ośrodki wczasowe i kolonijne	44,0	47,5	41,2	42,9	15,0	29,4
ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe	4,2	4,7	5,0	5,4	8,5	9,7

1	2	3	4	5	6	7
domy pracy twórczej	0,7	0,6	0,6	0,3	1,2	0,8
zakłady uzdrowiskowe	0	1,2	0	2,4	0	2,2
Razem (ośrodki wypoczynkowe)	54,5	59,9	51,8	55,6	27,3	43,1
pokoje gościnne	3,9	8,1	1,9	9,0	5,0	6,6
kwatery agroturystyczne	0	0	0	0	0	0
pozostałe obiekty niesklasyfikowane	1,5	2,1	4,2	2,6	0	4,5
Razem (obiekty zakwaterowania indywidualnego)	5,4	10,2	6,1	11,6	5,0	11,1
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: opracowanie własne za: *Turystyka w 1990 roku 1991*.

W 1990 roku województwo łódzkie dysponowało 284 obiektami turystycznej bazy noclegowej z 18,6 tys. miejsc noclegowych ogółem. Blisko dwie trzecie z nich wykorzystywano tylko sezonowo. Miejsc całorocznych było 6,65 tys. Udział turystycznych obiektów noclegowych województwa w liczbie i pojemności takich obiektów w Polsce był wówczas niewielki. Region łódzki miał 1,5% liczby obiektów turystycznej bazy noclegowej całego kraju, miejsc noclegowych ogółem 2,5%, a całorocznych 3,1%. Szczególnie niski był w wypadku obiektów obsługujących wczas i kolonie (odpowiednio: 2,9%, 2,4% i 1,6%), a nieco wyższy w udziale hoteli (5,4%, 4,8% i 4,8%).

Najliczniej reprezentowane były ośrodki wczasowe i kolonijne w liczbie 125 (stanowiąc 44% ogółu obiektów bazy noclegowej województwa). Dysponowały 7663 miejscami noclegowymi (41,2%), z których blisko tysiąc użytkowano przez cały rok (15% ogółu miejsc całorocznych). Były one stosunkowo duże i liczyły przeciętnie 61 miejsc noclegowych. Dołączając do nich pozostałe obiekty noclegowe obsługujące wypoczynek organizowany przez zakłady pracy, różne instytucje i organizacje społeczno-ekonomiczne ich liczba wzrasta do 155, osiągając blisko 9 tys. miejsc, w tym niemal 1,6 tys. całorocznych. Pod względem liczby i pojemności stanowiły one w 1990 roku nieco ponad połowę całej bazy noclegowej województwa. Drugą liczną grupę stanowiły obiekty noclegowe obsługujące turystykę wycieczkową, zwłaszcza młodzieżową, w postaci

domów wycieczkowych i schronisk. Łącznie były to 62 obiekty, z prawie 2,5 tys. miejsc noclegowych, w tym nieco ponad 1,2 tys. całorocznymi. Były to jednak obiekty o mniejszych rozmiarach (przeciętnie z 40 miejscami), stąd ich całkowita pojemność była mniejsza niż hoteli. Tych było zaledwie 27 w województwie, ale ogółem miały ponad 2,7 tys. miejsc noclegowych, użytkowanych przez cały rok (41,2% takich miejsc w regionie). Były to obiekty duże, średnio z nieco ponad 100 miejscami. Dołączając do nich motele i pensjonaty, wielkość bazy hotelarskiej regionu wzrastała do 32 obiektów, z blisko 3,4 tys. miejscami noclegowymi, w tym 3,2 tys. całorocznymi. Uzupełnienie zasobów bazy noclegowej w województwie stanowiły kempingi i pola biwakowe. Łącznie było ich 20, z blisko 2 tys. miejsc noclegowych. Obiekty te działały niemal wyłącznie sezonowo (miały zaledwie 61 miejsc całorocznych). Wspomniane kategorie obiektów turystycznych zbiorowego zakwaterowania rejestrowane były przez statystykę państwową w niemal pełnym zakresie. Odmienne, niż indywidualne obiekty zakwaterowania turystycznego w postaci pokoi gościnnych, kwatery agroturystycznych i pozostałych obiektów niesklasyfikowanych, które dość powszechnie nie dopełniały obowiązku rejestracji statystycznej. Stąd też według statystyk GUS-owskich ich udział w bazie noclegowej województwa był marginalny, na poziomie około 5% liczby obiektów i ich pojemności. Z obserwacji terenowych wynika, że ta kategoria bazy noclegowej miała i nadal ma ważny udział w obsłudze ruchu turystycznego w województwie. W 2016 roku szacowano, że blisko połowę ruchu turystycznego na jego obszarze obsługiwała ta właśnie baza (Włodarczyk 2017: 92).

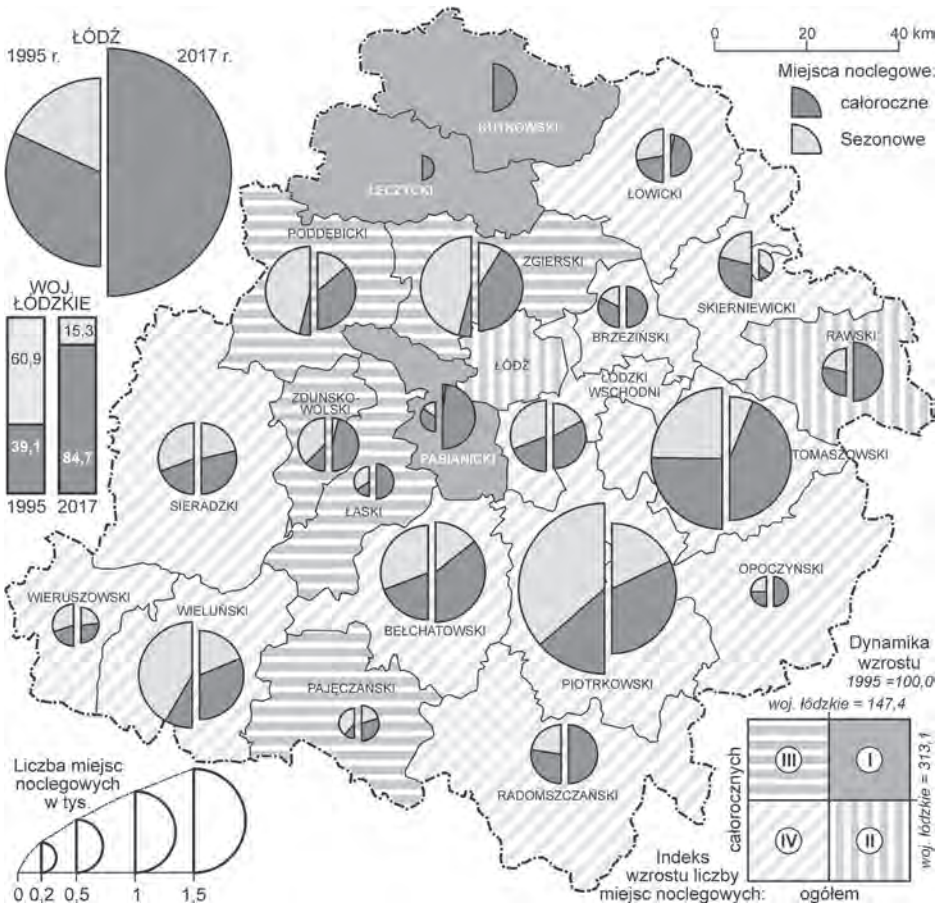
Przedstawiona struktura rodzajowa turystycznej bazy noclegowej województwa łódzkiego w 1990 roku zbliżona była do ogólnokrajowej. W województwie łódzkim dużo wyższe udziały niż w Polsce miały hotele i pozostałe obiekty hotelarskie wraz z domami wycieczkowymi i schroniskami. Natomiast udział miejsc noclegowych w obiektach czasowych obsługujących turystykę pobytową był niższy w porównaniu z krajowym (tab. 3 i 4).

Dane statystyczne umożliwiają analizę rozmieszczenia liczby i pojemności obiektów turystycznej bazy noclegowej w granicach obecnego województwa łódzkiego według powiatów dopiero od 1995 roku. W opracowaniu ten właśnie rok przyjęto jako kończący (w pewnym przybliżeniu) okres turystyki socjalnej. Biorąc pod uwagę liczbę obiektów noclegowych w województwie w tymże roku można wyodrębnić trzy niemal równorzędne zgrupowania tych obiektów. W skład pierwszego z nich wchodziła Łódź i przyległe do niej powiaty: łódzki wschodni, pabianicki i zgierski, które łącznie miały jedną czwartą ogółu obiektów noclegowych w całym województwie. Drugie zgrupowanie obiektów noclegowych zlokalizowane było w powiatach nadpilicznym (Piotrkowie Trybunalskim, piotrkowskim, tomaszowskim, rawskim). Skupiało ono nieco ponad

jedną czwartą ogółu obiektów noclegowych w województwie. Na tym obszarze duże znaczenie dla ich lokalizacji miało utworzenie w 1973 roku Zalewu Sulejowskiego na Pilicy. Na jego zapleczu do końca lat 80. zeszłego wieku zlokalizowano kilka ośrodków wypoczynkowych, a w okolicznych wsiach uruchomiono kwatery prywatne i zbudowano wiele tzw. drugich domów. Trzecie zgrupowanie obiektów noclegowych objęło powiaty nadwarciańskie (wieluński, sieradzki, poddębicki), w obrębie których zlokalizowano blisko jedną piątą obiektów noclegowych w województwie. Utworzony tam w 1986 roku (głównie dla celów rolniczych) zbiornik Jeziorsko na Warcie nie przyciągnął większych inwestycji w zakresie bazy noclegowej. Łącznie te trzy zgrupowania dysponowały w 1995 roku nieco ponad dwoma trzecimi ogółu obiektów noclegowych zlokalizowanych w obecnym województwie łódzkim. Natomiast blisko jedna trzecia obiektów noclegowych była rozproszona w pozostałej jego części (z wyłączeniem powiatów kutnowskiego i łęczyckiego, gdzie oficjalnie nie zarejestrowano w 1995 roku żadnego obiektu). Rozmieszczenie wielkości i strukturę (obiekty całoroczne i sezonowe) bazy noclegowej przedstawiono na rysunku 2.

Wskaźnik koncentracji¹ obliczony dla miejsc noclegowych ogółem osiągnął wysoką wartość $\eta = 0,542$. W trzech wyodrębnionych wyżej zgrupowaniach bazy noclegowej znalazło się 80,5% ogółu miejsc noclegowych zlokalizowanych w województwie. Łódź i graniczące z nią powiaty miały 33,8% całej pojemności bazy noclegowej w regionie. Z kolei powiaty nadpiliczne dalsze 30,5%. Natomiast udział powiatów nadwarciańskich był mniejszy, na poziomie 16,2%. W trzech zgrupowaniach przeciętna pojemność obiektu noclegowego była stosunkowo wysoka. W Łodzi i na jej zapleczu obiekt noclegowy miał średnio 103 miejsca (decydował o tym duży udział hoteli zlokalizowanych w mieście). W powiatach nadpilicznych był niewiele niższy i wynosił średnio 96,8 miejsca na obiekt (były to ośrodki wczasowe i hotele). Z kolei w powiatach nadwarciańskich obiekty były mniejsze, średnio jeden miał 82,8 miejsca. W pozostałej części województwa obiekty noclegowe były przeciętnie mniejszych rozmiarów.

¹ Wskaźnik koncentracji Lorenza (η) dotyczy pomiaru proporcjonalnego występowania par zmiennych. Jedną z nich jest powierzchnia powiatów (w województwie łódzkim), drugą liczba turystycznych miejsc noclegowych zlokalizowanych na ich obszarze. Maksymalna koncentracja ($\eta = 1$) oznacza wyłączną lokalizację miejsc noclegowych w jednym powiecie, minimalna ($\eta = 0$) proporcjonalny udział miejsc noclegowych w stosunku do powierzchni powiatów, zatem $0 \leq \eta \leq 1$ (zob. Jokieli, Kostrubiec 1981: 242–245).

Rysunek 2. Rozmieszczenie i dynamika wzrostu pojemności turystycznych obiektów noclegowych w regionie łódzkim w latach 1995 i 2017

Źródło: opracowanie własne za: Bank Danych Lokalnych,
<https://www.bdl.stat.gov.pl> (dostęp: 20.03.2018)

Podobnie wysokie skupienie w województwie łódzkim w 1995 roku miały całoroczne miejsca noclegowe. Udział Łodzi wraz z powiatami bezpośrednio z nią sąsiadującymi sięgał 38,4% ogółu takich miejsc. Przy czym w samym mieście było to 32,7%, a w pozostałych trzech powiatach zaledwie 6,2%. Powiaty nadpiliczne miały dalsze 29,8% całorocznych miejsc noclegowych w województwie. Natomiast nadwarciańskie zaledwie 7,8%. Pozostałe 23,5% całorocznych miejsc noclegowych rozproszone było w 13 powiatach.

W tymże roku udział całorocznych miejsc w pojemności bazy noclegowej województwa sięgał 39,1% i był na jego obszarze zróżnicowany. Najwyższy udział miejsca całoroczne miały w Łodzi i sąsiednich powiatach, gdzie stanowiły

dwie trzecie całkowitej pojemności bazy noclegowej (z wyjątkiem powiatu zgierskiego, gdzie wynosił on tylko 8,1%). W powiatach nadpiliczych miejsca takie miały również wysoki udział w pojemności bazy noclegowej na poziomie powyżej 50% (z wyjątkiem powiatu piotrkowskiego – 12,5% udziału). Z kolei w powiatach nadwarciańskich ich udział był niski, znacznie poniżej średniej dla regionu. W pozostałych powiatach udział miejsc całorocznych oscylował wokół średniej dla województwa.

Rozmieszczenie poszczególnych rodzajów obiektów turystycznej bazy noclegowej w województwie łódzkim w 1995 roku było wyraźnie zróżnicowane. Obiekty hotelarskie wykazywały duże skupienie przestrzenne. Wskaźnik koncentracji przestrzennej ich pojemności wynosił 0,811. Udział Łodzi był tu dominujący (48,5%). Dalsze pięć powiatów (Piotrków Trybunalski wraz z powiatem piotrkowskim i powiaty bełchatowski, rawski, tomaszowski) miało łącznie 26% pojemności obiektów hotelarskich. W obrębie obiektów hotelarskich dominowały hotele. Łódź dysponowała blisko dwoma trzecimi ogółu miejsc hotelowych w województwie, a wyżej wymienione obszary dalszymi 39,3% ich pojemności. W rezultacie wskaźnik koncentracji pojemności hoteli wyniósł 0,862. Podobnie wysoką koncentrację przestrzenną miały w województwie kwatery prywatne i pozostałe obiekty noclegowe niesklasyfikowane (0,826). Znajdowały się one głównie w Łodzi (63,3% takich miejsc noclegowych w województwie – w postaci pokoi gościnnych) i powiatach bezpośrednio z nią sąsiadujących (7,1%). Udział powiatów nadpiliczych wynosił 11,2%, a nadwarciańskich 3,5%. Pozostałe 14,9% znajdowało się głównie w takich powiatach jak łowicki, opoczyński, radomszczański, wierszowski. Pozostałe rodzaje obiektów bazy noclegowej w województwie łódzkim charakteryzowały się już mniejszymi wartościami wskaźnika koncentracji. Dla ośrodków wypoczynkowych wynosił on 0,567. Największą liczbę miejsc w ośrodkach wypoczynkowych miały powiaty nadpilicze (31,8%), podlódzkie (25,9%) i nadwarciańskie (24,1%). Pozostałe 18,2% miejsc w ośrodkach wypoczynkowych rozproszone było w dalszych ośmiu powiatach. Podobną wartość wskaźnika koncentracji miały domy wycieczkowe i schroniska (0,609). Obiekty te były skupione głównie w Łodzi (22,5%), Piotrkowie Trybunalskim i powiecie piotrkowskim (18,9%), poddębickim (10%) i radomszczańskim (9,5%). Zbliżoną wartość wskaźnika koncentracji miały kempingi i pola biwakowe (0,62), jednak odmienny rozkład przestrzenny. Najwięcej miejsc na kempingach i polach biwakowych było w powiecie piotrkowskim (27,8%), poddębickim (15,5%), bełchatowskim (13,2%), tomaszowskim (11,6%) i wieluńskim (8,5%).

Tabela 5. Liczba i struktura turystycznych miejsc noclegowych w powiatach regionu łódzkiego w 1995 roku

Powiat	Hotelarskie		Domy wycieczkowe, schroniska, hostele		Kempingi, pola biwakowe		Ośrodki wypoczynkowe		Pozostałe indywidualne		Razem	
	miejsca	%	miejsca	%	miejsca	%	miejsca	%	miejsca	%	miejsca	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
bełchatowski	237	20,8	25	2,2	510	44,8	303	26,6	64	5,6	1139	100,0
brzeziński	0	0	60	100,0	0	0	0	0	0	0	60	100,0
kutnowski	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	100,0
łaski	58	40,3	0	0	0	0	86	59,7	0	0	144	100,0
łęczycki	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	100,0
łowicki	0	0	114	25,7	190	42,9	0	0	139	31,4	443	100,0
łódzki wsch.	55	6,8	49	6,0	15	1,8	676	83,1	19	2,3	814	100,0
opoczyński	24	12,6	25	13,1	66	34,5	0	0	76	39,8	191	100,0
pabianicki	53	31,8	0	0	0	0	51	30,5	63	37,7	167	100,0
pajęczański	0	0	20	10,3	0	0	175	89,7	0	0	195	100,0
piotrkowski	373	11,0	328	9,7	1078	31,9	1350	39,9	255	7,5	3384	100,0
poddębicki	0	0	174	15,4	600	53,0	352	31,1	6	0,5	1132	100,0

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
radomszczański	72	13,4	165	30,8	0	0	194	36,2	105	19,6	536	100,0
rawski	221	57,7	22	5,7	140	36,6	0	0	0	0	383	100,0
sieradzki	72	9,8	68	9,3	90	12,3	504	68,6	0	0	734	100,0
skierniewicki	48	9,5	86	17,1	0	0	362	72,0	7	1,4	503	100,0
tomaszowski	686	30,1	69	3,1	451	19,8	994	43,6	78	3,4	2278	100,0
wieluński	37	2,7	58	4,3	330	24,3	921	67,9	10	0,8	1356	100,0
wieruszowski	55	15,9	0	0	150	43,2	40	11,5	102	29,4	347	100,0
zdunskowolski	0	0	81	28,6	150	53,0	44	15,6	8	2,8	283	100,0
zgierski	0	0	0	0	50	3,6	1181	85,0	159	11,4	1390	100,0
m. Łódź	1874	43,2	391	9,0	50	1,2	133	3,1	1 886	43,5	4334	100,0
Razem	3865	19,5	1735	8,8	3870	19,5	7366	37,2	2977	15,0	19 813	100,0

Źródło: opracowanie własne za: Bank Danych Lokalnych, <https://www.bdl.stat.gov.pl> (dostęp: 20.03.2018).

Przedstawione rozmieszczenie poszczególnych rodzajów turystycznych obiektów noclegowych w województwie łódzkim w 1995 roku wskazuje, że w większości powiatów reprezentowane były wszystkie (pięć grup) lub prawie wszystkie (cztery) ich rodzaje (tab. 5). Jedynie w dziewięciu powiatach zlokalizowano trzy lub mniej grup rodzajów bazy noclegowej.

2.1.2. Turystyczna baza noclegowa po 1990 roku

Po 1990 roku zmiany w liczbie i pojemności turystycznej bazy noclegowej w województwie łódzkim miały podobny charakter jak zmiany zachodzące w całym kraju. W początkowym okresie transformacji ustrojowo-gospodarczej wystąpił wyraźny trend spadkowy zarówno w liczbie obiektów, jak i liczbie miejsc noclegowych ogółem. Wzrost liczby obiektów noclegowych i ich pojemności w województwie nastąpił dopiero w połowie pierwszej dekady XXI wieku.

Tabela 6. Turystyczna baza noclegowa województwa łódzkiego na tle Polski w 2017 roku

Klasyfikacja turystycznej bazy noclegowej	Obiekty		Miejsca noclegowe ogółem		Miejsca noclegowe całoroczne	
	woj. łódzkie	Polska	woj. łódzkie	Polska	woj. łódzkie	Polska
1	2	3	4	5	6	7
hotele	113	2540	10 801	261 508	10 801	258 679
motele	9	110	261	3939	261	3939
pensjonaty	3	384	89	15 775	89	13 201
inne obiekty hotelowe	70	1030	2862	54 695	2715	51 353
Razem (obiekty hotelarskie)	195	4064	14 013	335 917	13 866	327 172
domy wycieczkowe	5	41	351	3051	351	2751
schroniska ogółem	8	408	350	22 936	311	16 601
hostele	10	160	556	10 099	556	9263
Razem (domy wycieczkowe, schroniska i hostele)	23	609	1257	36 086	1218	28 615

1	2	3	4	5	6	7
kempingi	0	157	0	25 298	0	1497
pola biwakowe	3	167	180	19 497	0	440
Razem (kempingi i pola biwakowe)	3	324	180	44 795	0	1937
ośrodki wypoczynku sobotnio-niedzielnego i świątecznego oraz zespoły domków turystycznych	12	493	1239	29 297	213	3957
ośrodki wczasowe i kolonijne	16	1222	1580	135 746	282	46 211
ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe	19	425	1620	44 797	1523	30 175
domy pracy twórczej	1	32	36	1581	36	1375
zakłady uzdrowiskowe	1	211	120	38 276	120	37 516
Razem (ośrodki wypoczynkowe)	49	2383	4595	249 697	2174	119 234
pokoje gościnne	29	2083	620	50 402	526	24 277
kwatery agroturystyczne	22	746	459	12 837	246	8873
pozostałe obiekty niesklasyfikowane	16	514	1086	44 223	783	22 491
Razem (obiekty zakwaterowania indywidualnego)	67	3343	2165	107 462	1555	55 641
Razem	337	10 723	22 210	773 957	18 813	532 599

Źródło: opracowanie własne za: *Turystyka w 2017 roku* 2018.

Tabela 7. Struktura rodzajowa turystycznej bazy noclegowej województwa łódzkiego i Polski w 2017 roku (w %)

Klasyfikacja turystycznej bazy noclegowej	Obiekty		Miejsca noclegowe ogółem		Miejsca noclegowe całoroczne	
	woj. łódzkie	Polska	woj. łódzkie	Polska	woj. łódzkie	Polska
1	2	3	4	5	6	7
hotele	33,5	23,7	48,6	33,8	57,4	48,6
motele	2,7	1,0	1,2	0,5	1,4	0,7
pensjonaty	0,9	3,6	0,4	2,0	0,5	2,5
inne obiekty hotelowe	20,8	9,6	12,9	7,1	14,4	9,6
Razem (obiekty hotelarskie)	57,9	37,9	63,1	43,4	73,7	61,4
domy wycieczkowe	1,5	0,4	1,6	0,4	1,9	0,5
schroniska ogółem	2,4	3,8	1,6	3,0	1,6	3,1
hostele	3,0	1,5	2,5	1,3	3,0	1,7
Razem (domy wycieczkowe, schroniska i hostele)	6,9	5,7	5,7	4,7	6,5	5,3
kempingi	0	1,5	0	3,3	0	0,3
pola biwakowe	0,9	1,5	0,8	2,5	0	0,1
Razem (kempingi i pola biwakowe)	0,9	3,0	0,8	5,8	0	0,4
ośrodki wypoczynku sobotnio-niedzielnego i świątecznego oraz zespoły domków turystycznych	3,6	4,6	5,6	3,8	1,1	0,7
ośrodki wczasowe i kolonijne	4,7	11,4	7,1	17,5	1,5	8,7

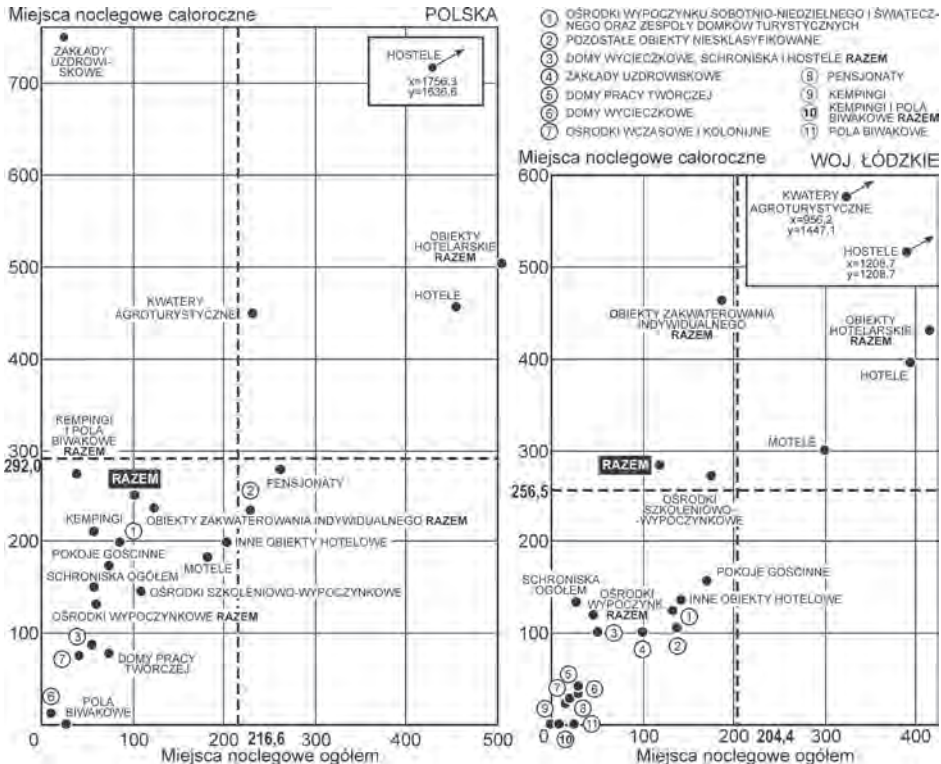
1	2	3	4	5	6	7
ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe	5,6	4,0	7,3	5,8	8,1	5,7
domy pracy twórczej	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,3
zakłady uzdrowiskowe	0,3	2,0	0,5	4,9	0,6	7,0
Razem (ośrodki wypoczynkowe)	14,5	22,3	20,7	32,2	11,5	22,4
pokoje gościnne	8,6	19,4	2,8	6,5	2,8	4,6
kwatery agroturystyczne	6,5	6,9	2,0	1,7	1,3	1,7
pozostałe obiekty niesklasyfikowane	4,7	4,8	4,9	5,7	4,2	4,2
Razem (obiekty zakwaterowania indywidualnego)	19,8	31,1	9,7	13,9	8,3	10,5
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: obliczenie za: *Turystyka w 2017 roku* 2018.

Do 2005 roku zarówno w całym kraju, jak i województwie łódzkim liczba obiektów oraz ich miejsc noclegowych ogółem zmniejszyła się blisko o jedną czwartą w stosunku do stanu z 1990 roku. Dopiero po 2005 roku nastąpiło systematyczne odtwarzanie potencjału turystycznej bazy noclegowej sprzed 15 lat. Ostatecznie w 2015 roku odbudowano stan zasobów turystycznej bazy noclegowej zarówno w kraju, jak i województwie łódzkim, a liczba obiektów i ich miejsc noclegowych ogółem wyraźnie przekroczyła poziom z 1990 roku. Cechą charakterystyczną zmian zachodzących w Polsce po tymże roku w turystycznej bazie noclegowej był systematyczny wzrost liczby miejsc noclegowych całorocznych. Przed 1990 rokiem wiele obiektów, mimo że niektóre z nich przygotowane były do eksploatacji całorocznej, wykorzystywano tylko sezonowo. Po ich prywatyzacji i niezbędnej adaptacji stworzono możliwości korzystania z nich przez cały rok. Uruchomiono też szereg nowych hoteli, które są obiektami całorocznymi. Dynamika wzrostu liczby miejsc noclegowych całorocznych w województwie łódzkim, zwłaszcza po 2005 roku była wyższa (2,8-krotna), niż przeciętnie w całym kraju (2,5-krotna). W rezultacie czego w 2017 roku udział miejsc noclegowych całorocznych w całkowitej pojemności bazy noclegowej województwa osiągnął

wielkość rządu 85% (w 1990 roku wynosił tylko 35,7%) i był wyższy niż przeciętnie w kraju – 68,8% (w 1990 roku zaledwie 28,7%). Dokumentują to dane zestawione w tabelach 6. i 7. oraz na rysunku 3.

Ogólnie rzecz ujmując, wzrost liczby obiektów turystycznej bazy noclegowej i jej pojemności w województwie łódzkim w latach 1990–2017 spowodował również niewielki wzrost jego udziału w potencjale krajowym. W owym okresie udział województwa w liczbie obiektów wzrósł do 3,2%, miejsc noclegowych ogółem do blisko 3%, a całorocznych do 3,5%. Przeciętna wielkość pojemności pojedynczego obiektu noclegowego w województwie, mimo że w owym czasie ulegała sporym zmianom, była pod koniec niemal identyczna, jak na początku i w przybliżeniu osiągnęła 66 miejsc noclegowych. W tym zakresie trend ogólnokrajowy, pomimo okresowych wahań, był spadkowy, przeciętna pojemność pojedynczego obiektu noclegowego zmalała z 83,3 do 72,5 miejsca noclegowego.

Rysunek 3. Dynamika wzrostu obiektów bazy noclegowej poszczególnych rodzajów w Polsce i województwie łódzkim w latach 1990–2017

Źródło: opracowanie własne za: *Turystyka w 1990 roku 1991 i kolejne roczniki do Turystyka w 1917 roku 2018*

Dynamikę zmian w latach 1990–2017 w poszczególnych rodzajach obiektów turystycznej bazy noclegowej, zarówno w kraju, jak i województwie łódzkim, charakteryzowały odmienne trendy (rys. 3). Baza noclegowa obsługująca turystykę socjalną wykazywała trend spadkowy, natomiast obsługująca turystykę komercyjną wzrostowy (tab. 8). Liczba obiektów hotelarskich w owym okresie w województwie wzrosła sześciokrotnie, ale ich pojemność tylko czterokrotnie. W kraju dynamika wzrostu tej grupy obiektów była bardziej zrównoważona, mniej więcej pięciokrotna. Pokazuje to, że w województwie łódzkim uruchamiano więcej obiektów hotelarskich, ale o mniejszej pojemności, niż w całym kraju. Drugą grupą turystycznych obiektów noclegowych w województwie wykazującą wyraźny wzrost były obiekty zakwaterowania indywidualnego z dynamiką wzrostu znacznie wyższą niż ogólnie w Polsce. Znaczna dynamika dotyczyła też rejestrowanych od 2009 roku przez GUS hosteli, jednak w województwie łódzkim była ona dużo niższa niż w kraju. Natomiast dla pozostałych rodzajów turystycznych obiektów noclegowych w województwie charakterystyczne były trendy spadkowe, wyraźnie silniejsze niż ogólnie w Polsce.

Tabela 8. Dynamika wzrostu potencjału bazy noclegowej w województwie łódzkim na tle Polski według jej rodzajów w latach 1990–2017 (1990 rok = 100)

Klasyfikacja turystycznej bazy noclegowej	Obiekty		Miejsca noclegowe ogółem		Miejsca noclegowe całoroczne	
	woj. łódzkie	Polska	woj. łódzkie	Polska	woj. łódzkie	Polska
1	2	3	4	5	6	7
hotele	418,5	509,0	394,5	455,6	394,5	454,8
motele	450,0	297,3	300,0	182,9	300,0	182,9
pensjonaty	100,0	238,5	16,2	261,9	22,3	279,0
inne obiekty hotelowe	112,9	177,6	144,0	203,9	136,6	199,6
Razem (obiekty hotelarskie)	609,4	583,1	415,3	512,2	430,1	513,1
domy wycieczkowe	22,7	11,2	29,5	12,3	35,7	12,5
schroniska ogółem	20,0	40,0	27,0	57,9	133,5	148,9
hostele	333,3	842,1	1208,7	1756,3	1208,7	1636,6

Tabela 8 (cd.)

1	2	3	4	5	6	7
Razem (domy wycieczkowe, schroniska i hostele)	37,1	44,0	50,5	56,0	100,2	86,2
kempingi	0	78,9	0	58,8	0	211,1
pola biwakowe	30,0	42,8	25,0	27,3	0	0
Razem (kempingi i pola biwakowe)	15,0	55,0	9,2	39,1	0	273,2
ośrodki wypoczynku sobotnio-niedzielnego i świątecznego oraz zespoły domków turystycznych	75,0	95,0	133,5	86,8	123,8	197,5
ośrodki wczasowe i kolonijne	12,8	28,8	20,6	42,6	28,3	73,7
ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe	158,3	100,7	175,5	111,2	271,0	145,7
domy pracy twórczej	50,0	62,7	29,5	75,4	39,0	77,5
zakłady uzdrowiskowe	100,0	202,9	100	212,9	100	750,2
Razem (ośrodki wypoczynkowe)	31,6	37,6	47,7	60,5	120,0	129,7
pokoje gościnne	263,6	287,7	172,2	75,5	156,5	173,7
kwatery agroturystyczne	314,3	122,7	956,2	233,0	1447,1	449,0
pozostałe obiekty niesklasyfikowane	400,0	276,3	137,6	229,6	106,2	234,2
Razem (obiekty zakwaterowania indywidualnego)	466,7	367,4	188,4	124,9	462,8	236,0
Razem (wszystkie obiekty turystycznej bazy noclegowej)	118,7	119,2	119,3	104,2	283,0	249,9

Źródło: opracowanie własne za: *Turystyka w 1990 roku* 1991 i kolejne roczniki do *Turystyka w 1917* 2018.

Tabela 9. Zróżnicowanie przestrzenne dynamiki wzrostu miejsc noclegowych ogółem w województwie łódzkim w latach 1995–2017 (1995 rok = 100)

Powiat	Obiekty hotelarskie	Domy wycieczkowe, schroniska, hostele	Kempingi, pola biwakowe	Ośrodki wypoczynkowe	Pozostałe indywidualne	Razem
1	2	3	4	5	6	7
bełchatowski	281,0	q	q	204,3	225,0	114,2
brzeziński	77,3	q	0	71,2	63,0 ²	85,8
kutnowski	477,6	x	0	0	366,7 ¹	335,7 ¹
łaski	344,8	0	0	68,6	0	131,5
łęczycki	302,6	0	0	0	0	737,5 ¹
łowicki	172,3	23,6	q	48,6	28,8	64,0
łódzki wschodni	756,4	q	q	22,9	489,5	87,6
opoczyński	629,2	q	q	0	0	83,0
pabianicki	1035,8	0	0	90,2	141,3	409,6
pajęczański	139,3	q	0	51,4	366,7 ¹	114,4
piotrkowski	360,3	q	q	42,2	173,3	64,7
poddębicki	753,2	q	8,3	88,6	616,7	70,9
radomszczański	493,1	22,4	0	35,6	67,6	99,4

Tabela 9 (cd.)

1	2	3	4	5	6	7
rawski	253,8	q	q	0	0	146,5
sieradzki	511,1	q	q	69,4	132,4 ¹	103,5
skiermiewicki	100,0	q	0	30,1	142,9	24,2
tomaszowski	88,9	176,8	6,6	91,8	611,5	81,9
wieluński	772,9	q	30,3	74,9	360,0	71,7
wieruszowski	207,3	x	q	187,5	35,3	77,5
zdunskowolski	108,5	149,4	q	0	837,5	91,3
zgierski	749,5	0	q	25,7	68,5	84,2
m. Łódź	318,1	217,9	q	0	15,9	164,1
Razem	362,6	71,0	4,6	59,5	64,1	101,8

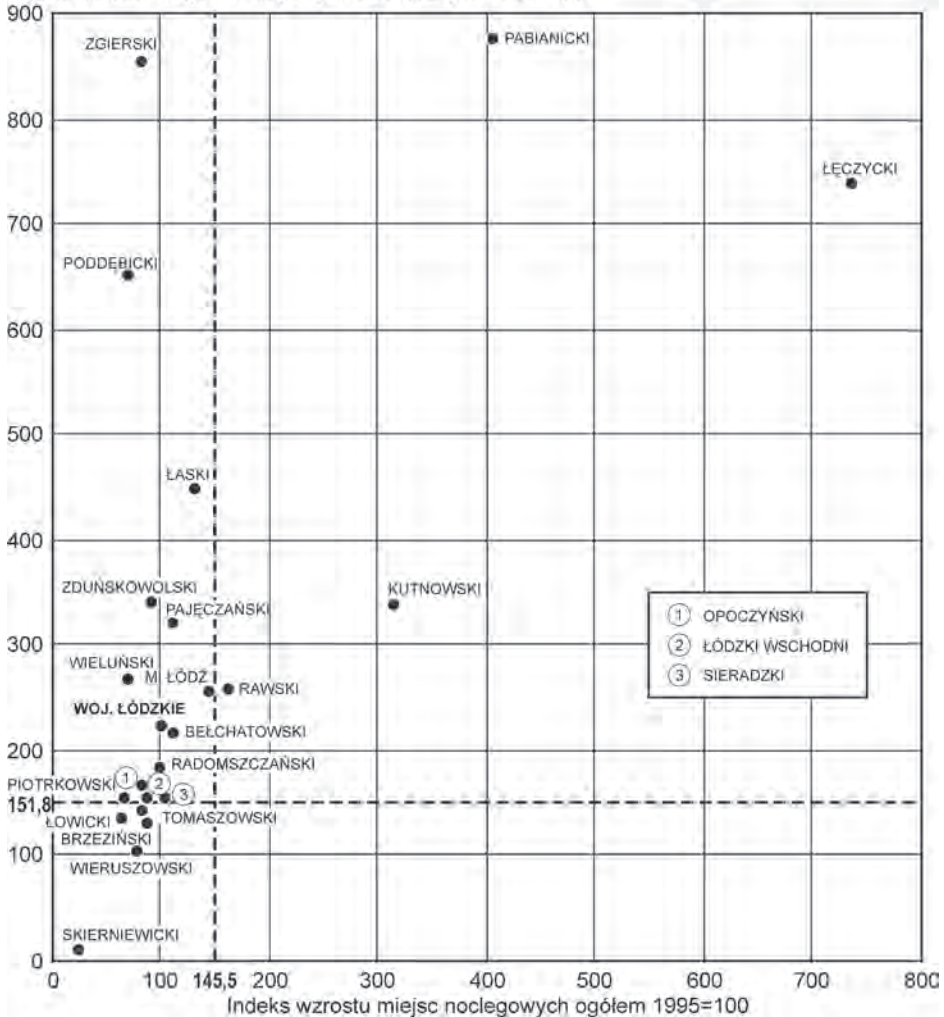
¹ dane za 2000 rok = 100, ² dane za 2012 rok, x – w 1995 roku brak, natomiast pojawiły się w 2017 roku, q – w 1995 roku występowały, a w 2017 roku już nie

Źródło: opracowanie własne za: Bank Danych Lokalnych, <https://www.bdl.stat.gov.pl> (dostęp: 20.03.2018).

Wielkość turystycznej bazy noclegowej województwa łódzkiego w latach 1995–2017, w porównaniu z pozostałymi 15 regionami, lokowała je na 10–13 pozycji w kraju. Pod tym względem wyprzedzało ono jedynie takie województwa jak: lubelskie, lubuskie, podlaskie, świętokrzyskie i opolskie. W porównaniu z najbardziej zasobnymi w turystyczną bazę noclegową województwami, region łódzki miał niemal pięciokrotnie mniejszą liczbę turystycznych obiektów i miejsc noclegowych.

W latach 1995–2017 dynamika wzrostu pojemności turystycznej bazy noclegowej w województwie łódzkim była wyraźnie zróżnicowana przestrzennie (rys. 2). Jedynie w blisko połowie powiatów odnotowano wzrost liczby miejsc noclegowych ogółem. Natomiast w pozostałych dość duży spadek. Inaczej wyglądało zróżnicowanie przestrzenne dynamiki wzrostu całorocznych miejsc noclegowych. W większości powiatów (z wyjątkiem skierniewickiego i Skierniewic) nastąpił wzrost ich liczby (tab. 9 i rys. 4). Wielkość i zróżnicowanie przestrzenne dynamiki wzrostu liczby całorocznych miejsc noclegowych było czynnikiem kształtującym tempo wzrostu pojemności obiektów hotelarskich, w tym głównie hoteli. Najwyższą dynamikę w tym względzie odnotowano w powiatach: pabianickim, wieluńskim, łódzkim wschodnim, poddębickim, zgierskim, opoczyńskim, sieradzkim, radomszczańskim i kutnowskim (4,5–10-krotny przyrost). Spadek pojemności takich obiektów odnotowano tylko w powiecie brzezińskim i tomaszowskim. W pozostałych powiatach i Łodzi dynamika wzrostu kształtowała się na przeciętnym poziomie (1–3,5-krotny przyrost). Większe zróżnicowanie przestrzenne miała ona w odniesieniu do obiektów zakwaterowania indywidualnego. Obok kilku powiatów (m.in. zduńskowolskiego, poddębickiego, tomaszowskiego, łódzkiego wschodniego), odnotowujących wysoką dynamikę wzrostu pojemności takich obiektów, pojawiło się szereg innych ze znacznym jego spadkiem. W pozostałych rodzajach obiektów turystycznej bazy noclegowej wystąpiła tendencja spadkowa ich pojemności w większości powiatów. W grupie ośrodków wypoczynkowych tylko w powiecie bełchatowskim i wieruszowskim odnotowano wzrost ich pojemności, natomiast w pozostałych wyraźny spadek. Jeśli chodzi o domy wycieczkowe, schroniska i hostele oraz kempingi i pola biwakowe – w wielu powiatach zlikwidowano je. Jedynie pojemność hosteli w Łodzi i powiecie tomaszowskim oraz schronisk w zduńskowolskim charakteryzowała się dodatnią dynamiką wzrostu.

Indeks wzrostu miejsc noclegowych całorocznych 1995=100

Rysunek 4. Indeks wzrostu liczby miejsc noclegowych w powiatach regionu łódzkiego w latach 1995–2017

Źródło: opracowanie własne za: Bank Danych Lokalnych, <https://www.bdl.stat.gov.pl> (dostęp: 20.03.2018)

Przedstawione zróżnicowanie przestrzenne dynamiki wzrostu pojemności poszczególnych rodzajów obiektów noclegowych spowodowało określone zmiany w strukturze turystycznej bazy noclegowej w województwie łódzkim w 2017 roku.

Tabela 10. Wartości wskaźników koncentracji pojemności bazy noclegowej województwa łódzkiego w latach 1995 i 2017

Rodzaj bazy noclegowej	Wskaźnik koncentracji η	
	1995	2017
Miejsca noclegowe ogółem	0,542	0,562
Miejsca noclegowe całoroczne	0,627	0,602
Obiekty hotelarskie	0,811	0,627
Hotele	0,862	0,69
Domy wycieczkowe, schroniska, hostele	0,609	0,923
Ośrodki wypoczynkowe	0,567	0,563
Kempingi i pola biwakowe	0,62	0,888
Obiekty zakwaterowania indywidualnego	0,826	0,575

Źródło: opracowanie własne za: Bank Danych Lokalnych, <https://www.bdl.stat.gov.pl> (dostęp: 20.03.2018).

Dotyczyły one głównie domów wycieczkowych, schronisk i hosteli, które w wielu powiatach zostały zlikwidowane lub ograniczyły liczbę miejsc noclegowych. Wzrost w ostatnich latach (po 2009 roku) liczby hosteli, który dotyczył głównie Łodzi, nie zrekompensował ubytku odnotowanego w tej grupie obiektów noclegowych. W 1995 roku 16 powiatów miało takie obiekty, natomiast w 2017 roku zaledwie siedem. Stąd też wskaźnik koncentracji wzrósł z 0,609 do 0,923 (tab. 10). Podobny trend miał miejsce w wypadku kempingów i pól biwakowych, które systematycznie likwidowano. W 1995 roku występowały w 14 powiatach, a w 2017 roku tylko w trzech. Wskaźnik koncentracji wzrósł z 0,62 do 0,89. Z kolei w grupie ośrodków wypoczynkowych pomimo spadku liczby miejsc noclegowych podobna lokalizacja utrzymała się do 2017 roku, o czym świadczy wartość wskaźnika koncentracji, który odpowiednio wyniósł 0,567 i 0,563. Natomiast odmienna tendencja wystąpiła w odniesieniu do obiektów hotelarskich, a zwłaszcza hoteli i obiektów zakwaterowania indywidualnego. W dużym stopniu rozprószyły się, stąd też zmalała wartość ich wskaźników koncentracji. W wypadku obiektów zakwaterowania indywidualnego, mimo że zmalała w nich liczba miejsc noclegowych, głównie na skutek ich dużego ubytku w Łodzi, to umocniły one swoją pozycję w 17 powiatach, gdzie odnotowano ich obecność w 2017 roku. Wskaźnik koncentracji zmalał z 0,826 do 0,575. Z kolei obiekty hotelarskie, które jeszcze w 1995 roku nie były obecne w ośmiu powiatach, w 2017 roku działały już

w wszystkich (przy 3,6-krotnym wzroście ich pojemności w latach 1995–2017). W rezultacie ich wskaźnik koncentracji zmalał z 0,811 do 0,627. W obrębie tej grupy obiektów dominowały hotele, stanowiąc nieco powyżej trzech czwartych ich pojemności. O ile w 1995 roku hotele nie występowały w 11 powiatach, to w 2017 roku – tylko w dwóch. Wskaźnik koncentracji zmniejszył się z 0,86 do 0,69. W 1995 roku w Łodzi skupione było blisko dwie trzecie liczby miejsc noclegowych w hotelach w województwie, natomiast w 2017 roku udział miasta zmalał do mniej niż połowy. Szybszy wzrost liczby obiektów i miejsc noclegowych w hotelach obserwowany poza Łodzią miał miejsce na jej bezpośrednim zapleczu oraz w większych miastach województwa, m.in. Piotrkowie Trybunalskim, Bełchatowie, Kutnie.

Po 1990 roku ilustracją wysokiej dynamiki rozwoju komercyjnej bazy noclegowej jest głównie liczba i pojemność hoteli, która w latach 1990–2017 wzrosła w Polsce pięciokrotnie. W województwie łódzkim, mimo podobnego jak w całym kraju charakteru wzrostu liczby hoteli, jego tempo było wyraźnie niższe. W rezultacie w województwie łódzkim przyrost liczby i pojemności hoteli był czterokrotny. Struktura hoteli w regionie pod względem kategorii znacząco różniła się od ogólnokrajowej. W województwie łódzkim nie było w ogóle hoteli pięciogwiazdkowych. Z kolei czterogwiazdkowe, które działały przed 1990 rokiem, na początku lat 90. utraciły swój status. Hotele czterogwiazdkowe ponownie pojawiły się w województwie łódzkim dopiero w 2006 roku. W latach 90. ubiegłego wieku w strukturze hotelowej województwa dominowały hotele niższych (dwu- i jednogwiazdkowe) i średnich (trzygwiazdkowe) kategorii. Jeszcze w 2000 roku przewagę nad trzygwiazdkowymi (33,8% ogółu miejsc hotelowych w województwie) miały hotele dwugwiazdkowe (38,3%). Te dwie kategorie hoteli uzupełnione były przez hotele jednogwiazdkowe (27,9%) będące obiektami małych rozmiarów i dysponujące przeciętnie niewielką liczbą miejsc noclegowych. W 2017 roku sytuacja sektora hotelowego województwa łódzkiego była już inna. Region miał 12 hoteli czterogwiazdkowych z 3,2 tys. miejscami noclegowymi, co stanowiło 27,3% pojemności całego jego sektora hotelowego. Dominującą pozycję odzyskały hotele trzygwiazdkowe, których liczba (57) wzrosła pięciokrotnie, a pojemność blisko czterokrotnie. W rezultacie ich udział osiągnął 42,9% pojemności całego sektora hotelowego w województwie. Mimo że odnotowano również wzrost liczby (27) i pojemności (ok. 2,5 tys. miejsc noclegowych) hoteli dwugwiazdkowych, to ich udział zmniejszył się do 21,5%. W 2017 roku marginalny udział (8,2%) w liczbie i pojemności sektora hotelowego w regionie miały hotele jednogwiazdkowe i oczekujące na kategoryzację, których było 17, ale z niecałym tysiącem miejsc noclegowych. Struktura sektora hotelowego pod względem kategorii (pojemność hoteli od cztero- do jednogwiazdkowych) w województwie łódzkim w 2017 roku odzwierciedlała zmiany, jakie nastąpiły w tym zakresie w całym kraju (tab. 11).

Tabela 1.1. Miejsca noclegowe w hotelach województwa łódzkiego w 2017 roku

Powiat	Hotele							zgłoszone do kategoryzacji
	ogółem	kategorii ****	kategorii ***	kategorii **	kategorii *			
1	2	3	4	5	6	7		7
bełchatowski	595	0	500	95	0	0		0
brzeziński	51	0	51	0	0	0		0
kutnowski	304	0	37	188	79	0		0
łaski	141	90	30	21	0	0		0
łęczycki	81	0	0	81	0	0		0
łowicki	49	0	49	0	0	0		0
łódzki wsch.	292	0	73	138	35	46		46
opoczyński	99	0	40	40	19	0		0
pabianicki	450	105	278	67	0	0		0
pajęczański	56	0	0	0	0	56		56
piotrkowski	1282	0	1089	129	64	0		0
poddębicki	320	190	0	32	28	70		70
radomszczański	328	0	258	0	70	0		0

Tabela 11 (cd.)

1	2	3	4	5	6	7
rawski	292	95	141	0	0	56
sieradzki	221	0	126	0	0	95
skierniewicki	0	0	0	0	0	0
tomaszowski	333	103	230	0	0	0
wieluński	148	0	121	27	0	0
wieruszowski	0	0	0	0	0	0
zduńskowolski	188	0	130	0	0	58
zgierski	563	0	181	382	0	0
m. Łódź	5008	1645	1735	1333	295	0
Razem	10 801	2228	5069	2533	590	381

Źródło: opracowanie własne za: Bank Danych Lokalnych, <https://www.bdl.stat.gov.pl> (dostęp: 20.03.2018).

W 2017 roku Łódź miała najwięcej hoteli i znajdujących się w nich miejsc noclegowych w województwie łódzkim. Dotyczyło to zwłaszcza hoteli wyższych kategorii. Połowa hoteli czterogwiazdkowych zlokalizowana była w Łodzi. Skoncentrowane było w nich blisko trzy czwarte miejsc noclegowych w tej kategorii hoteli w regionie. Były to hotele duże, liczące średnio 275 miejsc w obiekcie. Hotele czterogwiazdkowe zlokalizowane poza Łodzią (dwa w powiecie poddębickim i po jednym w powiatach łaskim, pabianickim, rawski i tomaszowskim) skupiały pozostałą jedną czwartą miejsc noclegowych i były znacznie mniejszych rozmiarów, średnio licząc 100 miejsc. Hotele trzygwiazdkowe były najbardziej rozpowszechnione w województwie. Łódź miała jedną czwartą tych obiektów i jedną trzecią ich pojemności. Pozostałe trzy czwarte hoteli trzygwiazdkowych i dwie trzecie ich pojemności zlokalizowane było w 15 powiatach. Najwięcej w Piotrkowie Trybunalskim (cztery), powiecie piotrkowskim (sześć) oraz bełchatowskim, pabianickim i zgierskim (po cztery). Hotele trzygwiazdkowe zlokalizowane w Łodzi były przeciętnie większe (średnio 124 miejsca) niż znajdujące się poza jej granicami (średnio 77,5 miejsca). Udział Łodzi w potencjale hoteli ekonomicznych (dwu- i jednogwiazdkowe) był nadal wysoki (odpowiednio 56,2% i 50% pojemności w kategorii hoteli). Natomiast ich rozpowszechnienie w województwie już było rzadsze. Hoteli dwugwiazdkowych nie miało w ogóle dziesięć, a jednogwiazdkowych 16 powiatów. Łódzkie hotele dwu- i jednogwiazdkowe były przeciętnie ponad dwukrotnie większe (średnio 148 miejsc) od zlokalizowanych poza nią (dwugwiazdkowe średnio 66,7 miejsca, jednogwiazdkowe średnio 42 miejsca).

2.1.3. Podsumowanie

Rozwój profesjonalnej bazy noclegowej w regionie łódzkim nastąpił po II wojnie światowej. Do 1990 roku odnosił się do obiektów noclegowych obsługujących turystykę socjalną w okresie letnim. Konieczność zaspokojenia dużych potrzeb wypoczynkowych mieszkańców regionu spowodowała z jednej strony powstawanie w szybkim tempie nowych ośrodków wypoczynkowych dostosowanych do użytkowania w sezonie letnim, a z drugiej wykorzystanie obiektów edukacyjnych i innych wolnych (nieużytkowanych) podczas wakacji na cele turystyczno-wypoczynkowe, a także prywatnych zasobów mieszkaniowych (tzw. obiektów zakwaterowania indywidualnego) na cele letniskowe. W szczytowej fazie rozwoju tego typu bazy noclegowej województwo łódzkie w ówczesnych granicach administracyjnych dysponowało szacunkowo 38 tys. miejsc noclegowych dla obsługi wypoczynku wakacyjno-urlopowego i letniskowego (w tym 23,5 tys. miejsc zapewniało organizowanie kolonii letnich). Standard tej bazy noclegowej był na ogół niski, ale gwarantował zaspokojenie dużego

zapotrzebowania na letni wypoczynek wakacyjno-urlopowy mieszkańców regionu. Atrakcyjność tego typu bazy noclegowej malała od początku lat 70. ubiegłego wieku. Dlatego zwłaszcza przemysłowe zakłady pracy zaczęły inwestować we własne obiekty wypoczynkowe o stosunkowo wysokim standardzie, często umożliwiającym ich wykorzystanie całoroczne. Wraz z poprawą standardu tej bazy noclegowej ulokowanej w obecnych granicach województwa łódzkiego i systematycznym eliminowaniem z niej wcześniej wykorzystywanych (zwłaszcza na potrzeby organizacji kolonii) substandardowych obiektów sezonowych wzrosła ich jakość i utrzymana została pojemność ośrodków wypoczynkowych.

W regionie łódzkim ważną rolę spełniały i nadal spełniają obiekty zakwaterowania indywidualnego (kwatery prywatne, drugie domy itp.) obsługujące letniska. W 1970 roku dysponowały liczbą blisko 12 tys. miejsc. W 1990 roku według statystyki państwowej pojemność obiektów zakwaterowania indywidualnego wynosiła 1150 miejsc, co różniło się ze stanem faktycznym, ponieważ większość z nich nie dostarczała sprawozdań ze swojej działalności do GUS-u i nadal w ograniczonym stopniu wywiązuje się z tego obowiązku. Rzeczywista liczba miejsc noclegowych, którą takie obiekty dysponują jest wielokrotnie większa niż podają dane GUS-owskie. Natomiast systematycznie wzrastała liczba i pojemność pozostałych obiektów noclegowych, zwłaszcza hoteli, które w latach 1970–1990 zwiększyły niemal dwukrotnie liczbę miejsc noclegowych.

Po zmianach ustrojowych, w latach 1989–2017, rozwijała się komercyjna baza noclegowa, zwłaszcza hotelarska, natomiast systematycznie malała pojemność obiektów noclegowych obsługujących turystykę socjalną. Czterokrotny wzrost pojemności odnotowały hotele. Rozpowszechniły się one obecnie we wszystkich powiatach regionu, przy utrzymującej się nadal dużej koncentracji w Łodzi (blisko połowa). Wyodrębniona została grupa hosteli, która – ulokowana głównie w Łodzi – zwiększyła swoją pojemność dwunastokrotnie. Prawie dwukrotny wzrost pojemności odnotowały (według danych GUS-owskich) obiekty zakwaterowania indywidualnego. Natomiast trzykrotnie zmalała pojemność domów wycieczkowych i schronisk; w wielu powiatach zlikwidowano większość kempingów i pól biwakowych. Pojemność ośrodków wypoczynkowych zmalała o ponad połowę. W tej grupie jedynie ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe zwiększyły o trzy czwarte swoją pojemność (m.in. dzięki utrzymaniu, zwiększeniu i poprawie standardu przez dobrze prosperujących gestorów).

Drugą ważną zmianą obejmującą bazę noclegową w województwie łódzkim był dynamiczny wzrost liczby miejsc noclegowych całorocznych. W 2017 roku już tylko nieliczne obiekty działały wyłącznie sezonowo (15%). Natomiast pozostałe dostępne były przez cały rok. Pod tym względem województwo

miało większy udział tych miejsc w całkowitej pojemności bazy noclegowej niż przeciętnie w kraju.

Rozmieszczenie przestrzenne obiektów bazy noclegowej i jej pojemności nie uległo zasadniczym zmianom. Nadal przede wszystkim koncentrowało się w Łodzi i na jej zapleczu, w dolinie Pilicy wraz z Zalewem Sulejowskim oraz dolinie Warty z nadal dość ubogo zagospodarowanym pod względem bazy noclegowej zbiornikiem Jeziorsko. W niewielkim stopniu wzrosła pojemność bazy noclegowej na pozostałych obszarach województwa (m.in. wyraźny wzrost notowano w powiatach bełchatowskim i kutnowskim). Najbardziej w województwie łódzkim rozpowszechniły się hotele, a ich koncentracja przestrzenna wyraźnie zmalała. W wielu powiatach zniknęły domy wycieczkowe i schroniska (obsługujące wcześniej ruch wycieczkowy) oraz kempingi i pola biwakowe, co spowodowało istotny wzrost ich koncentracji przestrzennej. Ośrodki wypoczynkowe, pomimo spadku liczby miejsc noclegowych, utrzymały wcześniejszą strukturę przestrzenną. Natomiast według danych GUS-owskich zajmowany w województwie obszar systematycznie powiększały obiekty zakwaterowania indywidualnego.

Wielkość i struktura bazy noclegowej sytuuje województwo łódzkie na jednym z ostatnich miejsc w kraju. Wydaje się, że na ten stan rzeczy wpływa niska ocena walorów turystycznych. Województwo łódzkie na tle Polski nie wyróżnia się szczególną atrakcyjnością turystyczną. Według wskaźnika atrakcyjności turystycznej (WAT) zajmuje ono ostatnią pozycję w kraju (*Turystyka w 2015 roku 2016*). Wskaźnik ten dla województwa łódzkiego osiągnął najniższą w kraju wartość 3,041. Najwyższy WAT zyskało województwo małopolskie 12,112. Wskaźnik ten dla województw wyznaczono jako średnią arytmetyczną wskaźnika atrakcyjności turystycznej dla powiatów (uwzględniającego atrakcyjność środowiskową, kulturową i biznesowo-hotelową) wchodzących w ich skład.

Tabela 12. Wskaźnik atrakcyjności turystycznej (WAT) poszczególnych powiatów województwa łódzkiego

WAT	Liczba powiatów	Powiaty
1	2	3
0,78–2,60	11	kutnowski, łączycki, sieradzki, zduńskowolski, wieruszowski, wieluński, pączężański, radomszczański, opoczyński, rawski, m. Skierniewice
2,60–3,78	7	łowicki, skierniewicki, brzeziński, tomaszowski, bełchatowski, łaski, poddębicki

Tabela 12 (cd.)

1	2	3
3,78–5,53	5	piotrkowski, łódzki wschodni, pabianicki, zgierski, m. Piotrków Trybunalski
5,53–8,34	1	m. Łódź
8,34–10,94	0	
10,94–13,62	0	
13,62–41,68	0	

Źródło: *Turystyka w 2015 roku 2016*.

Powiaty wchodzące w skład województwa łódzkiego charakteryzują się niską atrakcyjnością turystyczną (tab. 12). W odniesieniu do większości z nich wskaźnik WAT nie przekracza wartości dla całego województwa. Tylko w powiatach otaczających Łódź (łódzkim wschodnim, pabianickim, zgierskim) i piotrkowskim razem z Piotrkowem Trybunalskim kształtował się powyżej wielkości dla całego województwa. Najwyższą wartość WAT (w przedziale 5,53–8,34) uzyskała sama Łódź.

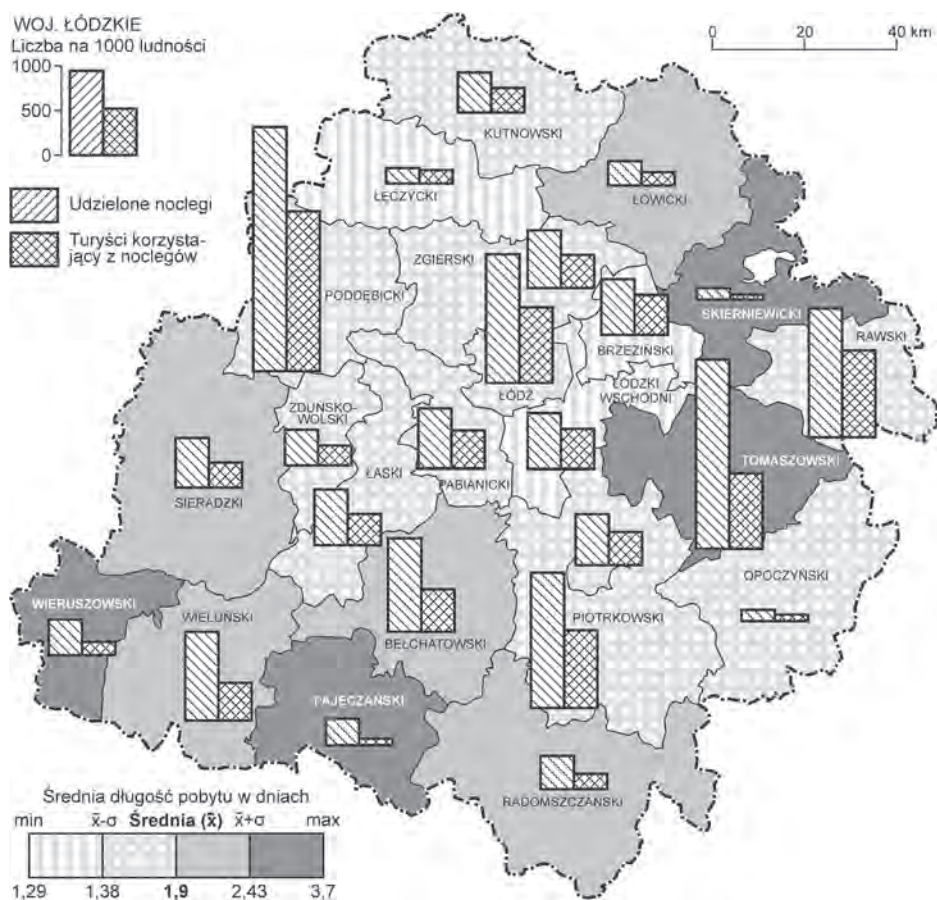
2.2. Wykorzystanie turystycznej bazy noclegowej województwa łódzkiego

Poziom wykorzystania (obłożenia) miejsc noclegowych – obok liczby obiektów i ich struktury oraz liczby miejsc noclegowych w nich i poziomu nasycenia rynku hotelarskiego – jest jednym z najważniejszych parametrów opisujących bazę noclegową danego obszaru (Włodarczyk 2014). Jako stopień (poziom) wykorzystania (obłożenia) miejsc noclegowych (lub pokoi) rozumiany jest stosunek liczby udzielonych noclegów (lub wynajętych pokoi) do nominalnej liczby miejsc noclegowych (pokoi) w danym okresie. Nominalna liczba miejsc noclegowych (pokoi) to suma miejsc noclegowych (pokoi) przygotowanych dla gości w każdym dniu działalności obiektu w przedziale czasowym, w którym przeprowadzono badanie (Milewska, Skrzypczyński, Włodarczyk 2004).

Według oficjalnych danych GUS-owskich w 2017 roku ze wszystkich turystycznych obiektów noclegowych zlokalizowanych w województwie łódzkim skorzystało łącznie 1307,7 tys. turystów, przy czym liczba ta wzrosła o 3,4% w porównaniu z rokiem poprzednim. Największym obłożeniem cieszyły się hotele. W 2017 roku liczba osób nocujących w hotelach wyniosła 919,2 tys. (o 3,5% więcej niż rok

wcześniej) i stanowiły one 70,3% ogółu turystów korzystających z bazy noclegowej. Noclegi w innych obiektach hotelowych wybrało 138 tys. osób (10,6% ogółu).

W 2017 roku w województwie łódzkim udzielono łącznie 2342,9 tys. noclegów, tj. o 0,7% więcej niż w poprzednim. Najwięcej w hotelach – 1423,6 tys., co stanowiło 60,8% ogólnej liczby noclegów. W motelach, pensjonatach i innych obiektach hotelowych nocowało łącznie 297,2 tys. osób (12,6%). Na pozostałe obiekty przypadło 622,1 tys. noclegów, tj. 26,6% ogółu udzielonych noclegów. W porównaniu z poprzednim rokiem liczba noclegów w obiektach hotelowych wzrosła o 1,8%, natomiast w pozostałych obiektach zmalała o 2,2%.

Rysunek 5. Zróżnicowanie przestrzenne średniej długość pobytu oraz liczby turystów i udzielonych noclegów na tysiąc mieszkańców w powiatach województwa łódzkiego w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne za: Bank Danych Lokalnych,
<https://www.bdl.stat.gov.pl> (dostęp: 20.03.2018)

W 2017 roku najwięcej osób skorzystało z turystycznych obiektów noclegowych w Łodzi (wzrost o 9% w stosunku do poprzedniego roku). Odwiedzający miasto stanowili 45,3% ogółu turystów przybyłych do województwa łódzkiego, a ich udział w porównaniu z 2016 rokiem wzrósł o 2,7%. Oprócz Łodzi wśród najczęściej odwiedzanych powiatów znalazły się: tomaszowski (100,5 tys. korzystających z noclegów), piotrkowski (78,4 tys.) i poddębicki (74,1 tys.). W 2017 roku najwięcej noclegów udzielono w Łodzi – 1002,7 tys., co stanowiło 43% wszystkich noclegów w województwie łódzkim (wzrost o 10,3% w stosunku do poprzedniego roku). Wysoki odsetek udzielonych noclegów odnotowano również w powiatach tomaszowskim (10,6%), poddębickim (5,9%) i piotrkowskim (4,8%).

Średnia długość pobytu w turystycznych obiektach bazy noclegowej województwa łódzkiego w 2017 roku wahała się od 1,29 doby w powiecie łęczyckim do 3,7 doby w powiecie pajęczańskim (rys. 5). Pobyt powyżej 2,5 dób, obok powiatu pajęczańskiego, charakteryzowały się jeszcze trzy powiaty: wieruszowski, skierniewicki i tomaszowski. W Łodzi średnia długość pobytu wyniosła 1,69 doby.

W przeliczeniu na tysiąc mieszkańców największej liczby noclegów udzielono w 2017 roku w powiecie poddębickim (2729 noclegów), tomaszowskim (2101), piotrkowskim (1506), rawskim (1447) i miejskim łódzkim (1445). Należy zwrócić uwagę, że w przedstawionym rankingu dominowały powiaty o największych walorach uzdrowiskowych (poddębicki) i wypoczynkowych (tomaszowski, piotrkowski, rawski). Pod względem liczby turystów przeliczanych na tysiąc mieszkańców w 2017 roku bezwzględnie dominował powiat poddębicki, gdzie wskaźnik ten wniósł 1789 turystów (rys. 5). W żadnym z pozostałych powiatów województwa łódzkiego wskaźnik ten nie przekroczył tysiąca osób.

2.2.1. Miejsce województwa łódzkiego w strukturze wykorzystania turystycznych obiektów noclegowych w Polsce

Fluktuacja wykorzystania obiektów noclegowych w Polsce wyraźnie nawiązuje do cyklu koniunkturalnego w gospodarce światowej. Załamanie gospodarcze w końcu pierwszej dekady XXI wieku objawiło się również w branży hotelarskiej, m.in. zahamowaniem budowy nowych obiektów hotelarskich i zmniejszeniem stopnia wykorzystania pokoi oraz miejsc noclegowych (Włodarczyk 2014). Analiza aktualnych oficjalnych danych statystycznych pozwala postawić tezę, że niekorzystna koniunktura w branży turystycznej mija – świadczy o tym tendencja wzrostu zarówno odnośnie do liczby miejsc noclegowych, jak i wykorzystania (obłożenia) miejsc noclegowych w Polsce – od 2012 roku wykorzystanie to systematycznie rośnie, z 33,6% do 39,3% w 2017 roku (tab. 13). Pomimo stałego wzrostu, wykorzystanie

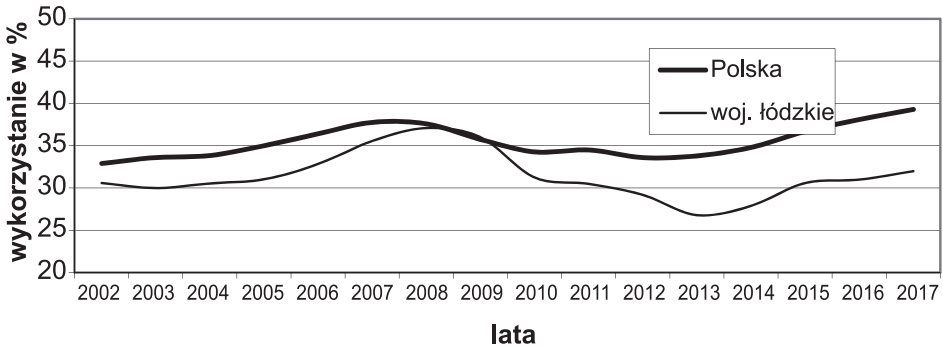
Tabela 13. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych we wszystkich obiektach bazy noclegowej w Polsce w latach 2002–2017

Województwo	Stopień wykorzystania (w %)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Polska	32,9	33,6	33,8	35,0	36,4	37,8	37,6	35,8	34,3	34,5	33,6	33,8	34,8	36,7	38,1	39,3
dolnośląskie	29,5	29,0	30,5	31,4	32,7	34,1	32,4	30,4	29,1	29,8	28,7	29,5	30,9	33,1	36,2	36,9
kujawsko-pomorskie	37,5	36,8	38,1	39,9	43,6	45,8	47,2	45,7	39,9	41,1	41,7	42,5	42,5	44,2	43,5	43,7
lubelskie	28,9	29,8	29,0	29,2	30,5	32,3	33,8	35,6	33,3	31,9	30,4	30,3	29,6	30,5	31,0	31,7
lubuskie	28,5	30,7	28,8	28,6	29,3	28,4	27,9	25,9	27,4	28,0	26,5	25,2	25,7	27,2	28,8	28,8
łódzkie	30,6	30,0	30,6	31,0	32,9	35,6	37,1	36,0	31,3	30,5	29,2	26,8	27,9	30,6	31,0	32,0
małopolskie	34,2	34,7	35,6	37,1	39,1	39,9	38,4	36,8	35,5	36,3	34,4	35,2	36,0	37,9	39,4	40,8
mazowieckie	34,1	33,1	35,0	37,2	39,5	42,2	42,8	37,5	39,1	39,5	38,3	39,8	40,6	43,0	43,8	45,9
opolskie	25,2	24,5	23,7	24,6	25,8	27,6	29,6	29,9	25,1	25,2	26,1	25,9	25,6	26,9	29,0	31,1
podkarpackie	24,4	27,2	28,4	31,1	30,1	32,9	31,8	32,0	31,4	32,3	32,2	30,2	29,9	31,6	33,2	34,6
podlaskie	28,2	27,8	30,0	31,1	32,4	35,5	33,5	29,1	29,4	30,1	29,2	29,0	28,9	30,0	29,2	30,4
pomorskie	34,5	35,0	34,5	35,7	36,8	39,2	38,4	37,2	35,6	35,4	34,7	35,6	37,6	40,2	40,7	41,9
śląskie	27,9	28,2	28,8	32,5	36,0	36,5	36,5	34,5	33,0	32,0	30,9	30,7	30,6	32,0	34,3	36,0
świętokrzyskie	26,7	26,6	27,4	27,2	31,6	39,2	37,8	35,4	32,9	32,6	32,7	30,8	30,2	29,8	31,2	32,9
warmińsko-mazurskie	29,5	31,9	30,1	30,1	31,3	31,3	30,9	29,6	28,2	28,5	27,4	28,0	29,1	30,2	31,9	30,9
wielkopolskie	26,2	27,3	26,9	27,3	28,1	28,7	30,0	26,6	26,0	26,2	24,9	23,9	25,7	27,7	29,0	29,6
zachodniopomorskie	44,7	47,1	46,4	46,1	45,8	46,1	47,6	46,1	44,3	44,6	44,0	44,4	46,5	48,3	49,8	51,0

Źródło: Bank Danych Lokalnych, <https://www.bdl.stat.gov.pl> (dostęp: 15.02.2019).

miejsc noclegowych w Polsce nie jest imponujące. W krajach takich jak Francja, Holandia czy Malta wskaźnik ten przekracza 60% (Włodarczyk 2014), a np. w amerykańskim Las Vegas osiąga corocznie ponad 90% (Kowalczyk 2001).

Województwo łódzkie, pomimo stałego wzrostu wykorzystania miejsc noclegowych (zwłaszcza w ostatnich pięciu latach), prezentuje się na tle Polski nader skromnie – osiągając 32%, czyli o ponad 7% mniej, niż średnia krajowa i o 19% mniej, niż w najlepiej wykorzystującym zasoby bazy noclegowej województwie zachodniopomorskim, gdzie w 2017 roku obłożenie miejsc noclegowych wyniosło 51%. W ostatnim piętnastoleciu (za wyjątkiem roku 2009) wykorzystanie miejsc noclegowych w województwie było zawsze poniżej średniej ogólnopolskiej (tab. 13, rys. 6).

Rysunek 6. Wykorzystanie miejsc noclegowych bazy noclegowej województwa łódzkiego na tle Polski w latach 2002–2017

Źródło: opracowanie własne za: Bank Danych Lokalnych, <https://www.bdl.stat.gov.pl> (dostęp: 15.02.2019)

Potwierdzeniem niewielkiego stopnia wykorzystania miejsc noclegowych w województwie łódzkim na tle pozostałych województw jest dopiero jego dziesiąte miejsce w rankingu wykorzystania bazy noclegowej (tab. 14). Znajdowanie się na końcu pierwszej dziesiątki województw jest „pozycją wysoko niezadowolającą w kontekście ambicji rozwoju turystyki, jaką wykazują władze regionu i stolicy województwa” (Włodarczyk 2014: 363).

W ujęciu regionalnym najwyższym wykorzystaniem obiektów noclegowych, mogą poszczycić się województwa tradycyjnie uchodzące za atrakcyjne turystycznie: zachodniopomorskie (pierwsze miejsce pod względem wykorzystania obiektów hotelowych (50,9%) i drugie – pozostałych obiektów (51,1%) takich jak m.in. ośrodki wczasowe, kolonijne, szkoleniowo-wypoczynkowe czy kempingi), kujawsko-pomorskie (ósmo miejsce w wykorzystaniu miejsc hotelowych (33,1%) i pierwsze – obiektów niebędących hotelami (54,5%)), pomorskie (odpowiednio miejsca czwarte (43,4%) i trzecie (40,7%)), małopolskie

i dolnośląskie oraz województwo mazowieckie (gdzie decydującą rolę odgrywa wykorzystanie miejsc w obiektach hotelowych – 49,3%) (tab. 14). Na tym tle wykorzystanie obiektów noclegowych w województwie łódzkim nie wygląda imponująco – pod względem wykorzystania obiektów hotelowych województwo plasuje się na dziewiątym miejscu (z wykorzystaniem na poziomie 33,1%), a pozostałych obiektów dopiero na dwunastej pozycji (29,3%).

Tabela 14. Miejsce województwa łódzkiego w strukturze wykorzystania miejsc noclegowych w Polsce w 2017 roku

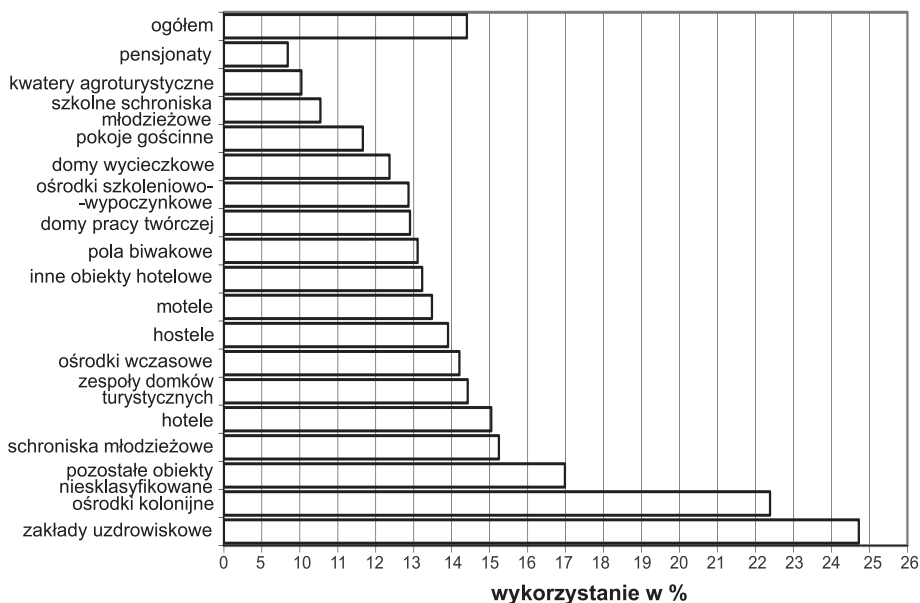
Województwo	Wszystkie obiekty		Obiekty hotelowe		Pozostałe obiekty	
	%	miejsce w Polsce	%	miejsce w Polsce	%	miejsce w Polsce
Polska	39,3		39,8		38,5	
zachodniopomorskie	51,0	1	50,9	1	51,1	2
mazowieckie	45,9	2	49,3	2	32,1	10
kujawsko-pomorskie	43,7	3	33,1	8	54,5	1
pomorskie	41,9	4	43,4	4	40,7	3
małopolskie	40,8	5	47,1	3	33,7	8
dolnośląskie	36,9	6	37,7	5	35,7	6
śląskie	36,0	7	36,2	6	35,7	7
podkarpackie	34,6	8	31,5	12	37,6	5
świętokrzyskie	32,9	9	29,5	16	38,3	4
łódzkie	32,0	10	33,1	9	29,3	12
lubelskie	31,7	11	30,6	14	33,3	9
opolskie	31,1	12	31,8	11	30,2	11
warmińsko-mazurskie	30,9	13	34,0	7	26,1	15
podlaskie	30,4	14	33,0	10	26,6	14
wielkopolskie	29,6	15	31,5	13	25,7	16
lubuskie	28,8	16	30,2	15	26,8	13

Źródło: opracowanie własne za: Bank Danych Lokalnych, <https://www.bdl.stat.gov.pl> (dostęp: 15.02.2019).

2.2.2. Struktura wykorzystania turystycznych obiektów noclegowych w województwie łódzkim

W 2017 roku stopień wykorzystania miejsc noclegowych w województwie łódzkim wyniósł 32%, co stanowiło wzrost o 1% w stosunku do roku poprzedniego (tab. 15).

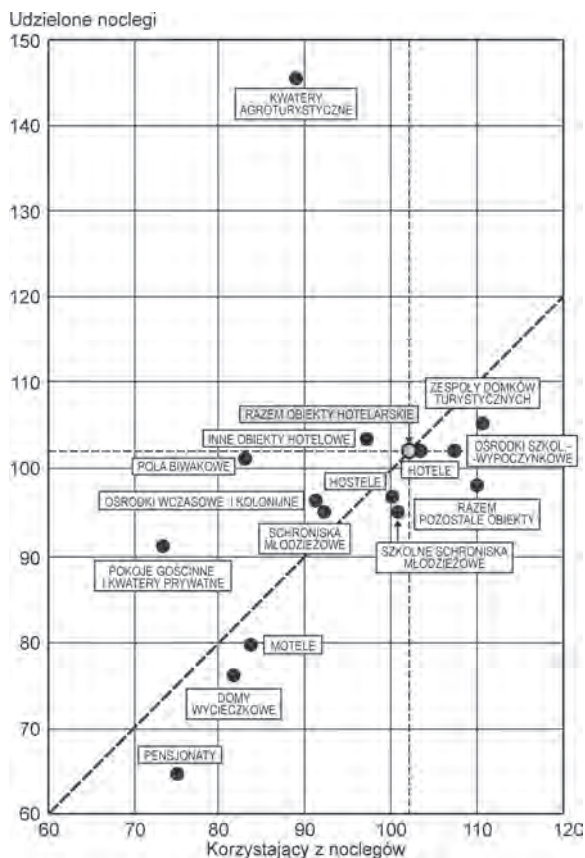
Najwyższe obłożenie odnotowano w zakładach uzdrowiskowych – 83,6% (w jedynym takim obiekcie w Uniejowie), ośrodkach kolonijnych – 71,9%, schroniskach młodzieżowych – 36,2% i hotelach – 35,2%. Najniższym wskaźnikiem wykorzystania miejsc noclegowych charakteryzowały się pensjonaty – 8,4%, kwatery agroturystyczne – 10,2% i szkolne schroniska młodzieżowe – 12,7% (rys. 7).

Rysunek 7. Struktura wykorzystania obiektów bazy noclegowej województwa łódzkiego w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne za: Bank Danych Lokalnych, <https://www.bdl.stat.gov.pl> (dostęp: 15.02.2019)

Stopień wykorzystania bazy noclegowej województwa łódzkiego podlegał w ostatnim piętnastoleciu znacznym fluktuacjom – najniższe obłożenie odnotowano w 2013 roku (26,8%), najwyższe w 2008 roku (37,1%). Najmniejsze wahania obłożenia odnotowały w owym czasie zakłady uzdrowiskowe, pokoje gościnne oraz hotele i motele. Największym spadkiem wykorzystania miejsc noclegowych cechowały się pensjonaty (z 77,6% do

Rysunek 8. Indeks wykorzystania bazy noclegowej poszczególnych rodzajów w województwie łódzkim w latach 2016–2017 (2016 rok = 100)

Źródło: opracowanie własne za: Bank Danych Lokalnych, <https://www.bdl.stat.gov.pl> (dostęp: 15.02.2019)

8,4%, odpowiednio w latach w 2005 i 2017) i domy wycieczkowe (z 60% do 21,8%, odpowiednio w latach w 2006 i 2017).

W roku 2017 największą dynamiką wzrostu indeksu wykorzystania miejsc noclegowych w stosunku do roku poprzedniego charakteryzowały się kwatery agroturystyczne (rys. 8). Pod względem liczby udzielonych noclegów indeks wzrósł w tym wypadku prawie o 50%, mimo że liczba turystów korzystających z takiego rodzaju zakwaterowania nieco zmalała (świadczy to o postępującym wzroście długości czasu korzystania z obiektów agroturystycznych). Na przeciwnym biegunie w analogicznym okresie znalazły się pensjonaty, domy wycieczkowe i motele, które zarówno pod względem liczby korzystających, jak i liczby udzielonych noclegów odnotowały spadki od dwudziestu do trzydziestu paru procent.

Tabela 15. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w odniesieniu do poszczególnych rodzajów obiektów bazy noclegowej województwa łódzkiego w latach 2002–2017

Rodzaj obiektów noclegowych	Stopień wykorzystania miejsc noclegowych (w %)																
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	
wszystkie obiekty noclegowe	30,6	30,0	30,6	31,0	32,9	35,6	37,1	36,0	31,3	30,5	29,2	26,8	27,9	30,6	31,0	32,0	
obiekty hotelarskie razem	30,7	29,1	30,1	31,9	33,7	36,0	35,8	34,0	30,4	30,0	28,9	26,1	28,6	31,1	31,7	33,1	
hotele	27,9	26,7	30,5	33,4	36,9	37,0	37,2	34,5	31,1	31,2	30,7	28,3	30,6	33,3	34,1	35,2	
motele	25,7	29,2	29,2	32,3	32,1	36,9	37,1	38,2	30,1	32,3	27,0	22,1	22,7	29,6	28,4	27,4	
pensjonaty	59,8	57,9	51,5	77,6	66,4	63,5	–	15,6	11,9	17,6	13,5	16,7	13,0	15,7	13,1	8,4	
inne obiekty hotelowe	–	–	27,1	27,4	26,4	33,0	32,1	31,9	29,1	26,1	24,4	20,0	21,8	23,5	23,7	26,1	
pozostałe obiekty razem	30,5	30,6	31,1	29,9	31,7	35,0	39,3	39,7	33,1	31,6	29,8	28,5	26,4	29,2	29,2	29,3	
domy wycieczkowe	38,2	37,5	48,8	44,9	41,6	60,0	56,2	51,4	43,8	46,8	48,4	45,3	32,8	29,4	26,2	21,8	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
schroniska	-	-	5,2	5,7	6,9	7,4	8,6	8,8	10,4	9,0	8,4	11,8	11,0	14,6	-	-
schroniska młodzieżowe	27,5	30,4	44,4	37,0	38,6	37,6	38,2	39,5	35,4	30,2	37,0	40,4	34,5	32,0	37,0	36,2
szkolne schroniska młodzieżowe	-	-	18,8	19,0	24,6	28,8	27,9	20,1	16,3	16,1	17,4	22,8	16,3	13,2	11,3	12,7
ośrodki wczasowe	39,3	30,4	27,9	25,9	26,5	25,2	24,6	28,3	30,7	26,2	25,8	26,0	34,6	29,1	32,4	31,0
ośrodki kolonijne	80,0	68,9	83,5	90,6	90,4	79,5	91,4	86,2	90,9	84,2	25,7	26,0	11,7	90,6	81,6	71,9
ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe	29,9	32,3	30,4	28,5	30,7	30,4	38,8	40,3	30,2	28,7	25,8	25,0	24,6	25,2	23,8	24,3
domy pracy twórczej	15,3	52,9	98,6	74,6	25,4	25,4	25,3	24,8	25,8	26,0	22,5	19,7	15,6	25,1	29,1	24,5
zespoły domków turystycznych	31,2	29,8	32,2	34,3	40,8	44,9	46,6	54,5	38,5	35,2	36,2	30,3	25,6	29,6	30,0	32,1
kempingi	23,1	37,5	22,6	24,0	24,1	17,3	11,2	12,8	9,4	5,6	19,8	-	-	-	-	-
pola biwakowe	11,6	10,3	11,2	9,3	12,2	15,2	38,5	19,8	6,5	5,0	6,9	7,4	11,3	9,9	7,1	25,5

Tabela 15 (cd.)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
ośrodki do wypoczynku sobotnio-niedzielnego i świątecznego	-	-	17,0	17,0	14,1	20,9	19,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hostele	-	-	-	-	-	-	-	20,5	18,3	33,9	30,4	28,9	30,6	40,4	29,7	29,5
kwatery agroturystyczne	15,6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16,1	13,3	7,9	9,4	6,9	10,2
zakłady uzdrowiskowe	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	83,7	81,1	89,9	83,6
pozostałe obiekty niesklasyfikowane	30,3	26,7	32,0	29,7	30,7	43,8	46,4	46,9	42,7	40,7	36,8	37,8	35,5	40,7	49,3	44,9
pokoje gościnne	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	27,0	23,0	18,3	20,1	19,6	18,3

Źródło: opracowanie własne za: Bank Danych Lokalnych, <https://www.bdl.stat.gov.pl> (dostęp: 15.02.2019).

Tabela 16. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych i pokoi w hotelach województwa łódzkiego w latach 2002–2017

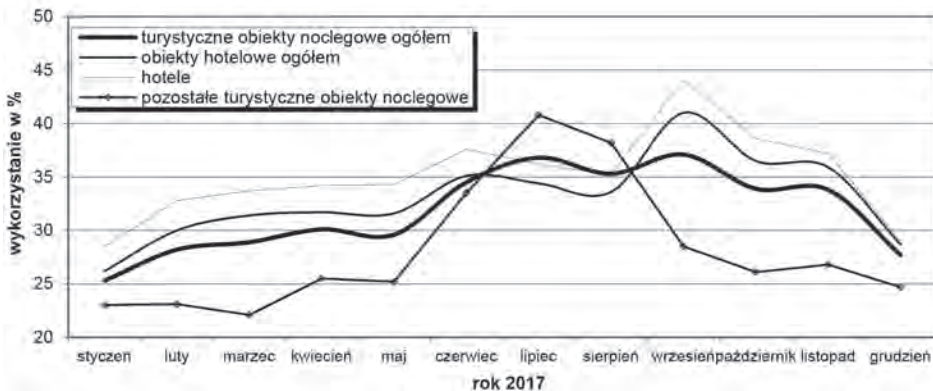
Rodzaj hotelu	Stopień wykorzystania (w %)															
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
stopień wykorzystania miejsc noclegowych																
hotele ogółem	27,9	26,7	30,5	33,4	36,9	37,0	37,2	34,5	31,1	31,2	30,7	28,3	30,6	33,3	34,1	35,2
kategorii ***	28,2	–	–	14,5	26,7	32,8	44,1	46,4	33,4	34,8	34,3	30,1	34,3	37,3	39,1	39,7
kategorii **	25,6	27,7	30,5	32,2	35,1	35,6	33,1	30,5	27,6	27,4	27,9	26,6	27,1	30,5	30,8	32,5
kategorii *	34,0	27,2	31,0	32,7	36,4	37,1	40,1	37,1	34,6	33,9	32,1	28,5	31,7	32,1	33,0	34,8
kategorii *	21,0	24,5	29,4	42,2	50,5	46,5	47,9	41,2	44,8	45,4	39,7	42,0	44,7	47,7	47,8	45,9
w trakcie kategoryzacji	20,8	22,5	–	–	40,0	41,6	–	16,7	16,0	18,5	18,3	15,0	15,2	14,5	15,7	23,4
stopień wykorzystania pokoi																
hotele ogółem	33,3	30,6	36,4	41,0	44,1	46,0	45,2	43,9	39,8	39,4	39,9	36,5	38,1	42,3	44,5	46,6
kategorii ***	29,5	–	–	19,3	33,1	39,9	49,7	58,7	44,6	44,7	48,9	41,9	45,5	50,5	52,9	56,8
kategorii **	30,9	32,5	36,1	39,6	41,7	44,6	41,1	39,5	36,4	35,2	36,1	34,0	33,5	38,2	40,2	43,5
kategorii *	40,7	30,5	38,8	42,9	48,2	48,6	51,0	46,8	43,0	42,5	41,5	36,7	38,9	41,3	44,0	44,5
kategorii *	21,8	26,8	30,7	42,6	46,9	45,8	46,9	45,7	48,3	48,8	39,4	41,5	47,5	47,8	49,4	48,3
w trakcie kategoryzacji	22,3	24,3	–	–	52,1	60,2	–	34,5	24,5	25,2	20,3	18,0	16,1	15,9	18,7	28,9

Źródło: opracowanie własne za: Bank Danych Lokalnych, <https://www.bdl.stat.gov.pl> (dostęp 15.02.2019).

Jak wcześniej wspomniano, stopień wykorzystania hoteli w województwie łódzkim nie jest imponujący (jest co prawda o 3,2% wyższy, niż średnio dla wszystkich obiektów noclegowych, lecz znacznie odbiega od wskaźników najlepszych zakładów uzdrowiskowych i ośrodków kolonijnych). Spośród hoteli największym wykorzystaniem miejsc noclegowych w 2017 roku charakteryzowały się obiekty o najniższej (jednogwiazdkowej – 45,9%) i najwyższej kategorii (czterogwiazdkowej – 39,7%); najniższym – obiekty trzygwiazdkowe (32,5%) (tab. 16).

Odmiennie przedstawia się wykorzystanie pokoi w hotelach. W 2017 roku największym cechowały się obiekty o najwyższym standardzie (czterogwiazdkowe – 56,8%) – jest to sytuacja zrozumiała, bo pokoje dwuosobowe w biznesowych hotelach czterogwiazdkowych najczęściej wykorzystywane są jako tzw. jednynki. Podobna tendencja (lepsze wykorzystanie pokoi w stosunku do miejsc noclegowych) zarysowuje się w hotelach wszystkich kategorii, lecz w wypadku czterogwiazdkowych zależność ta jest największa.

Z analizy tabeli 16. wynika, że po zawirowaniach w latach 2009–2012, od 2013 roku najbardziej wzrasta wykorzystanie miejsc noclegowych w hotelach o najwyższych kategoriach (cztero- i trzygwiazdkowych). Hotele o najniższym standardzie dotyka stagnacja (choć nadal jeszcze przodują pod względem obłożenia, czego oczywistym powodem jest cena miejsca noclegowego). Jeszcze wyraźniej widać tę zależność w wypadku wykorzystania pokoi.

Rysunek 9. Sezonowość wykorzystania obiektów bazy noclegowej województwa łódzkiego w roku 2017

Źródło: opracowanie własne za: Bank Danych Lokalnych,
<https://www.bdl.stat.gov.pl> (dostęp 15.02.2019)

Tabela 17. Sezonowość wykorzystania obiektów bazy noclegowej województwa łódzkiego w 2017 roku

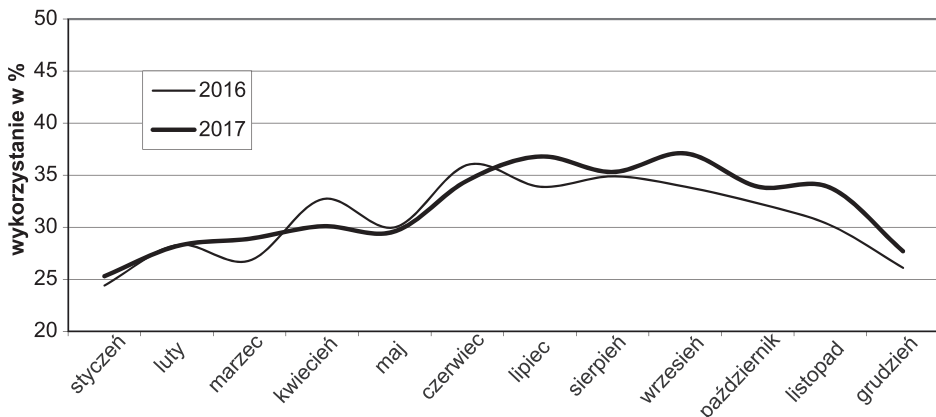
	Stopień wykorzystania (w %)											
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XX
miejsca noclegowe												
turystyczne obiekty noclegowe ogółem	25,3	28,2	28,9	30,1	29,6	34,5	36,8	35,3	37,1	33,9	33,8	27,7
obiekty hotelowe ogółem	26,2	30,0	31,4	31,7	31,6	35,1	34,4	33,6	41,0	36,5	35,9	28,7
hotele	28,5	32,8	33,7	34,2	34,3	37,6	36,2	35,2	44,1	38,6	37,2	29,0
pozostałe turystyczne obiekty noclegowe	23,0	23,1	22,1	25,5	25,2	33,5	40,8	38,2	28,5	26,1	26,8	24,7
pokoje												
obiekty hotelowe ogółem	35,5	41,0	43,8	42,0	43,3	46,3	44,0	43,4	55,0	49,1	47,7	36,5
hotele	38,3	44,1	46,5	44,7	46,7	49,7	46,0	45,4	58,5	51,6	49,7	37,5

Źródło: opracowanie własne za: Bank Danych Lokalnych, <https://www.bdl.stat.gov.pl> (dostęp 15.02.2019).

Jednym z najważniejszych parametrów opisujących sposób wykorzystania miejsc noclegowych na danym obszarze jest sezonowość. W województwie łódzkim stopień wykorzystania wszystkich turystycznych obiektów noclegowych w 2017 roku wahał się od 25,3% w styczniu do blisko 37% w lipcu i wrześniu (rys. 9, tab. 17). Biorąc pod uwagę np. sezonowość na obszarach nadmorskich (czy innych uznawanych tradycyjnie za wypoczynkowe) można stwierdzić, że w wypadku wszystkich obiektów bazy noclegowej województwa łódzkiego trudno jest mówić o sezonowości zaznaczającej się w takim stopniu, jak ma to miejsce np. w rejonach nadmorskich (lipiec–sierpień) – wzrost wykorzystania bazy noclegowej następuje w czerwcu i trwa do listopada (czyli pół roku).

Największą sezonowością w 2017 roku charakteryzowały się obiekty zaliczane przez GUS do kategorii „pozostałe turystyczne obiekty noclegowe”. Zdecydowany wzrost ich wykorzystania nastąpił w maju, a kończył na przełomie września i października (z widocznym szczytem w lipcu i sierpniu). Zjawisko to jest typowe dla tego rodzaju obiektów, bo do tej kategorii zalicza się te obiekty, które działają często jedynie w sezonie wiosenno-jesiennym, takie jak obiekty kolonijne czy różnego rodzaju ośrodki wczasowo-wypoczynkowe. Poza tym trzeba stwierdzić, że wykorzystanie tego rodzaju obiektów w szczycie sezonu na poziomie 38–40% jest w wysokim stopniu niezadowalające.

Mniejszą sezonowością charakteryzowały się obiekty hotelowe (także same hotele). W ich wypadku obserwowano dwa „szczyty obłożenia”: pierwszy – mniejszy, w czerwcu (37–35%) i drugi – większy, trwający od września do października (34–38%). Zdecydowana większość obiektów hotelowych

Rysunek 10. Zmiany w sezonowości wykorzystania obiektów bazy noclegowej województwa łódzkiego w latach 2016 i 2017

Źródło: opracowanie własne za: Bank Danych Lokalnych,
<https://www.bdl.stat.gov.pl> (dostęp 15.02.2019)

Tabela 18. Zmiany w sezonowości wykorzystania obiektów bazy noclegowej województwa łódzkiego w latach 2016–2017

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
współczynnik wykorzystania miejsc noclegowych (2016 rok = 100)												
turystyczne obiekty noclegowe ogółem	103,7	99,6	107,8	92,0	98,7	95,8	108,6	101,1	109,4	105,0	111,9	106,1
obiekty hotelowe ogółem	101,9	104,5	115,9	92,4	99,1	92,1	113,2	99,4	111,7	105,5	111,8	105,5
hotele	101,4	104,1	116,6	91,4	99,4	92,4	116,4	99,7	111,1	102,1	106,6	98,6
pozostałe turystyczne obiekty noclegowe	113,9	85,2	85,3	91,7	96,9	105,7	101,2	104,4	102,2	101,2	108,5	106,9
współczynnik wykorzystania pokoi (2016 rok = 100)												
obiekty hotelowe ogółem	104,7	107,6	121,7	92,9	106,1	90,1	113,4	105,3	113,9	107,0	110,4	102,8
hotele	104,1	105,3	121,1	91,0	106,1	90,4	114,4	107,3	112,3	104,0	107,1	98,7

Źródło: Opracowanie własne za: Bank Danych Lokalnych, <https://www.bdl.stat.gov.pl> (dostęp 15.02.2019).

zlokalizowana jest w Łodzi i pozostałych miastach województwa łódzkiego – stąd też wśród hoteli dominują miejskie, obsługujące głównie turystów biznesowych. W związku z tym, że spotkania biznesowe czy konferencyjne organizowane są najczęściej poza okresem wakacyjno-urlopowym, najwyższy stopień wykorzystania obiektów hotelarskich w czerwcu, wrześniu i październiku nie budzi zdziwienia. Należy ponadto zwrócić uwagę na fakt, że większość najważniejszych spotkań, sympozjów, konferencji organizowana jest głównie w owym właśnie okresie.

W stosunku do poprzedniego roku zmiany w poziomie wykorzystania obiektów noclegowych w poszczególnych miesiącach 2017 roku były wyraźne (rys. 10, tab. 18). Największym wzrostem wykorzystania charakteryzowały się takie miesiące jak marzec (wartość współczynnika sezonowości dla wszystkich obiektów noclegowych – 107,8, obiektów hotelowych – 115,9, samych hoteli – 116,6; wartość współczynnika wykorzystania pokoi dla obiektów hotelowych – 121,7 i samych hoteli – 121,1), lipiec (odpowiednio: 108,6, 113,2, 116,4, 113,4 i 114,4), wrzesień (odpowiednio: 109,4, 111,7, 111,1 113,9 i 112,4) i listopad (odpowiednio: 111,9, 111,8, 106,6 110,4 i 107,1). Największe spadki odnotowano w lutym i miesiącach wiosennych – kwietniu, maju, czerwcu.

Analizując wykorzystanie miejsc noclegowych w ujęciu przestrzennym warto w pierwszym rzędzie zwrócić uwagę na rozmieszczenie obiektów noclegowych. Obok Łodzi, która pod względem wielkości bazy noclegowej zdecydowanie dominuje w regionie, w województwie wyróżniają się powiaty: tomaszowski z największymi walorami regionu (Pilica, Spała, Zalew Sulejowski), piotrkowski (dolina Pilicy), bełchatowski (duże zalesienie, sztuczne akweny w pobliżu kopalni węgla brunatnego), wieluński (dolina Warty) i zgierski (strefa krawędziowa Wyżyny Łódzkiej).

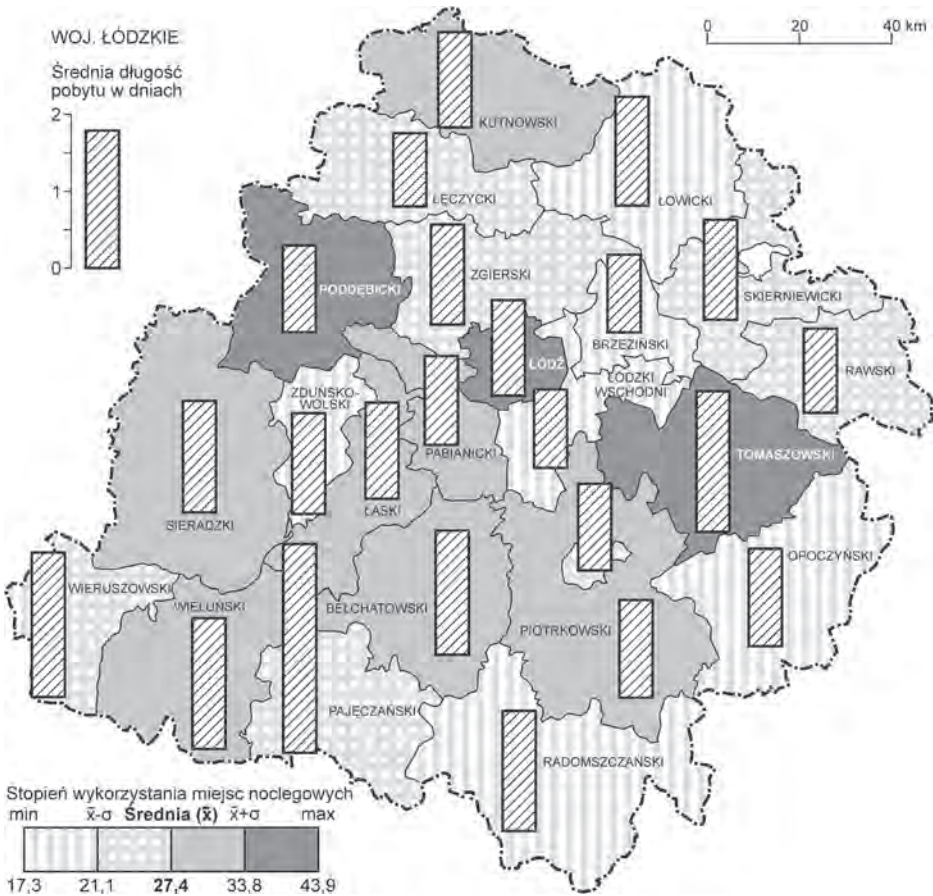
Tabela 19. Wykorzystanie miejsc noclegowych w powiatach województwa łódzkiego w latach 2010–2017

	Stopień wykorzystania (w %)							
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
	1	2	3	4	5	6	7	8
województwo łódzkie	31,1	30,3	29,2	26,8	27,9	30,6	31,0	32,0
poddębicki	25,9	32,1	27,0	30,4	35,8	42,4	42,8	43,9
m. Łódź	34,7	33,2	32,6	28,7	30,6	35,9	36,8	37,9
tomaszowski	36,6	34,7	35,2	34,8	35,0	32,5	34,7	35,7

	1	2	3	4	5	6	7	8
łaski	37,8	31,7	26,5	27,3	32,1	34,2	31,2	31,6
pabianicki	23,9	24,8	25,3	24,0	24,4	32,4	29,9	30,9
sieradzki	27,7	28,7	29,4	27,6	26,8	31,1	30,5	30,4
wieluński	33,3	31,9	30,6	29,1	27,2	27,5	27,6	30,1
piotrkowski	31,5	30,9	26,0	27,3	24,2	25,3	28,1	29,7
kutnowski	35,2	42,4	31,4	28,8	33,2	33,3	35,6	29,6
bełchatowski	35,3	28,3	27,7	22,9	26,0	30,0	30,5	27,4
skierniewicki	t	t	t	t	t	t	17,4	27,1
zgierski	26,7	24,6	24,1	20,3	21,2	24,0	25,1	26,7
pajęczański	t	9,3	17,3	10,9	10,5	9,4	19,9	26,5
m. Piotrków Trybunalski	23,0	28,2	26,4	21,5	19,1	21,5	23,8	26,3
łęczycki	t	t	37,2	35,0	39,4	32,5	34,8	25,5
rawski	31,9	33,0	32,6	29,7	30,8	30,3	27,8	24,2
wieruszowski	30,8	23,2	22,1	26,9	23,5	21,6	22,4	24,1
łódzki wschodni	25,3	22,5	25,2	24,0	21,5	25,1	20,3	21,0
radomszczański	27,2	27,8	23,7	23,0	26,7	25,6	20,2	20,9
łowicki	22,2	28,0	17,9	14,4	18,1	20,2	22,9	20,7
zduńskowolski	13,2	14,1	17,0	18,4	14,8	10,8	12,0	17,6
opoczyński	17,7	24,3	15,1	14,3	13,1	16,1	15,5	17,3
brzeziński	23,5	29,1	25,1	24,7	24,7	18,0	14,3	13,0
m. Skierniewice	21,2	22,0	23,1	t	t	t	t	t

t – tajemnica statystyczna

Źródło: opracowanie własne za: Bank Danych Lokalnych, <https://www.bdl.stat.gov.pl> (dostęp 15.02.2019).

Rysunek 11. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych i średnia długość pobytu w powiatach województwa łódzkiego w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne za: Bank Danych Lokalnych, <https://www.bdl.stat.gov.pl> (dostęp 15.02.2019)

Największym wykorzystaniem miejsc noclegowych w województwie łódzkim charakteryzuje się powiat poddębicki (jedeny, gdzie wykorzystanie przekroczyło w 2017 roku 40% i wyniosło 43,9%) (rys. 11, tab. 19). To największe obłożenie tłumaczy specyfika bazy noclegowej – w leżącym w powiecie Uniejowie znajduje się wielkie kąpielisko termalne, zamek z hotelem i jedyny w województwie zakład uzdrowiskowy, gdzie obłożenie wynosi średnio ponad 80%.

W 2017 roku w przedziale 30,1–40% wykorzystania miejsc noclegowych znalazła się Łódź (37,9%) i pięć powiatów: tomaszowski (35,7%), łaski (31,6%), pabianicki (30,9%), sieradzki (30,4%) i wieluński (30,1%). Najniższy

stopień obłożenia, mniej niż 20%, odnotowały w tymże roku trzy powiaty: zduńskowolski (17,6%), opoczyński (17,3%) i brzeziński (13%).

Stopień wykorzystania bazy noclegowej w poszczególnych powiatach województwa łódzkiego w latach 2011–2017 podlegał znacznym fluktuacjom. Największe wahania współczynnika zmian wykorzystania bazy noclegowej odnotowano w powiecie pajęczańskim (63 w 2013 roku i 211,7 w 2016 roku) (tab. 20). Nieco mniejszym zmianom tego współczynnika podlegały powiaty: łowicki, skierniewicki, zduńskowolski i wieruszowski. Tak duże wahania współczynnika wykorzystania miejsc noclegowych w krótkim siedmioletnim okresie są dla właścicieli obiektów zjawiskiem niekorzystnym – nie mogą oni bowiem w sposób racjonalny gospodarować nimi, zaciągać kredytów, tworzyć planów na przyszłość itp.

Najmniejszym wahaniom wspomnianego współczynnika podlegały powiaty tomaszowski (92,9–106,8) i wieluński (93,5–109,1).

Tabela 20. Dynamika zmian wykorzystania obiektów bazy noclegowej województwa łódzkiego w latach 2011–2017 według powiatów

	Współczynnik zmian: poprzedni rok = 100						
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
	1	2	3	4	5	6	7
województwo łódzkie	97,4	96,4	91,8	104,1	109,7	101,3	103,2
bełchatowski	80,2	97,9	82,7	113,5	115,4	101,7	89,8
brzeziński	123,8	86,3	98,4	100,0	72,9	79,4	90,9
kutnowski	120,5	74,1	91,7	115,3	100,3	106,9	83,1
łaski	83,9	83,6	103,0	117,6	106,5	91,2	101,3
łęczycki	t	t	94,1	112,6	82,5	107,1	73,3
łowicki	126,1	63,9	80,4	125,7	111,6	113,4	90,4
łódzki wschodni	88,9	112,0	95,2	89,6	116,7	80,9	103,4
m. Łódź	95,7	98,2	88,0	106,6	117,3	102,5	103,0
m. Piotrków Trybunalski	122,6	93,6	81,4	88,8	112,6	110,7	110,5
m. Skierniewice	103,8	105,0	t	t	t	t	t
opoczyński	137,3	62,1	94,7	91,6	122,9	96,3	111,6

Tabela 20 (cd.)

	1	2	3	4	5	6	7
pabianicki	103,8	102,0	94,9	101,7	132,8	92,3	103,3
pajęczański	t	186,0	63,0	96,3	89,5	211,7	133,2
piotrkowski	98,1	84,1	105,0	88,6	104,5	111,1	105,7
poddębicki	123,9	84,1	112,6	117,8	118,4	100,9	102,6
radomszczański	102,2	85,3	97,0	116,1	95,9	78,9	103,5
rawski	103,4	98,8	91,1	103,7	98,4	91,7	87,1
sieradzki	103,6	102,4	93,9	97,1	116,0	98,1	99,7
skierniewicki	t	t	t	t	t	100,0	155,7
tomaszowski	94,8	101,4	98,9	100,6	92,9	106,8	102,9
wieluński	95,8	95,9	95,1	93,5	101,1	100,4	109,1
wieruszowski	75,3	95,3	121,7	87,4	91,9	103,7	107,6
zduńskowolski	106,8	120,6	108,2	80,4	73,0	111,1	146,7
zgierski	92,1	98,0	84,2	104,4	113,2	104,6	106,4

t – tajemnica statystyczna

Źródło: opracowanie własne za: Bank Danych Lokalnych, <https://www.bdl.stat.gov.pl> (dostęp 15.02.2019).

2.2.3. Podsumowanie

Stopień wykorzystania (obłożenia) bazy noclegowej w województwie łódzkim jest wysoce niezadowolający, co potwierdza Włodarczyk (Włodarczyk 2014: 275). Wykorzystanie to liczone dla całego województwa w 2017 roku wyniosło 32% i było o ponad siedem punktów procentowych niższe niż średnie dla Polski (39,3%). Sytuacją niekorzystną dla województwa jest fakt, że tylko jeden powiat (poddębicki) ma obłożenie większe, niż ta średnia.

W rankingu dotyczącym wykorzystania miejsc noclegowych w 380 powiatach, sporządzonym w 2017 roku (tab. 21), powiaty województwa łódzkiego wypadają wręcz bardzo słabo. W pierwszej pięćdziesiątce jest wyłącznie jeden powiat: poddębicki (35. miejsce; a w pierwszej setce jeszcze tylko dwa inne: Łódź (65. miejsce z wykorzystaniem 37,9%) i powiat tomaszowski (82. miejsce i 35,7%). W drugiej setce (obłożenie 33,5–27,5%) rankingu znalazło się siedem powiatów województwa łódzkiego, w trzeciej (obłożenie 27,4–21%) – osiem i w ostatniej, czwartej – pozostałych sześć.

Tabela 21. Ranking powiatów pod względem wykorzystania miejsc noclegowych w Polsce w 2017 roku

Miejsce w rankingu	Powiat	Stopień wykorzystania (w %)
1	2	3
1	inowrocławski	70,8
2	aleksandrowski	69,3
3	buski	68,1
4	lubaczowski	67,5
5	kołobrzeski	64,7
6	krośnieński	60,9
7	m. Świnoujście	56,9
8	m.st. Warszawa	56,5
9	włocławski	56,3
10	m. Ruda Śląska	55,2
35	poddębicki	43,9
65	m. Łódź	37,9
82	tomaszowski	35,7
129	łaski	31,6
141	pabianicki	30,9
148	sieradzki	30,4
153	wieluński	30,1
162	piotrkowski	29,7
164	kutnowski	29,6
197	bełchatowski	27,4
205	skierniewicki	27,1
210	zgierski	26,7
216	pajęczański	26,5
220	m. Piotrków Trybunalski	26,3

Tabela 21 (cd.)

1	2	3
233	łęczycki	25,5
252	rawski	24,2
255	wieruszowski	24,1
299	łódzki wschodni	21,0
301	radomszczański	20,9
305	łowicki	20,7
334	zduńskowolski	17,6
337	opoczyński	17,3
360	brzeziński	13,0
372	m. Skierniewice	t

t – tajemnica statystyczna

Źródło: opracowanie własne za: Bank Danych Lokalnych, <https://www.bdl.stat.gov.pl> (dostęp 15.02.2019).

Jak już wcześniej wspomiano, województwo łódzkie na tle Polski nie wyróżnia się szczególnie wysoką atrakcyjnością turystyczną – wskaźnik atrakcyjności turystycznej liczony zarówno dla województwa, jak i powiatów osiąga jedno z najniższych wartości (tab. 12). W województwie relatywnie najwyższym WAT-em charakteryzuje się Łódź, Piotrków Trybunalski i kilka powiatów sąsiadujących z Łodzią – łódzki wschodni, pabianicki i zgierski. Z porównania tabeli 12. z tabelą 21. jednoznacznie wynika, że atrakcyjność turystyczna powiatów nie ma bezpośredniego przełożenia na stopień wykorzystania miejsc noclegowych w województwie – z wyjątkiem Łodzi, najatrakcyjniejsze z nich nie mają największego odsetka obłożenia.

Bibliografia

- Bednarska U., Musiał W., 1973, *Zagospodarowanie turystyczne regionu łódzkiego*, „Region Łódzki. Studia i Materiały”, t. 3, s. 203–224.
- Jokiel B., Kostrubiec B., 1981, *Statystyka z elementami matematyki dla geografów*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.

- Kowalczyk A., 2001a, *Geografia hotelarstwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Milewska M., Skrzypczyński M., Włodarczyk B., 2004, *Mierniki jako ważny element nauczania hotelarstwa*, „Turystyka i Hotelarstwo” nr 5, s. 107–133.
- Turystyka w 1990 roku*, 1991, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Turystyka w 1995 roku*, 1996, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Turystyka w 1996 roku*, 1997, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Turystyka w 1997 roku*, 1998, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Turystyka w 1998 roku*, 1999, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Turystyka w 1999 roku*, 2000, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Turystyka w 2000 roku*, 2001, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Turystyka w 2001 roku*, 2002, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Turystyka w 2002 roku*, 2003, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Turystyka w 2003 roku*, 2004, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Turystyka w 2004 roku*, 2005, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Turystyka w 2005 roku*, 2006, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Turystyka w 2006 roku*, 2007, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Turystyka w 2007 roku*, 2008, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Turystyka w 2008 roku*, 2009, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Turystyka w 2009 roku*, 2010, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Turystyka w 2010 roku*, 2011, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Turystyka w 2011 roku*, 2012, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Turystyka w 2012 roku*, 2013, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Turystyka w 2013 roku*, 2014, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Turystyka w 2014 roku*, 2015, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Turystyka w 2015 roku*, 2016, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Turystyka w 2016 roku*, 2017, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Turystyka w 2017 roku*, 2018, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Włodarczyk B., 2014, *Baza noclegowa Łodzi i regionu łódzkiego na początku drugiej dekady XXI wieku*, „Warsztaty z Geografii Turyzmu”, R. 5, s. 255–277.
- Włodarczyk B. (red.), 2017, *Ruch turystyczny w Łodzi i województwie łódzkim w 2016 roku*, Instytutu Geografii Miast i Turyzmu Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.

Netografia

Bank Danych Lokalnych, <https://www.bdl.stat.gov.pl> (dostęp: 5.10.2018).

ROZDZIAŁ III

AGROTURYSTYKA W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM

Agroturystyka w Polsce rozwija się już prawie 30 lat. Pojawiła się w dobie zmian polityczno-gospodarczych kraju, po 1989 roku. Dokładniej jej początki wiążą się z powołaniem w 1991 roku Suwalskiej Izby Rolniczo-Turystycznej, która m.in. zainaugurowała ogólnokrajowe sympozja agroturystyczne, będące do dzisiaj miejscem wymiany poglądów akademików i praktyków agroturystyki. Warto nadmienić, że XVII Ogólnopolskie Sympozjum Agroturystyczne w 2017 roku odbyło się w województwie łódzkim w Smardzewicach nad Zalewem Sulejowskim (12–14 września). Współorganizatorem spotkania, poza Centrum Doradztwa Rolniczego w Krakowie, był m.in. Instytut Geografii Miast i Turystyki Uniwersytetu Łódzkiego. Głównym tematem obrad były „Sieci współpracy w turystyce wiejskiej – stan obecny i nowe wyzwania”. Sesje warsztatowe dotyczyły zagadnień:

- 1) Instytucjonalne sieci powiązań. Modele współpracy;
- 2) Rola ośrodków doradztwa rolniczego w pracy na rzecz wspólnego i indywidualnego sukcesu w turystyce wiejskiej;
- 3) Stowarzyszenia agroturystyczne jako stabilna sieć współpracy jednostkowej i systemowej;
- 4) Sieciowe produkty turystyki wiejskiej. Komunikacja, konkurencyjność i innowacja.

Podczas sympozjum, w którym uczestniczyło 120 osób, odbyły się trzy wizyty studyjne zorganizowane przez Łódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego (ŁODR) z siedzibą w Bratoszowicach. Trasy poświęcone były następującej problematyce:

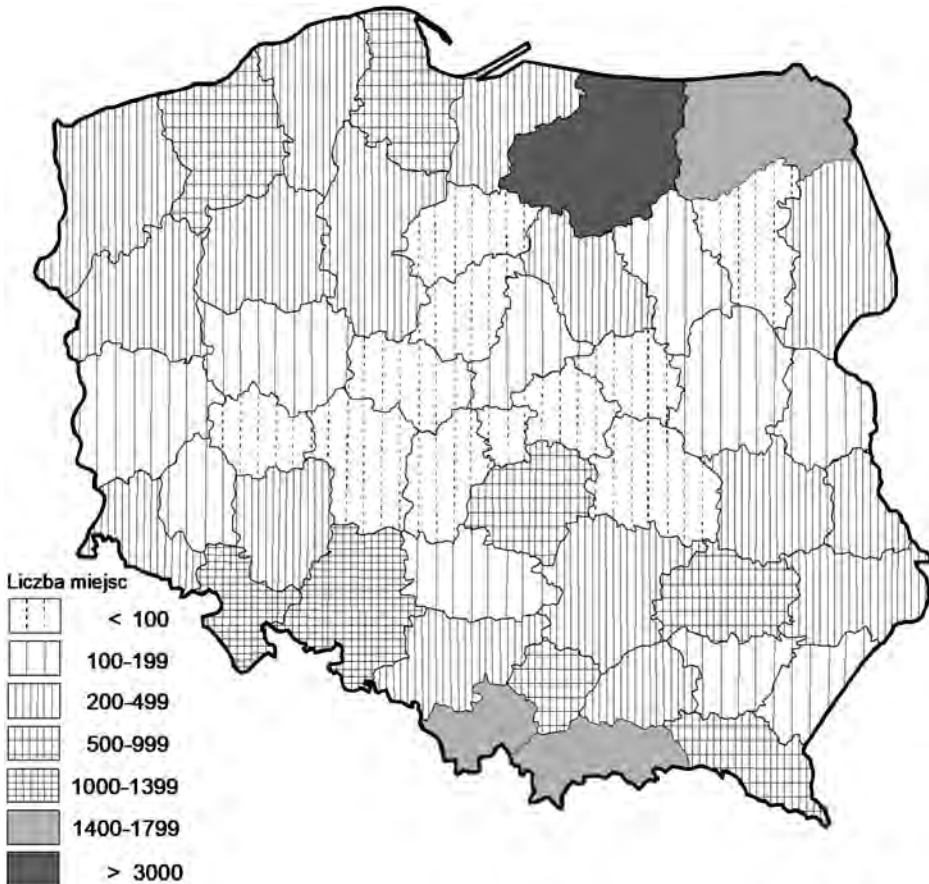
- 1) Dziedzictwo kulturowe jako źródło innowacyjności na obszarach wiejskich (gminy nadpiliczne);
- 2) Innowacyjność w rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich (powiaty tomaszowski, brzeziński i rawski);
- 3) Współpraca instytucjonalna w rozwoju turystyki wiejskiej (powiaty tomaszowski i opoczyński).

Rezultatem sympozjum jest publikacja poświęcona problematyce sieci jako formy współpracy w turystyce wiejskiej, przedstawiająca zagadnienie ich organizowania i działania, pokazująca analizę stanu obecnego w Polsce i innych krajach, a także określająca nowe wyzwania w tym zakresie (Wojciechowska 2017).

3.1. Struktura wielkościowa agroturystyki w województwie łódzkim

Pierwsze kompleksowe opracowanie dotyczące rezultatów rozwoju agroturystyki w kraju zostało opublikowane w 1997 roku w Raporcie o stanie wiejskiej bazy noclegowej w Polsce i sporządzone w ramach programu PHARE TOURIN II. Zaprezentowano w nim stan rozwoju agroturystyki według ówczesnego podziału kraju na 49 województw (rys. 12).

Raport wykazał, że w 1996 roku (inwentaryzacyjnym) było w Polsce 2486 obiektów agroturystycznych, w tym 1951 gospodarstw rolnych przyjmujących turystów. Miejsc noclegowych w tych obiektach było 21 522, w tym 15 653

Rysunek 12. Agroturystyczna baza noclegowa w Polsce w 1996 roku (liczba miejsc noclegowych w obiektach współpracujących z ośrodkami doradztwa rolniczego)

Źródło: *Raport o stanie wiejskiej bazy noclegowej w Polsce...* 1997.

w gospodarstwach rolnych. Największą liczbę miejsc noclegowych zarejestrowano w województwach: olsztyńskim (3030), bielsko-bialskim (1757), suwalskim (1699), nowosądeckim (1449) i wałbrzyskim (1197). Najmniej było ich w województwach centralnej Polski, jak: łódzkie, skierniewickie, warszawskie, radomskie, sieradzkie, konińskie i kaliskie (pojedyncze obiekty) (rys. 12).

Podobny obraz co do stanu ilościowego agroturystyki w województwie łódzkim został przedstawiony w pierwszych katalogach agroturystycznych wydanych przez Polską Federację Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne” (PFTW GG) pod koniec lat 90. ubiegłego stulecia i na początku XXI wieku. W świetle tych katalogów w latach 1999–2001 w województwie działała jedna organizacja agroturystyczna pod nazwą Stowarzyszenie Agroturystyczne Ziemi Sieradzkiej, należące do wspomnianej ogólnopolskiej federacji i skupiające wówczas 20 gospodarstw, z których tylko jedno poddane było kategoryzacji firmowanej przez PFTW GG (Wojciechowska 2002: 71–72). Kolejne katalogi agroturystyczne informowały już tylko o pojedynczych gospodarstwach działających w województwie łódzkim. Były one zrzeszone indywidualnie w ogólnopolskiej federacji, przy braku przynależności do niej stowarzyszeń agroturystycznych z województwa, w tym także wspomnianego wcześniej.

Inny stan rozwoju ilościowego agroturystyki w województwie łódzkim w pierwszej dekadzie obecnego stulecia można zaobserwować na podstawie danych z ośrodków (i zespołów) doradztwa rolniczego. Według tych instytucji działało wówczas w regionie łódzkim niemal 250 gospodarstw agroturystycznych (Wojciechowska 2002: 73). Jednak w 2014 roku ŁODR z siedzibą w Bratoszowicach informował o liczbie 114 gospodarstw¹. W tymże roku natomiast Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego przedstawił na stronie internetowej listę 218 obiektów agroturystycznych². Rysunek 13. prezentuje miejscowości województwa łódzkiego, gdzie w 2018 roku można było znaleźć oferty gospodarstw agroturystycznych zamieszczone na stronach internetowych. Przeprowadzona inwentaryzacja wykazała, że takich gospodarstw było prawie 290.

Jeszcze inne dane przedstawia GUS, który ewidencję gospodarstw agroturystycznych rozpoczął w 1998 roku i prowadził do 2002 roku, a następnie wznowił w 2010 roku. Według tego źródła w województwie łódzkim jest blisko 30 gospodarstw agroturystycznych (rys. 14).

Województwo łódzkie jest przykładem ciągle nierozwiązanego w skali kraju problemu pozyskiwania dokładnych, jednolitych i aktualnych danych o bazie agroturystycznej. Na niedoskonałości statystyki dotyczącej agroturystyki

¹ www.lodr-bratoszewice.pl/baza-agroturystyczna (dostęp: 12.12.2014).

² www.ziemialodzka.pl/?kat=baza_noclegowa&sub=3&sort=n (dostęp: 12.12.2014).

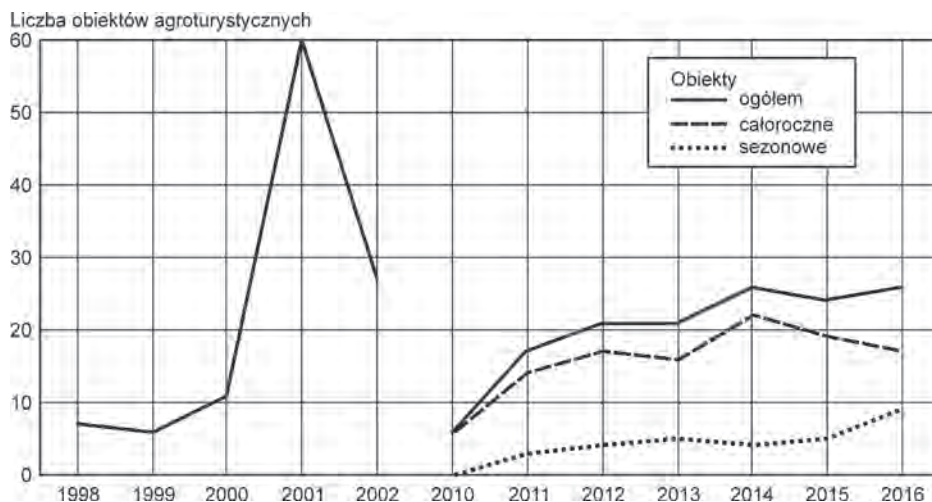
wielokrotnie zwracano uwagę w literaturze przedmiotu. Wielu autorów podkreśla, że informacje statystyczne są nieciągłe i zbyt zróżnicowane, niejednolite, a to utrudnia przeprowadzenie rzetelnej analizy tego zjawiska (m.in. Drzewiecki 2001: 8; Przezbórska-Skobiej 2015: 10; Wojciechowska 2009: 62).

Należy dodać, że w ogólnej tendencji wzrostowej polskiej agroturystyki obserwowano do końca pierwszej dekady naszego wieku dużą zmienność składowych (tj. gospodarstw agroturystycznych, miejsc noclegowych czy stowarzyszeń agroturystycznych). Wiele z nich zniknęło, ale powstawało też dużo nowych, co pozwoliło ukuć określenie „efemeryczności” dla składowych polskiej agroturystyki (Wojciechowska 2009: 66). Cecha ta jest również charakterystyczna dla agroturystyki w województwie łódzkim. Jej potwierdzeniem może być fakt

Rysunek 13. Miejscowości województwa łódzkiego z ofertą gospodarstw agroturystycznych reklamujących się w internecie w 2018 roku

Źródło: opracowanie własne za: przegląd stron internetowych (dostęp: 4.06.2018)

Rysunek 14. Liczba obiektów agroturystycznych w województwie łódzkim w latach 1998–2002 i 2010–2016

Źródło: <http://www.stat.gov.pl> (dostęp: 4.04.2018)

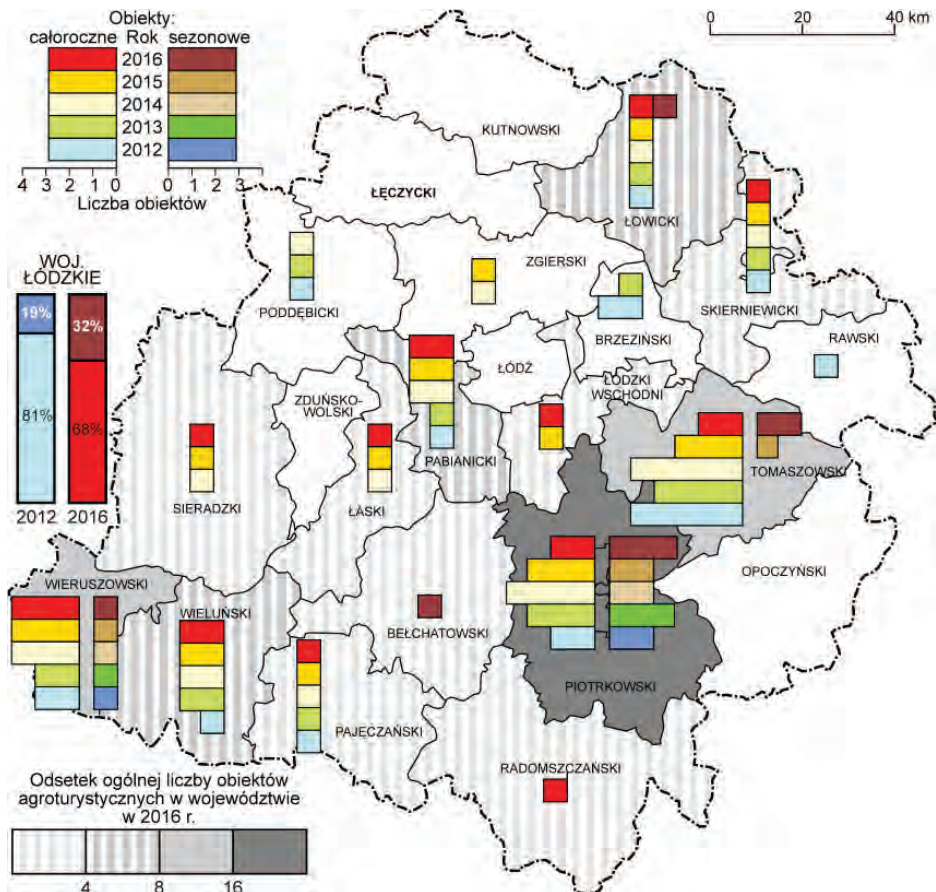
zmniejszającej się liczby stowarzyszeń agroturystycznych. W pierwszej dekadzie tego stulecia było ich osiem i działała wojewódzka federacja stowarzyszeń agroturystycznych. Obecnie istnieje sześć stowarzyszeń agroturystycznych, a dwa zawiesiły działalność. Dwa z nich działają od 1999 roku, a pozostałe od połowy pierwszej dekady tego wieku. Łącznie zrzeszają 95 osób³. Są to stowarzyszenia małe, liczące przeciętnie po 15 członków. W zachodniej części województwa działają trzy takie organizacje, we wschodniej – dwie, a w północnej – jedna (w bezpośrednim sąsiedztwie metropolii). Żadne stowarzyszenie nie jest członkiem PFTW GG. Agroturystyka jest także w kręgu zainteresowania lokalnych grup działania, których w województwie jest 20 i pokrywają one swoją aktywnością prawie cały region. W ich skład wchodzi zazwyczaj po kilkoro właścicieli obiektów agroturystycznych.

Warto podkreślić, że liczba miejsc noclegowych w gospodarstwach agroturystycznych zarówno w latach 90. zeszłego wieku, jak i obecnym stanowi jednak niewielką część ogółu turystycznych miejsc noclegowych w kraju. Najczęściej szacowano ją na 4–6%. Poza tym uznaje się, że gospodarstwa agroturystyczne stanowią 0,3% ogółu polskich gospodarstw rolnych. Baza agroturystyczna zajmuje więc swoistą niszę turystyki, w przestrzeni pojedynczych wsi jest jednak wyraźnie zauważalna zarówno przez jej mieszkańców, jak i przyjezdnych. Sprzyja ona zmianie postrzegania wsi, coraz częściej widzianej przez pryzmat agroturystyki, co wpływa na ograniczenie jej percepcji przez zacofanie czy biedę.

³ <http://www.lodzkie.pl/turystyka> (dostęp: 12.12.2014).

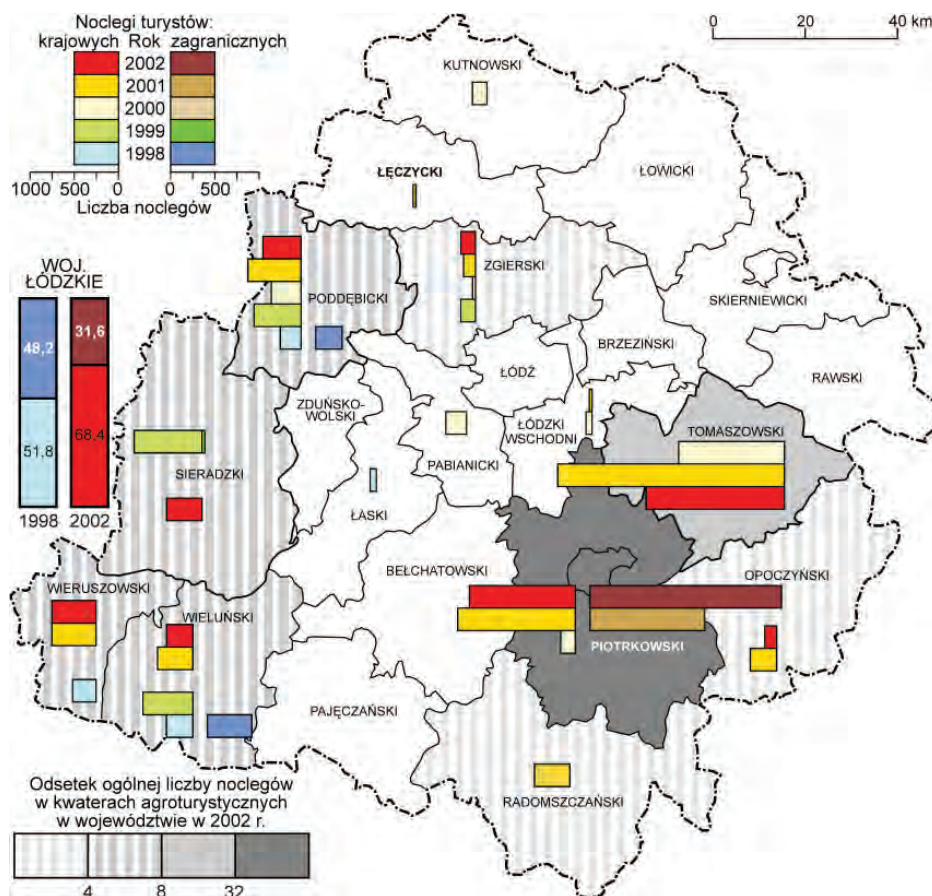
Województwo łódzkie w porównaniu z innymi regionami kraju plasowało się zazwyczaj na odległych pozycjach pod względem liczby gospodarstw agroturystycznych, przeważnie poniżej 13. (na 16 możliwych). Regiony produkujące w agroturystyce zazwyczaj miały i mają 5–9 razy więcej takich obiektów niż łódzkie. Przykładowo w 2007 roku w województwach małopolskim, podkarpackim i warmińsko-mazurskim znajdowało się mniej więcej 40% wszystkich gospodarstw agroturystycznych w Polsce, a najmniej było w opolskim, lubuskim i łódzkim (*Turystyka wiejska...* 2012: 27).

Na rysunkach 15. i 16. przedstawiono za danymi GUS-owskimi rozmieszczenie obiektów agroturystycznych (całorocznych i sezonowych) i udzielonych

Rysunek 15. Obiekty agroturystyczne w powiatach województwa łódzkiego w latach 2012–2016

Źródło: <http://www.stat.gov.pl> (dostęp: 4.04.2018)

Rysunek 16. Noclegi w obiektach agroturystycznych województwa łódzkiego w latach 1998–2002

Źródło: <http://www.stat.gov.pl> (dostęp: 4.04.2018)

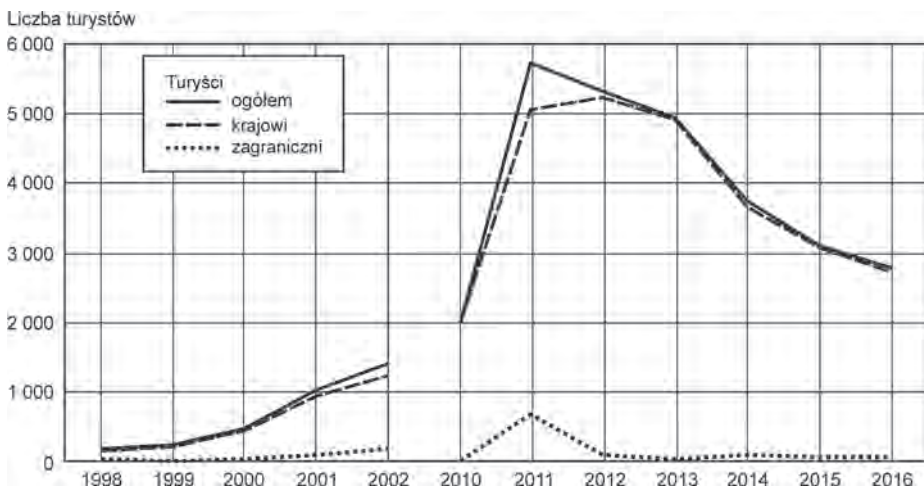
noclegów (turytom krajowym i zagranicznym) w powiatach województwa łódzkiego. Uwagę zwracają powiaty: piotrkowski, tomaszowski, wierszowski i wieluński.

Rozmieszczenie obiektów agroturystycznych w regionie łódzkim wykazuje dużą zależność z występowaniem walorów przyrodniczych takich jak woda, las czy park krajobrazowy (rys. 18). Walory te koncentrują się wzdłuż dwóch największych rzek regionu, czyli Pilicy na wschodzie i Warty na zachodzie. Gospodarstwa agroturystyczne mają wyraźnie większy udział na obszarach nadpilicznych, gdzie znajdują się trzy parki krajobrazowe.

Rysunek 17. przedstawia rozwój ruchu krajowego i zagranicznego w obiektach agroturystycznych województwa łódzkiego w latach 1998–2016 według

statystyk GUS-owskich. W świetle tych danych charakterystyczne jest, że od 2011 roku obserwuje się spadek liczby osób korzystających z obiektów agroturystycznych, przy czym sama ich liczba wykazuje tendencję wzrostową, co prezentuje rysunek 14.

W wypadku mieszkańców Łodzi ocenia się, że stopień ich zainteresowania agroturystyką był i jest umiarkowany. Według Leszka Strzembickiego (Strzembicki 2005: 20) na początku obecnego stulecia zaledwie 2,5% turystów uczestniczących w ruchu agroturystycznym pochodziło z Łodzi, natomiast z Warszawy – 25,4%, miast Górnego Śląska – 11,8%, Krakowa – 8% i Wrocławia – 3,9%. Według raportu poświęconego zagadnieniom agroturystyki (*Turystyka wiejska... 2012: 98*) wskaźniki dla Łodzi w drugiej dekadzie naszego stulecia również nie są korzystniejsze. Stwierdzono, że goście z tego miasta przyjmowani często w gospodarstwach agroturystycznych stanowili 26,7%, a rzadko – 41,8%. Dla Warszawy wskaźniki te wyniosły odpowiednio: 52,9% i 26,8%, a dla Krakowa: 41% i 36,2%.

Rysunek 17. Ruch krajowy i zagraniczny w obiektach agroturystycznych województwa łódzkiego w latach 1998–2002 i 2002–2016

Źródło: <http://www.stat.gov.pl> (dostęp: 4.04.2018)

Przyczyn umiarkowanego zainteresowania mieszkańców Łodzi agroturystyką jest wiele. Do najważniejszych można zaliczyć:

- 1) tradycje wypoczynku na działkach rekreacyjnych (własnych, rodziny, znajomych);
- 2) tradycje wyjazdów wakacyjnych (koniecznie) nad morze lub w góry;
- 3) korzenie wiejskie i przeświadczenie, że na wsi nie ma nic ciekawego (Wojciechowska 2009: 90).

Podsumowując zagadnienie ilościowego rozwoju agroturystyki w województwie łódzkim, trzeba podkreślić, że jego analiza jest utrudniona z uwagi na ograniczone dane statystyczne. Wynika z nich, że rozwój ten w regionie jest umiarkowany. Teoretycznie województwo łódzkie stanowi dobre zaplecze dla agroturystyki, głównie z dwóch powodów:

- obecności dużej, blisko milionowej, aglomeracji mogącej generować popyt;
- dominacji rodzinnych gospodarstw rolnych, wielokierunkowych, średnio- i niskowydajnych, stanowiących wraz z zapleczem przyrodniczym czynnik kształtujący podaż.

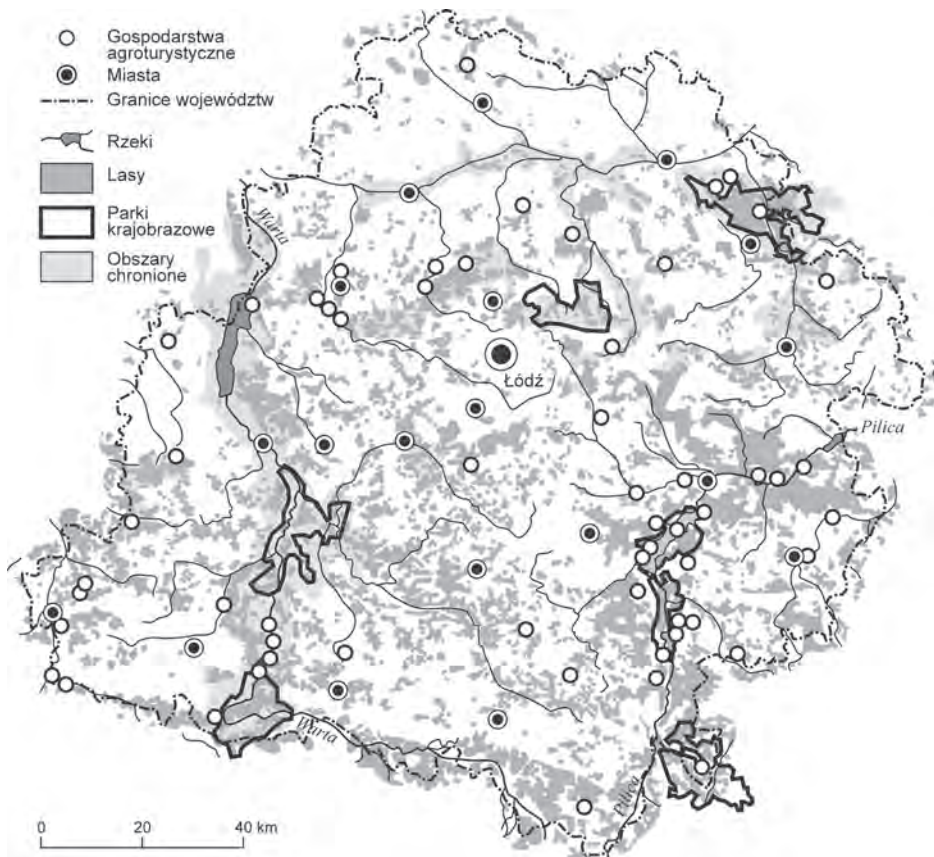
3.2. Struktura jakościowa agroturystyki w perspektywie regionalnego konkursu „Złota Grusza”

Wiedza empiryczna uzyskana na podstawie zróżnicowanych metodycznie badań może znacznie wzbogacić zagadnienie agroturystyki w aspekcie jej struktury jakościowej. W tym celu zdecydowano się wykorzystać materiał zebrany w ramach badań podstawowych⁴, pokazujący gospodarstwa agroturystyczne województwa łódzkiego w kontekście organizowanego od 2009 roku regionalnego konkursu „Złota Grusza”. Metodyka badań obejmowała sposoby pośrednie i bezpośrednie. Ważnym narzędziem badawczym była karta inwentaryzacyjna gospodarstwa agroturystycznego i kwestionariusze ankiet przeprowadzonych z 31 uczestnikami czterech edycji konkursu (w latach 2009–2012), co stanowiło 54% ogółu jego uczestników. Sondaż przeprowadzono drogą telefoniczną (21) i metodą wizyt bezpośrednich (dziesięć). Korzystano także z materiałów źródłowych udostępnionych przez instytucję organizującą konkurs (urząd marszałkowski), obejmujących wywiady niestandardyzowane. Jako materiał źródłowy wykorzystano ponadto katalogi poświęcone uczestnikom i gospodarstwom agroturystycznym biorącym udział we wspomnianych edycjach. Materiał częściowo uzupełniono w latach 2014 i 2018.

Konkurs „Złota Grusza” po raz pierwszy zorganizowano w województwie łódzkim w 2009 roku (rys. 18), a do 2017 roku odbyło się jego osiem edycji. Pomysłodawcami i organizatorami byli pracownicy Departamentu Funduszy Rozwoju Obszarów Wiejskich Urzędu Marszałkowskiego Województwa

⁴ Analiz dokonała Karolina Reczyńska w ramach pracy magisterskiej *Konkurs Złota Grusza czynnikiem rozwoju gospodarstw agroturystycznych w województwie łódzkim*, realizowanej w Instytucie Geografii Miast i Turyzmu UŁ w latach 2012–2013 pod kierunkiem Jolanty Wojciechowskiej. Dane tu wykorzystane pochodzą z tej pracy i badań własnych.

Łódzkiego. Tam narodziła się jego idea, nazwa i odbywała całość prac związanych z coroczną organizacją oraz przeprowadzaniem poszczególnych edycji. Podjęta inicjatywa z powodzeniem wpisła się w Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013 i była finansowana z funduszy unijnych. Celem organizatorów konkursu było wyłonienie w danym roku najlepszego gospodarstwa agroturystycznego w województwie łódzkim, a także promocja gospodarstw agroturystycznych i agroturystyki oraz turystyki wiejskiej, ponadto propagowanie nowych form wypoczynku i kreowanie korzystnego wizerunku wsi w województwie łódzkim. Do 2014 roku po zakończeniu każdej edycji konkursu wydawano katalog zawierający ofertę wszystkich uczestniczących gospodarstw. Katalogi te były rozdawane m.in. na targach turystycznych (także

Rysunek 18. Rozmieszczenie gospodarstw agroturystycznych uczestniczących w zorganizowanym w województwie łódzkim konkursie „Złota Grusza” (2009–2012) na tle walorów przyrodniczych
Źródło: opracowanie własne

odbywających się w Łodzi). Od początku zamysłem organizatorów konkursu było opracowanie i wytyczenie trasy „Szlak Złotej Gruszy Województwa Łódzkiego” opatrzonej logotypem statuetki „Złota Grusza”. Szlak opracowano koncepcyjnie, ale jednak nie został wytyczony w terenie. W zamysle organizatorów konkursu miał on być marką wysokiej jakości gospodarstw agroturystycznych w województwie.

W ośmiu edycjach konkursu (do 2017 roku) przyznano 52 nagrody (w tym również wyróżnienia) zarówno osobom indywidualnym, jaki i małżeństwom⁵. W latach 2009–2014 w sześciu edycjach konkursu ogółem wzięło udział 146 osób. Do jednej edycji przeciętnie zgłaszały się 24 osoby. Ponad połowa uczestników przystępowała do konkursu raz, pozostali dwa lub trzy razy. W wymienionych edycjach nagrodzonych zostało 33 właścicieli gospodarstw agroturystycznych. Pierwsze miejsce przypadło czterokrotnie mężczyznom i pięciokrotnie małżeństwom. Wśród laureatów znalazło się 13 kobiet i dziewięciu mężczyzn. Kobiety plasowały się głównie na drugim i trzecim miejscu (tab. 22). Laureaci zajmowali się agroturystyką mniej więcej od dziesięciu lat. Większość uruchomiła działalność w połowie pierwszej dekady tego wieku, ale wśród nich było kilka osób świadczących usługi agroturystyczne już od 2. połowy lat 90. ubiegłego stulecia lub też od 2009 roku. Ich багаż doświadczeń był więc zróżnicowany, a czas nie stanowił wyznacznika dla uzyskania nagrody.

Tabela 22. Laureaci konkursu „Złota Grusza” w latach 2009–2014

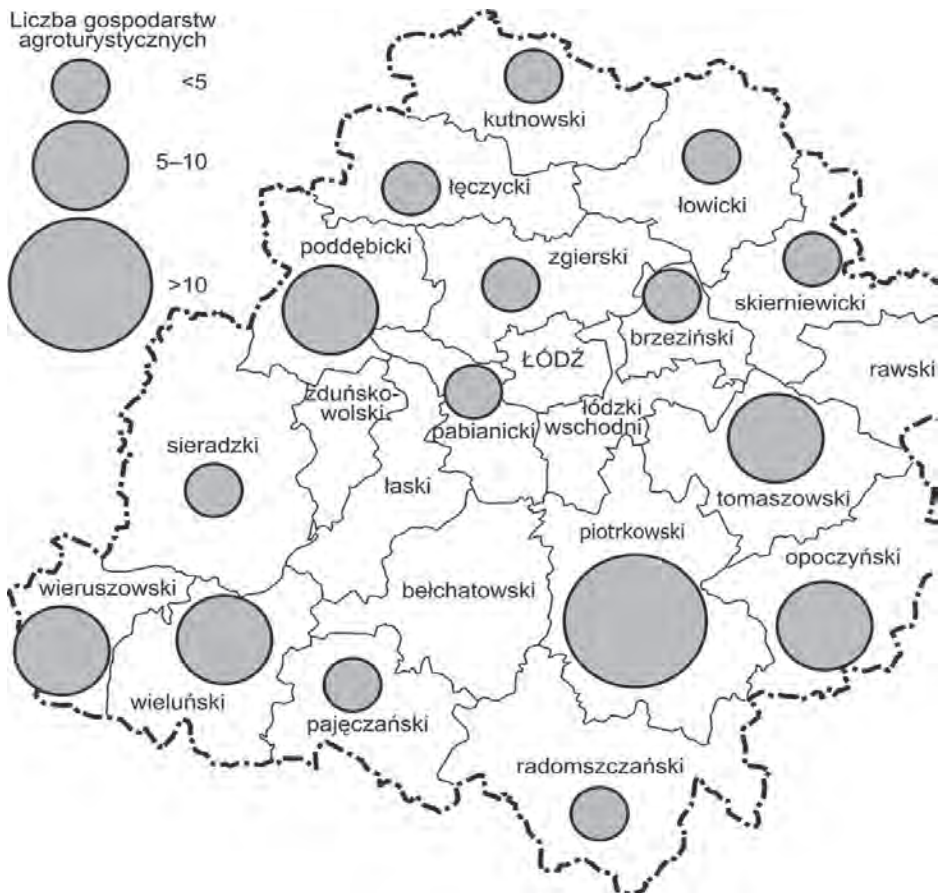
Laureaci	Liczba laureatów			Ogółem
	I miejsce	II miejsce	III miejsce	
kobiety	2	5	6	13
mężczyźni	4	3	2	9
małżeństwa	5	3	3	11
Ogółem	11	11	11	33

Źródło: opracowanie własne za: dane Urzędu Marszałkowskiego Województwa Łódzkiego.

W badaniach ankietowych dotyczących czterech pierwszych edycji konkursu (lata 2009–2012) wzięły udział 22 kobiety i dziewięciu mężczyzn. Wśród ankietowanych najwięcej było respondentów w wieku 51–60 lat (15 osób)

⁵ www.lodr-bratoszewice.pl/baza-agroturystyczna (dostęp: 3.03.2018).

i powyżej 60 lat (pięć), w większości były to kobiety (17). Osób liczących więcej niż 41 lat było 24, natomiast poniżej 30 lat zaledwie dwie. Uczestnicy konkursu pochodzili z miejscowości położonych przede wszystkim w dolinie Pilicy i zachodnich oraz północnych częściach województwa (rys. 19). Ich gospodarstwa agroturystyczne zostały zlokalizowane w rejonach atrakcyjnych turystycznie (wzdłuż dolin rzecznych i na obszarach leśnych). Średnia powierzchnia tych gospodarstw rolnych wyniosła 11,77 ha, ale mediana, czyli wartość środkowa – 7 ha. Rozbieżność wskaźników wynika z dużego zróżnicowania powierzchni badanych gospodarstw; największe miało 68 ha, a najmniejsze 1,3 ha.

Rysunek 19. Zróżnicowanie powiatów województwa łódzkiego według liczby gospodarstw agroturystycznych uczestniczących w czterech edycjach konkursu „Złota Grusza” (2009–2012)

Źródło: Wojciechowska, Reczyńska 2014

W ankietowanej grupie średnia liczba osób przypadająca na gospodarstwo domowe wyniosła 3,4. Ich rodziny były przeważnie dwu-, cztero- i trzyosobowe, co potwierdziło 25 respondentów. Model rodziny pięcio- i siedmioosobowej wskazało pięciu ankietowanych. Wśród nich była też jedna osoba samodzielnie prowadząca gospodarstwo agroturystyczne. Ankietowani legitymowali się przeważnie wykształceniem średnim (15 osób) lub wyższym (12). Wykształcenie rolnicze miało siedem osób. Większość respondentów (20 osób) przyznała, że potrafi posługiwać się językiem obcym, na pierwszym miejscu deklarując znajomość angielskiego, a następnie rosyjskiego i niemieckiego⁶. Przynależność do stowarzyszeń bądź organizacji wspierających agroturystykę w województwie łódzkim potwierdziło 23 respondentów.

W wywiadach pytano ankietowanych o powody zajmowania się agroturystyką. Duża część z nich (13 osób) stwierdziła, że prowadzi działalność ze względów ekonomicznych, czyli z chęci zarobku. Dla dziesięciu respondentów ważne były możliwości wykorzystania w biznesie miejscowych walorów przyrodniczych. Niektóre z osób (pięcioro) wskazały, że zajęły się agroturystyką w wyniku namowy rodziny lub znajomych i w celu utrzymywania kontaktów z ludźmi (czworo).

W różny sposób respondenci dowiadywali się o konkursie i możliwościach wzięcia w nim udziału. Ponad połowa dostała informację bezpośrednio od organizatora (urzędu marszałkowskiego). Sześcioro respondentów zostało zawiadomionych przez wojewódzki ośrodek doradztwa rolniczego. Do niewielu osób informacja ta dotarła ze stowarzyszenia agroturystycznego (trojga), internetu (trojga) i telewizji (jednej). W wywiadach pytano o powody udziału w konkursie. Prawie połowa osób odpowiedziała, że dostrzegła w nim możliwość wypromowania własnego gospodarstwa agroturystycznego. Spora część ankietowanych (ośmioro) stwierdziła, że dla nich motywem była możliwość skonfrontowania swoich pomysłów z innymi. Pewna część respondentów (pięcioro) przyznała, że uległa namowom członków rodziny lub znajomych. Dwie osoby wskazały, że dla nich decyzja ta była „motywowana do pracy związanej z gospodarstwem agroturystycznym”. Warto dodać, że uczestnikami konkursu były osoby w większości niezabiegające o udział, do których po prostu dotarła

⁶ Co chęci uczenia się i dobrej znajomości języków obcych, zwłaszcza angielskiego, wśród Polaków świadczy seria badań przeprowadzonych przez szwedzką firmę EF Education First. W wydanym przez nią raporcie dotyczącym English Proficiency Index podano, że Polska znalazła się na szóstym miejscu, po Danii, Holandii, Belgii, Szwecji, Finlandii i Norwegii, w grupie 63 krajów, których obywatele prezentują wysokie umiejętności językowe w posługiwaniu się angielskim. Zob. <http://www.ef.pl/epi/> (dostęp: 9.01.2015).

informacja, ale świadomie zdecydowały się na uczestnictwo. Jednak zasadniczym powodem udziału w tym wydarzeniu nie była dla nich chęć zdobycia nagrody, lecz korzyści drugoplanowe takie jak promocja własnego gospodarstwa agroturystycznego i konfrontacja z innymi uczestnikami, dzięki czemu mogli zyskać nowe pomysły na dalszą działalność.

Analiza zamieszczonych w katalogach (po każdej edycji konkursu w latach 2009–2012) ofert gospodarstw agroturystycznych pokazuje, że charakteryzują się one nieco innym wizerunkiem, niż pozostałe takie obiekty w województwie łódzkim czy kraju. Można przypuszczać, że ten ich indywidualny wizerunek jest w dużej mierze rezultatem uczestnictwa w konkursie „Złota Grusza”. Odznacza się on przede wszystkim tym, że działalność agroturystyczna prowadzona jest przez cały rok. Zaledwie sześć gospodarstw (z 57) działało tylko w sezonie letnim, od maja do września. Wielu autorów podkreśla w literaturze przedmiotu raczej odwrotną sytuację w większości regionów kraju (m.in. Bednarek-Szczepańska 2007: 185; Przezbórska 2007: 85–86; Wojciechowska 2009: 83).

Kolejną cechą analizowanych gospodarstw agroturystycznych jest to, że ponad 90% z nich ma pełną ofertę dla gości, czyli właściciele zapewniają zarówno nocleg, wyżywienie, jak też atrakcje w obrębie obiektu lub najbliższej okolicy (tab. 23). Wskaźnik ten w skali Polski jest znacznie mniejszy, nawet poniżej 30%.

Tabela 23. Oferty gospodarstw agroturystycznych uczestniczących w konkursie „Złota Grusza” w latach 2009–2012

Rodzaj oferty	Składowe oferty	Liczba gospodarstw	%
zasadnicza	tylko nocleg	0	0
podstawowa	nocleg + wyżywienie	0	0
pełna	nocleg + wyżywienie + atrakcje	52	91
niepełna	tylko atrakcje / tylko wyżywienie / wyżywienie + atrakcje lub nocleg + atrakcje	5	9
Razem		57	100

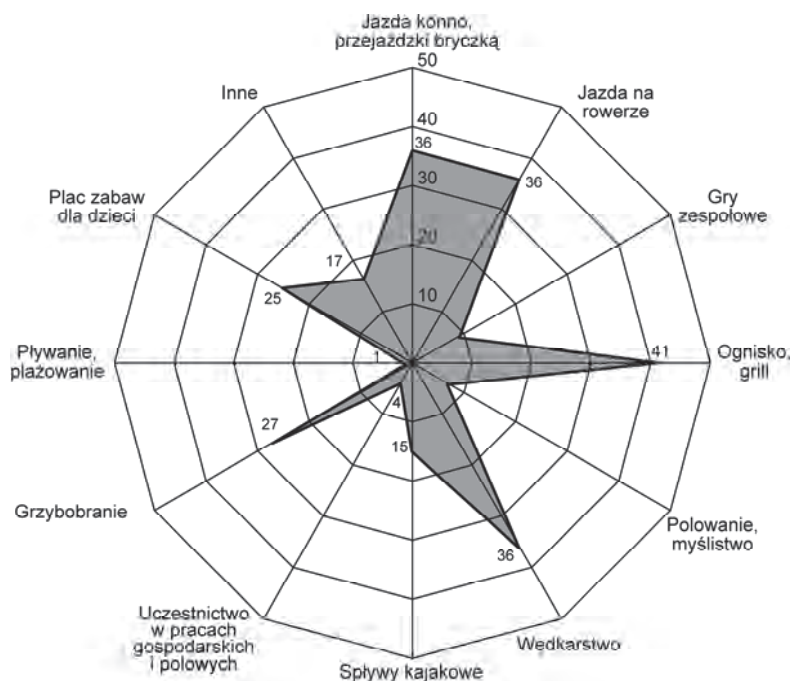
Źródło: Wojciechowska, Reczyńska 2014.

Struktura oferty noclegowej badanych obiektów również wykazuje swoje cechy. Najczęściej liczba pokoi oferowanych do wynajmu w gospodarstwach występuje w dwóch przedziałach: trzy–cztery pokoje (26 obiektów)

i pięć–sześć (25). Obiektów mających jeden–dwa pokoje było tylko trzy. Jeszcze mniej było oferujących siedem–osiem pokoi, zaledwie dwa. Liczba miejsc noclegowych jest uwarunkowana liczbą i wielkością pokoi. W gospodarstwach najczęściej przygotowywano dla gości sześć–dziesięć miejsc noclegowych (34%), 11–15 (34%) albo 16–20 (18%). Średnia liczba miejsc noclegowych w analizowanych obiektach wyniosła 14. Wskazuje to na kameralne warunki wypoczynku turystów, którymi zazwyczaj bywają pojedyncze lub co najwyżej dwie–trzy zaprzyjaźnione rodziny.

Należy podkreślić, że badane gospodarstwa agroturystyczne wykazywały się dobrym przystosowaniem do przyjmowania osób niepełnosprawnych. Całkowity dostęp dla takich osób pod względem technicznym zapewniało blisko 30% gospodarzy i drugie tyle – dostęp częściowy.

Rysunek 20. przedstawia rodzaje atrakcji oferowanych gościom w gospodarstwach agroturystycznych. Najczęściej były to miejsca przygotowane pod ognisko i grill – w 41 obiektach. Jazdę na rowerze oferowano w 36 gospodarstwach, podobnie możliwość wędkowania i jazdy konnej, ewentualnie przejażdżki bryczką. W dalszej kolejności właściciele proponowali grzybobranie

Rysunek 20. Rodzaje atrakcji oferowanych w gospodarstwach agroturystycznych uczestniczących w konkursie „Złota Grusza” (2009–2012)

Źródło: Wojciechowska, Reczyńska 2014

(27 gospodarstw), spływy kajakowe (15), gry zespołowe (dziewięć), polowanie lub myślistwo (sześć) oraz uczestnictwo w pracach gospodarskich i polowych (cztery). Place zabaw dla dzieci miało 25 gospodarstw. Ogólnie atrakcje te należy uznać za standardowe, ale na podkreślenie zasługuje fakt większego ich kumulowania w jednym obiekcie, przeciętnie po pięć, co stanowi kolejną cechę badanych gospodarstw.

W 2012 roku gospodarstwo agroturystyczne oferujące dziesięć różnych atrakcji zdobyło pierwsze miejsce w konkursie „Złota Grusza”. Drugie zajęło gospodarstwo mające dziewięć, a trzecie przypadło oferującemu osiem atrakcji. Można więc przypuszczać, że ich liczba miała duży wpływ na wyniki konkursu.

Podczas badań ankietowych respondentom zadano pytania dotyczące zmian dokonanych w ich obiektach w związku z uczestnictwem w konkursie. Jedno z nich dotyczyło kwestii poszerzenia oferty usług turystycznych. Większość respondentów (21 osób) odpowiedziała, że podjęła takie działania jako przykład wymieniając: organizację kuligów, przejażdżki bryczką, budowę placu zabaw, zakup dodatkowego sprzętu sportowo-rekreacyjnego, umożliwienie wędkowania. Prawie jedna trzecia gospodarzy nie wzbogaciła oferty o dodatkowe usługi lub atrakcje.

Kolejne pytanie dotyczyło inwestycji przeprowadzonych w gospodarstwie, będących wynikiem uczestnictwa w konkursie „Złota Grusza”. Większość ankietowanych (20 osób) stwierdziła, że podejmowała różne takiego rodzaju inwestycje na rzecz rozwoju działalności agroturystycznej i najczęściej inwestowała w rozbudowę obiektu, zarówno budynków, jak i najbliższego otoczenia, a także w wyposażenie rekreacyjno-wypoczynkowe. Celem tych działań była chęć podniesienia standardu gospodarstwa, a także zwiększenia liczby miejsc noclegowych. Zadano również pytanie, czy udział w konkursie przyczynił się do wzrostu liczby turystów w ich obiektach. Zdania były podzielone, prawie połowa respondentów (14 osób) stwierdziła, że nie odnotowała wzrostu, a druga część (14), że odnotowała. Pozostali (troje) odpowiedzieli, że „trudno powiedzieć”. Kolejne pytanie niejako weryfikowało poprzednie, dotyczyło bowiem sprawy powiększenia przychodów z turystyki jako wyniku uczestnictwa w konkursie. Większe dochody odnotowało 15 respondentów, a 12 nie stwierdziło takiej zmiany.

Podsumowując wyniki badań, warto podkreślić, że uczestnicy konkursu dokonali wielu zmian w swoich gospodarstwach i ofercie wypoczynkowej dla gości, co przyczyniło się do zbudowania własnych image'ów tych obiektów, cechujących się ponadprzeciętnymi wartościami ich składowych. Gospodarstwa uczestniczące w konkursie wyróżniają się w regionie własnym wizerunkiem, będącym rezultatem tegoż uczestnictwa. Przeważnie działają przez cały rok, oferują wyżywienie i liczne atrakcje, są także przystosowane dla turystów

niepełnosprawnych. Można stwierdzić, że główną zaletą konkursu jest w większym stopniu wzbudzenie chęci czynnego działania, niż rywalizacji o miejsce na podium.

3.3. Podsumowanie

Najintensywniejszy rozwój agroturystyki w województwie łódzkim datuje się na drugą połowę lat 90. zeszłego stulecia i pierwszą obecnego. Pod względem liczby obiektów i uczestników ruchu wypoczynkowego rozwój ten należy jednak ocenić jako umiarkowany. Lokalizacja obiektów agroturystycznych związana jest z walorami przyrodniczymi obszarów wiejskich. Pod względem organizacyjnym agroturystyka w województwie łódzkim odznacza się słabą konsolidacją. Współpraca rozproszona jest między mało aktywnymi stowarzyszeniami agroturystycznymi a instytucjami takimi jak ośrodki doradztwa rolniczego, lokalne grupy działania czy urząd marszałkowski. Właściciele gospodarstw agroturystycznych podchodzą z dystansem do współpracy z innymi podmiotami. Można zaryzykować stwierdzenie, że kształtują swoją ofertę wypoczynkową głównie według własnych gustów i możliwości. Istotną cechą agroturystyki w regionie łódzkim jest wyraźny podział na dwa typy oferty wypoczynkowej. Pierwsza – pobytowa, proponowana na atrakcyjnych obszarach recepcji turystycznej związanych z rzekami, zbiornikami wodnymi i lasami, a w dalszej kolejności z walorami wsi i rolnictwa. Dostępna jest zatem głównie na obrzeżach regionu. Druga dotyczy otoczenia miast aglomeracji łódzkiej, a więc bliskiego ich sąsiedztwa i nastawiona jest na wypoczynek krótki, jednodniowy (przeważnie bez noclegu), także o charakterze edukacyjnym, odnoszącym się do tradycji i kultury wsi. Zarówno oferta agroturystyczna pierwszego, jaki i drugiego typu zwiększają atrakcyjność obszarów wiejskich w województwie łódzkim i sprzyjają zmianie w postrzeganiu wsi przez pryzmat zacofania i biedy.

Bibliografia

- Bednarek-Szczepańska M., 2007, *Promocja w turystyce wiejskiej – działania kwaterodawców na przykładzie wybranych obszarów Lubelszczyzny*, „Czasopismo Geograficzne”, t. 78, s. 180–195.
- Drzewiecki M., 2001, *Podstawy agroturystyki*, Oficyna Wydawnicza Ośrodka Postępu Organizacyjnego, Bydgoszcz.
- Przezbórska L., 2007, *Agroturystyka i turystyka wiejska w wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich Wielkopolski*, [w:] I. Sikorska-Wolak (red.),

- Turystyka w rozwoju obszarów wiejskich*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa, s. 77–92.
- Przezbórska-Skobiej L., 2015, *Polityka rozwoju obszarów wiejskich Unii Europejskiej a rozwój turystyki wiejskiej*, [w:] W. Kamińska, M. Wilk-Grzywna (red.), *Turystyka wiejska i agroturystyka. Nowe paradygmaty dla XXI wieku*, Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, Warszawa, s. 9–25.
- Raport o stanie wiejskiej bazy noclegowej w Polsce, opracowany w ramach projektu PL-0310-02-02, Turystyka wiejska: Rozwój wiejskiej bazy noclegowej, program PHARE TOURIN II, DG AGRO PROGRESS INTERNATIONAL AL*, 1997, Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie, Kraków.
- Strzembicki L., 2005, *Zachowania konsumentów na rynku turystyki wiejskiej w Polsce*, Górnośląska Wyższa Szkoła Handlowa, Katowice.
- Turystyka wiejska, w tym agroturystyka jako element zrównoważonego i wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich. Raport końcowy z projektu finansowanego z Funduszy Counterpart Funds (CPF) Sektorowych Agrolinia (PL9005)*, 2012, Agrotec Polska, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Warszawa.
- Wojciechowska J., 2002, *Uwarunkowania rozwoju agroturystyki w Polsce w świetle zmian ilościowych*, [w:] (brak red.), *Stan i perspektywy rozwoju agroturystyki w województwie pomorskim*. Zbiór materiałów pokonferencyjnych, Wyższa Szkoła Turystyki i Hotelarstwa, Gdańsk, s. 69–80.
- Wojciechowska J., 2009, *Procesy i uwarunkowania rozwoju agroturystyki w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Wojciechowska J., 2014, *A summary assessment of the agritourism experience in Poland*, „The Journal of Tourism and Cultural Heritage”, vol. 12, no. 3 (special issues), s. 565–579.
- Wojciechowska J. (red.), 2017, *Sieci współpracy w turystyce wiejskiej, stan obecny i nowe wyzwania*, Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie, Kraków–Łódź.
- Wojciechowska J., Reczyńska K., 2014, *Konkurs agroturystyczny „Złota Grusza” w województwie łódzkim wydarzeniem dla jego kreatorów i głównych aktorów*, [w:] B. Krakowiak, A. Stasiak (red.), *Kultura i turystyka – w kręgu wydarzeń*, Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Łódzkiego, Łódź 2014, s. 321–336.

ROZDZIAŁ IV

OBIEKTY NOCLEGOWE KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM

4.1. Wprowadzenie

Przemieszczanie się człowieka poza jego miejsce zamieszkania, którego główną przyczyną jest motyw religijny uznaje się za turystykę religijną (Jankowski 1998: 5–20). Według materiałów opracowanych przez ks. Macieja Ostrowskiego i udostępnionych na stronie Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, tego rodzaju podróż uchodzi za jedną z najstarszych w dziedzinie turystyki, a jej początków upatruje się w wędrówce Abrahama z Ur chaldejskiego i wyjściu Izraelitów z Egiptu. Szczególnym miejscem pielgrzymowania jest Ziemia Święta, gdzie od wieków przybywają rzesze wiernych różnych wyznań. Rozwój turystyki religijnej do innych miejsc nastąpił w średniowieczu, gdy muzułmanie zajęli Jerozolimę. W związku z tym zaczęły powstawać szlaki pielgrzymkowe do grobów świętych lub miejsc, gdzie znajdowały się ich relikwie. Do najpopularniejszych z nich należały prowadzące do Santiago de Compostela (grób św. Jakuba) i Rzymu, ściśle związanego z życiem świętych apostołów Piotra i Pawła. Popularność podróżowania pielgrzymkowego doprowadziła do tego, że wzdłuż szlaków powstawały obiekty noclegowe i gastronomiczne. Często przyjmowano pielgrzymów w klasztorach, czasem w tym celu lokowanych wzdłuż dróg pątniczych, jak chociażby Saint Denis (Simson 1989: 93–128).

Współcześnie turystyka religijna w znacznym stopniu różni się od tej, która była znana u jej początków. Choć piesze pielgrzymowanie jest wciąż popularne, to szybki rozwój turystyki w wiekach XX i XXI doprowadził również do zmian w podróżowaniu, którego głównym motywem są doświadczenia religijne. Zaczęto organizować pielgrzymki autokarowe i samolotowe do najbardziej znanych sanktuariów oraz miejsc kultu na świecie, znajdujących się w Ziemi Świętej (w szczególności Jerozolima), Włoszech (m.in. Rzym, Asyż, Padwa), Meksyku (Guadalupe), portugalskiej Fatimie czy też hiszpańskim Santiago de Compostela. Pod koniec XX wieku zapoczątkowano tworzenie religijnych wydarzeń masowych dla młodzieży takich jak np. Europejskie Spotkania Młodych Taizé czy Światowe Dni Młodzieży. Jeszcze inną formą są wyjazdy religijne

organizowane przez parafie dla dzieci i młodzieży. Choć są przygotowywane przez Kościół, to najczęściej mają charakter wypoczynku.

Baza noclegowa wykorzystywana w czasie podróży do miejsc kultu religijnego różni się w zależności od formy turystyki religijnej. Pielgrzymi pieszo często nocują w prywatnych domach, stodołach, remizach, szkołach czy obiektach noclegowych z wieloosobowymi salami. Uczestnicy wydarzeń religijnych kwaterowani są najczęściej u rodzin i w miejscach zbiorowego zakwaterowania takich jak szkoły oraz hale sportowe. Biura pielgrzymkowe coraz częściej zapewniają swoim klientom noclegi w hotelach trzygwiazdkowych lub obiektach noclegowych o podobnym standardzie, poprawiając tym samym jakość świadczonych usług. Podczas wyjazdów organizowanych przez parafie lub duszpasterstwa najczęściej zatrzymuje się w ośrodkach noclegowych prowadzonych przez podmioty należące do Kościoła takich jak domy pielgrzyma lub zakonne, ośrodki rekolekcyjne bądź Caritasu itp. W Polsce takich obiektów jest kilkaset i wciąż budowane są nowe, co świadczy o dużym zapotrzebowaniu na tego rodzaju bazę noclegową.

4.2. Turystyka religijna w literaturze i metodologia badań

Przegląd literatury dotyczącej turystyki religijnej pokazał, że sporo publikacji zawiera m.in. rozważania nad definiowaniem turystyki religijnej i pielgrzymkowej we właściwy sposób (Jackowski 1998: 5–20; Ostrowski 1999: 47–53 i in.). Ważnym zagadnieniem poruszonym w publikacjach naukowych są opisy i analizy religijnych wydarzeń masowych, gdzie jako studia przypadków rozważane są przykładowo poszczególne edycje Światowych Dni Młodzieży: w Kolonii (Pfadenhauer 2010: 382–394), Sydney (Rymarz 2008: 1–18; Halter 2013: 261–282) czy też ostatnie w Krakowie (Nowotny 2016; Kozak, Pęziński 2016). Nie brak również prac o sanktuariach i innych miejscach pielgrzymkowych (Soljan 2012; Fernandes i in. 2012: 83–94; Poria, Butler, Airey 2004: 19–24).

W publikacjach dotyczących turystyki religijnej rzadko można znaleźć informacje dotyczące bazy noclegowej wykorzystywanej przez uczestników tej formy podróżowania. Dane na temat obiektów noclegowych należących do Kościoła katolickiego są nader skromne, w związku z czym postanowiono dokładniej przyjrzeć się takim obiektom.

W celu zgromadzenia materiałów pierwotnych przeprowadzono badania pilotażowe, rozpoczęte w marcu i zakończone w lipcu 2018 roku. Za obiekty noclegowe Kościoła katolickiego uznano wszelkiego rodzaju obiekty pełniące funkcję noclegową, z których mogą korzystać ludzie świeccy i których

właścicielem są osoby prawne Kościoła katolickiego, m.in. takie jak parafia, duszpasterstwo, ruch katolicki czy stowarzyszenie. Takie zdefiniowanie podmiotu badań miało przede wszystkim służyć pominięciu w badaniach seminariów, akademików i klasztorów zamkniętych dla gości z zewnątrz.

Pierwszym etapem analiz było przeprowadzenie wywiadu środowiskowego wśród księży pracujących w archidiecezji łódzkiej. Dziesięciu losowo wybranym kapłanom zadano dwa pytania:

- 1) Czy znają jakieś obiekty noclegowe należące do Kościoła w województwie łódzkim (jeśli tak – to gdzie konkretnie się one znajdują)?;
- 2) Gdzie (w jakich obiektach) kwaterują grupę, jeśli organizują wyjazd duszpasterski?

Najczęściej wskazywanymi ośrodkami były cztery obiekty: Porszewice, Olsza, Drzewociny i „Sercówka”. Potwierdziła się także hipoteza, że podczas wyjazdów parafialnych ich uczestnicy wykorzystują głównie domy pielgrzyma i ośrodki rekolekcyjne. Biorąc pod uwagę fakt, że księża, którym przedstawiono wspomniane pytania, pochodzą z tej samej diecezji (więc w sposób naturalny mogą znać i wymieniać te same obiekty), kolejnym etapem badań stała się analiza treści stron internetowych wszystkich diecezji choćby niewielkim zasięgiem obejmujących obszar województwa łódzkiego. Analizie poddano także informacje z stron internetowych, gdzie zamieszczane są bazy danych katolickich ośrodków noclegowych (np. <http://www.domyrekolekcyjne.pl>). W trakcie badań stwierdzono, że na oficjalnych stronach danej diecezji wymieniane są z reguły tylko obiekty noclegowe należące bezpośrednio do niej, a na portalach brakuje szczegółowych informacji dotyczących tych obiektów.

Ten brak pociągnął za sobą konieczność przeprowadzenia pracochłonnych badań terenowych, polegających głównie na inwentaryzacji i weryfikacji wcześniej uzyskanych informacji – należało sprawdzić m.in., czy wcześniej znalezione obiekty faktycznie istnieją oraz czy nadal pełnią funkcję noclegową. Podczas tych badań sporządzono również dokumentację fotograficzną.

Dzięki przeprowadzaniu analiz kilkustopniowo, zminimalizowano możliwość pominięcia jakiegoś obiektu noclegowego należącego do Kościoła katolickiego, choć z powodu zróżnicowanego nazewnictwa i trudności w zdobywaniu informacji nie można wykluczyć, że któryś z obiektów nie został zidentyfikowany. W trakcie badań kluczowa okazała się obecność badaczki we wszystkich obiektach, dzięki czemu można było przede wszystkim zweryfikować, czy dany ośrodek wciąż działa i określić chociażby położenie obiektu w stosunku do reszty zabudowy danej miejscowości.

4.3. Lokalizacja katolickich obiektów noclegowych w województwie łódzkim

Na obszarze administracyjnym województwa łódzkiego znajduje się sześć diecezji: łódzka, łowicka, radomska, częstochowska, kaliska i wrocławska (rys. 21). Jedynie obszar archidiecezji łódzkiej usytuowany jest w całości w obrębie województwa – oznacza to, że nie można porównywać oficjalnych danych statystycznych województwa z danymi odnoszącymi się do obszarów administracji kościelnej, gdyż mają one inny zasięg. W związku z powyższym analizy powinny być przeprowadzone w odniesieniu do jednostek administracji kościelnej, a nie państwowej, dzięki czemu można by badać oficjalne dane statystyczne Kościoła takie jak np. wskaźniki *dominantes* i *communicantes* (tab. 24). Oba wskaźniki świadczą o odsetku ludności z danego obszaru, biorącej czynny udział w praktykach religijnych, w stosunku do tak zwanej ludności zobowiązanej (ochrzczonyj i po I Komunii Świętej). Wskaźnik *dominantes* oznacza udział ochrzczonych w danej diecezji w niedzielnej mszy świętej, a *communicantes* przystępowanie do komunii świętej w czasie tejże mszy.

Rysunek 21. Województwo łódzkie na tle diecezji Kościoła katolickiego w Polsce
 Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Konferencji Episkopatu Polski,
<https://www.episkopat.pl/diecezje-kosciola-katolickiego-w-polsce/>
 (dostęp: 25.06.2016)

Tabela 24. Wskaźniki *dominantes* i *communicantes* dla poszczególnych diecezji województwa łódzkiego (w %)

Diecezja	<i>Dominantes</i>	<i>Communicantes</i>
łódzka	23,4	10,9
łowicka	29,7	15,2
radomska	37,7	15,7
częstochowska	32,2	13,8
kaliska	41,7	19,2
włocławska	32,2	12,9
Ogółem	36,7	16,0

Źródło: Annuarium Statisticum Ecclesiae in Polonia 2018, iskk.pl/images/stories/Instytut/dokumenty/Annuarium_Statisticum_2018.pdf (dostęp: 1.10.2018).

Przypisując obiekty noclegowe do obszaru badań, warto zasygnalizować, że niejednokrotnie napotymano na problem z jednoznacznym wskazaniem odnośnie do obiektu, w obrębie której diecezji leży, bądź też, czy umieszczony na stronie internetowej danej diecezji należy do województwa łódzkiego, czy nie. Powodem tego jest przede wszystkim nieprecyzyjny przebieg granic poszczególnych diecezji. Przykładowo położona w województwie łódzkim Zduńska Wola należy według granic kościelnych jednocześnie do dwóch diecezji: łódzkiej i włocławskiej. Tego rodzaju komplikacje sprawiły, że w przyszłych pracach nad obiektami noclegowymi związanymi z Kościołem należałoby bazować na obszarach przez niego administrowanych, choć wiąże się to z brakiem możliwości bezpośredniego porównywania z danymi dotyczącymi turystycznej bazy noclegowej w Polsce (odnoszącymi się do jednostek administracji państwowej – województw i powiatów).

W wyniku przeprowadzenia wywiadów środowiskowych wśród księży i analizy treści stron internetowych, zlokalizowano w województwie łódzkim 12 obiektów noclegowych należących do Kościoła katolickiego. Ich weryfikacja w badaniach terenowych zmniejszyła tę liczbę o jeden – budynek znajdujący się w Szczawinie (między Zgierzem i Strykowem), który kilka lat temu przestał pełnić funkcję obiektu noclegowego, a aktualnie w jego miejscu prowadzona jest hodowla trzody chlewnej.

Obiekty noclegowe Kościoła położone są w centralnej, wschodniej i północnej części obszaru województwa łódzkiego (rys. 22), nie ma ich natomiast w części

południowo-zachodniej. Powodem tego widocznego braku jest zapewne bliskość stanowiącej główne miejsce pielgrzymkowe w Polsce Częstochowy, w obrębie której umiejscowiono ponad 20 tego rodzaju miejsc (Owsiak i in. 2006: 43).

Analizując rozmieszczenie obiektów noclegowych Kościoła katolickiego, warto także zwrócić uwagę na to, że większość z nich leży blisko granic diecezjalnych. Jedynie ośrodki w Porszewicach i Drzewocinach są znacznie od nich oddalone. Biorąc pod uwagę fakt, że ponad 80% obiektów zlokalizowanych jest w częściach peryferyjnych diecezji, warto zastanowić się, czy jest to specyfika centralnej Polski, czy też podobne tendencje zarysowują się w innych województwach i diecezjach (to jednak temat do odrębnych badań i analiz). O ile obiekty noclegowe Kościoła łączone są najczęściej z miejscami kultu i pielgrzymkowymi, o tyle w wypadku województwa łódzkiego (oprócz miejsc kultu i sanktuariów) ich lokalizacja przypuszczalnie wynika z rozmieszczenia walorów przyrodniczych bądź też warunków korzystnych dla kontemplacji – ciszy i bliskości przyrody (położenie z dala od większych miejscowości).

Obiekty noclegowe Kościoła katolickiego charakteryzuje grupowe (wyspowe) występowanie. W województwie łódzkim można wyróżnić cztery takie skupiska, podzielone na:

- bliskie (obiekty oddalone od siebie o mniej niż 15 km) – dwa skupiska: Strzegocin – Woźniaków i Wierzchy – Olsza,
- średnie (obiekty oddalone od siebie o mniej niż 30 km) – jedno skupisko: Spała – Swolszewice – Zarzęcin – Dąbrówka,
- dalekie (obiekty oddalone od siebie o ponad 30 km) – jedno skupisko: Porszewice – Drzewociny – Zduńska Wola.

Trudno jednoznacznie stwierdzić, czy takie wyspowe rozmieszczenie ma znaczenie dla działalności samych ośrodków, czy istnieją jakieś interakcje między nimi i czy np. w wypadku braku miejsc w jednym ośrodku właściciele polecą zainteresowanym sąsiadujący obiekt. Zaobserwowano współpracę jedynie dwóch ośrodków, obiektów Ruchu Światło-Życie Diecezji Radomskiej z Zarzęcina i Dąbrówki. Wspierają się one wzajemnie, a ruch w nich sterowany jest centralnie przez animatorów Ruchu. Prowadząc przyszłe badania nad obiektami noclegowymi Kościoła w Polsce, warto przyjrzeć się bliżej działalności ich skupisk i podjąć próbę wyjaśnienia, czy skupiska te są przypadkowe, czy też rządzą się jakimiś powiązaniem i zależnościami.

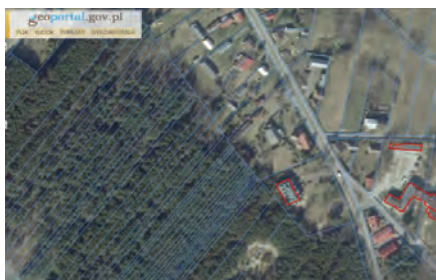
Z wyjątkiem jednego obiektu noclegowego zlokalizowanego w Zduńskiej Woli, wszystkie pozostałe w województwie łódzkim położone są na obszarach wiejskich (tab. 25). To sprawia, że znacznie odbiegają one od typowej dla obiektów hotelowych lokalizacji, w większości znajdujących się albo w dużych miastach, albo miejscach o wysokich walorach turystyczno-przyrodniczych. Sytuowanie obiektów Kościoła katolickiego na wsi (najczęściej na obrzeżach

zabudowy) jest jedną z ich charakterystycznych cech. Zapewne tego rodzaju położenie – z dala od miejskiego zgiełku – ma pomóc gościom w duchowym wyciszeniu i kontemplacji. Warto również zwrócić uwagę na liczbę mieszkańców jednostek osadniczych, gdzie położone są obiekty – aż siedem z nich (czyli ponad 60%) zamieszkuje mniej niż trzysta osób. Jest to o tyle ciekawe, że np. Porszewice mają trzystu mieszkańców, zaś zlokalizowany tam ośrodek archidiecezji łódzkiej może przyjąć jednocześnie ponad sto pięćdziesiąt osób (co odpowiada ponad połowie liczby mieszkańców wsi).

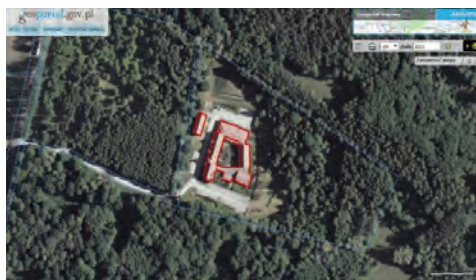
Tabela 25. Położenie obiektów noclegowych Kościoła katolickiego w jednostkach osadniczych województwa łódzkiego

Nazwa obiektu	Nazwa jednostki osadniczej	Jednostka osadnicza	Liczba mieszkańców
Ośrodek Konferencyjno-Rekolekcyjny Archidiecezji Łódzkiej	Porszewice	wieś	300
Ośrodek Rehabilitacyjno-Wypoczynkowy Caritas Archidiecezji Łódzkiej	Drzewociny	wieś	149
Ośrodek Wspólnoty Ognisko Miłości	Olsza	wieś	206
Ośrodek Ruchu Światło-Życie	Zarzęcin	wieś	192
Centrum Formacji Katolickich Liderów Życia Publicznego „Ostoja”	Spała	wieś	400
Centrum Rekolekcyjno-Konferencyjne św. Alojzego Orione	Zduńska Wola	miasto	42 374
Fundacja Światło-Życie. Dom Rekolekcyjny	Dąbrówka	wieś	220
Dom Dzieci Światłości	Swolszewice	wieś	298
Dom Formacyjny Diecezji Łowickiej pw. św. Łukasza Ewangelisty	Strzegocin	wieś	593
Dom Rekolekcyjny	Woźniaków	wieś	681
Stowarzyszenie Formacji Chrześcijańskiej „Sercówka”	Wierzchy	wieś	127

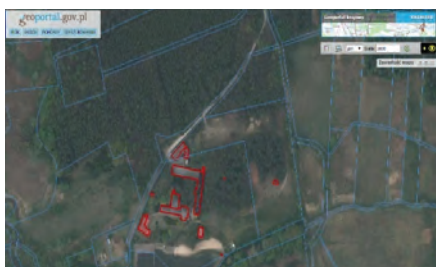
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań i danych GUS-owskich.

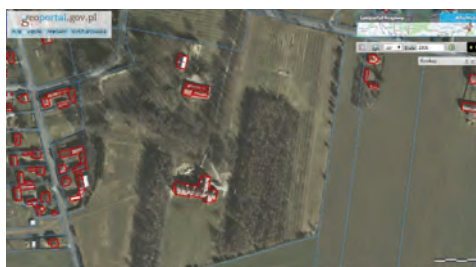
a. Fundacja Światło-Życie. Dom rekolekcyjny w Dąbrówce

b. Ośrodek konferencyjno-szkoleniowy Archidiecezji Łódzkiej w Porszewicach

c. Ośrodek rehabilitacyjno-wypoczynkowy Caritas Archidiecezji Łódzkiej w Drzewocinach

d. Ośrodek Wspólnoty Ognisko Miłości w Olszy

Rysunek 23. Lokalizacja wybranych obiektów noclegowych Kościoła katolickiego w stosunku do zabudowy wsi i obszarów leśnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych i zdjęć satelitarnych; <http://www.geoportal.gov.pl> (dostęp: 4.04.2018)

Podczas badań terenowych, sporządzania dokumentacji fotograficznej i analizowania położenia obiektów noclegowych Kościoła katolickiego na podstawie zdjęć satelitarnych zwrócono uwagę na to, że zdecydowana większość ośrodków wyraźnie wyodrębnia się na tle zabudowy wsi, w której są położone (rys. 23). Najczęściej otoczeniem tych obiektów są pola (np. Ośrodek Wspólnoty Ognisko Miłości w Olszy, rys. 23d) i lasy (np. Ośrodek Konferencyjno-Rekolekcyjny Archidiecezji Łódzkiej w Porszewicach, rys. 23b). Charakterystyczną cechą jest duża powierzchnia działek, na których znajdują się ośrodki – obszar okalający budynki noclegowe obejmuje czasem powierzchnię ponad pięciu hektarów.

Dzięki peryferyjnemu usytuowaniu względem zabudowy wiejskiej goście przyjeżdżający do tych obiektów nie czują się „osaczeni” przez lokalnych mieszkańców, mają możliwość spędzenia wolnego czasu na łonie natury, najczęściej

w bliskim sąsiedztwie lasów i zbiorników wodnych. Przykładowo w ośrodku w Drzewocinach znajdują się stawy, w niewielkiej odległości domu rekolekcyjnego w Spale przepływa Pilica, a niespełna czterysta metrów od Ośrodka Ruchu Światło-Życie w Zarzęcinie położony jest Zalew Sulejowski.

Z bezpośrednich obserwacji w terenie wynika, że w większości miejscowości, gdzie znajdują się obiekty noclegowe Kościoła katolickiego inne takie obiekty występują sporadycznie (są to najczęściej kwatery prywatne). Z tego względu to właśnie one są powodem znacznego wzrostu ruchu turystycznego w danej miejscowości, a w niektórych wypadkach wręcz jedynym powodem pojawiania się tam turystów.

Tabela 26. Przynależność obiektów noclegowych Kościoła katolickiego do diecezji

Nazwa obiektu	Diecezja	Właściciel
1	2	3
Ośrodek Konferencyjno-Rekolekcyjny Archidiecezji Łódzkiej	archidiecezja łódzka	archidiecezja łódzka
Ośrodek Rehabilitacyjno-Wypoczynkowy Caritas Archidiecezji Łódzkiej	archidiecezja łódzka	Caritas Archidiecezji Łódzkiej
Ośrodek Wspólnoty Ognisko Miłości	archidiecezja łódzka	Wspólnota Ognisko Miłości
Ośrodek Ruchu Światło-Życie	diecezja radomska	Ruch Światło-Życie Diecezji Radomskiej
Centrum Formacji Katolickich Liderów Życia Publicznego „Ostoja”	diecezja łowicka	diecezja łowicka
Centrum Rekolekcyjno-Konferencyjne św. Ałojzego Orione	diecezja włocławska	zakon księży orionistów
Fundacja Światło-Życie. Dom rekolekcyjny	diecezja radomska	Ruch Światło-Życie Diecezji Radomskiej
Dom Dzieci Światłości	archidiecezja łódzka	Wspólnota Dzieci Światłości

1	2	3
Dom Formacyjny Diecezji Łowickiej pw. św. Łukasza Ewangelisty	diecezja łowicka	diecezja łowicka
Dom Rekolekcyjny	diecezja łowicka	zakon salezjanów
Stowarzyszenie Formacji Chrześcijańskiej „Sercówka”	archidiecezja łódzka	Stowarzyszenie Formacji Chrześcijańskiej

Źródło: opracowanie własne.

Katolickie obiekty noclegowe znajdują się w czterech z sześciu diecezji obejmujących obszar województwa łódzkiego (tab. 26). Można przyjąć, że w każdej z polskich diecezji są kościelne obiekty noclegowe. Mogłoby to świadczyć o dużym znaczeniu działalności tego rodzaju bazy noclegowej dla turystyki religijnej w Polsce. Najwięcej katolickich obiektów noclegowych w województwie łódzkim zlokalizowanych jest w obrębie archidiecezji łódzkiej – pięć. Co nie powinno dziwić, wzięwszy pod uwagę fakt, że to jedyna diecezja w całości położona w województwie. Kolejne miejsca zajmują diecezje: łowicka z trzema obiektami i radomska – z dwoma.

Innym ważnym aspektem omawianej bazy noclegowej jest sprawa własności obiektów. Choć wszystkie je można nazwać obiektami noclegowymi Kościoła, to szczegółowa analiza ujawnia, że podmioty zarządzające nimi są różne. Usystematyzowano kwestię własności, dokonując klasyfikacji obiektów ze względu na ich faktycznego właściciela. Wyróżnia się następujące rodzaje własności:

- diecezjalną (ośrodki w Porszewicach, Spale, Drzewocinach i Strzegocinie),
- zakonną (obiekty w Zduńskiej Woli i Woźniakowie),
- wspólnotową (domy w Zarzęcinie, Dąbrówce, Swolszewicach, Olszy i Wierzchach).

O ile w wypadku stosunkowo niewielkiego obszaru, jakim jest województwo łódzkie, powyższy podział jest wystarczający, to w odniesieniu do całej Polski należałoby zapewne rozszerzyć go, wyróżniając dodatkowo największych właścicieli takich jak np. Ruch Światło-Życie czy Caritas.

4.4. Podsumowanie

Kościół katolicki praktycznie w ramach swojej działalności duszpasterskiej zajmuje się nie tylko prowadzeniem parafii, ale jest również właścicielem licznych obiektów noclegowych, które wspomagają tę działalność, będąc m.in. miejscem praktykowania ćwiczeń duchowych. Współczesne obiekty znacznie różnią się od wcześniej oferowanego zakwaterowania, najczęściej w klasztorach i kościołach. Obecnie kościelne obiekty noclegowe są albo odrębnymi ośrodkami położonymi z dala od parafii (np. Drzewociny czy Porszewice), albo znajdują się w dawnych zabudowaniach klasztornych (np. Woźniaków).

Warto zwrócić uwagę zwłaszcza na lokalizację katolickich obiektów noclegowych na wsi, gdzie położonych jest ponad 90% badanych obiektów. Z punktu widzenia turystyki ważne jest, że obszary te nie należą do atrakcyjnych turystycznie. Istnienie tego rodzaju obiektów korzystnie wpływa na powstawanie lub rozwój ruchu turystycznego w danym rejonie, zwiększając tym samym budżet danej gminy i zapewniając miejsca pracy okolicznym mieszkańcom.

Można również klasyfikować obiekty, biorąc pod uwagę ich właściciela. Wyróżnione trzy rodzaje faktycznej własności – diecezjalna, zakonna i wspólnotowa, wraz z rozszerzeniem badań na inne diecezje czy województwa, mogą okazać się nieprecyzyjne – zapewne zajdzie konieczność wyróżniania poszczególnych wspólnot (np. Ruch Światło-Życie, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży itp.) i zakonów (m.in. jezuici, franciszkanie). Zdaniem badaczki faktyczna własność obiektów może mieć znaczenie m.in. dla analizy sezonowości ich użytkowania i przygotowanej oferty duszpasterskiej – możliwe, że obiekty zakonne będą miały więcej konkretnych ofert przyjazdowych.

Reasumując, dalsze badania z zakresu turystyki religijnej powinny zawierać analizę działalności katolickich obiektów noclegowych. Być może wykorzystanie zróżnicowanej bazy noclegowej mogłoby przyczynić się do rozróżnienia poszczególnych form turystyki religijnej ze względu na miejsce zakwaterowania. Następne studia dotyczące tego rodzaju bazy noclegowej są kluczowe zarówno dla regionu, gdzie takie obiekty się znajdują (ich wpływ na gospodarkę i turystykę na danym obszarze), jak i lokalnej społeczności (potencjalne miejsca pracy) oraz Kościoła (znaczenie istnienia tego rodzaju obiektów w pracy duszpasterskiej).

Bibliografia

- Fernandes C., Pimenta E., Gonçalves F., Rachão S., 2012, *A new research approach for religious tourism: the case study of the Portuguese route to Santiago*, „International Journal Tourism Policy”, vol. 4, no. 2, s. 83–94.
- Halter N., 2013, *The Australian Catholic Church and the public sphere: World Youth Day 2008*, „Journal of Religious History”, vol. 37, no. 2, s. 261–282.
- Jackowski A., 1998, *Pielgrzymki = turystyka pielgrzymkowa = turystyka religijna? Rozważania terminologiczne*, „Turyzm”, t. 8, z. 1, s. 5–20.
- Kozak A., Pęziński P., 2016, *Światowe Dni Młodzieży Kraków 2016. Wybrane wyniki badań*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa.
- Nowotny S., 2016, *Odbiór Światowych Dni Młodzieży i jego kulturowe konteksty*, Narodowe Centrum Kultury, Instytut Statystyki Kościoła, Warszawa.
- Ostrowski M., 1999, *Pielgrzymowanie czy turystyka religijna? III Międzynarodowy Kongres Miast Pielgrzymkowych, Częstochowa 23–25 września 1999 roku*, Urząd Miasta Częstochowy, Częstochowa.
- Owsiak J., Sewerniak J., Bartoszewicz W., Radkowska B., 2006, *Badania i analiza ruchu pielgrzymkowo-turystycznego dla miasta Częstochowy*, Instytut Turystyki, Warszawa–Toruń.
- Pfadenhauer M., 2010, *The eventization of faith as a marketing strategy: World Youth Day as an innovative response of the Catholic Church to pluralization*, „International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing”, vol. 15, no. 4, s. 382–394.
- Poria Y., Butler R., Airey D., 2004, *Links between tourists, heritage, and reasons for visiting heritage sites*, „Journal of Travel Research”, vol. 43, no. 1, s. 19–28.
- Rymarz R., 2008, *It's not just me out there: type a pilgrims at World Youth Day*, „Australian e-Journal of Theology”, vol. 12, no. 1, s. 1–18.
- Simson von O., 1989, *Katedra gotycka*, tłum. A. Palińska, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Soljan I., 2012, *Sanktuaria i ich rola w organizacji przestrzeni miast na przykładzie największych europejskich ośrodków katolickich*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków.
- Soljan I., Bilaska-Wodecka E., Jackowski A., 2016, *Funkcje sanktuarium w Kościele rzymskokatolickim*, [w:] F.W. Wawro, A. Łuczyński, L. Pietruszka (red.), *Osoba, środowisko, transcendencja*, KUL, Lublin, s. 231–245.

Netografia

- Annuario Statisticum Ecclesiae in Polonia, AD 2018, <http://www.iskk.pl/> (dostęp: 15.10.2018).
- <http://www.domrekolekcyjny.rel.pl/> (dostęp: 15.10.2018).
- <http://www.domyrekolekcyjne.pl/index.php?n=rekolekcje> (dostęp: 15.10.2018).
- <http://www.ostoja-spala.blogspot.com/> (dostęp: 15.10.2018).
- <http://www.radom.oaza.pl/dk/> (dostęp: 15.10.2018).
- <http://www.ogniskomilosci.pl/> (dostęp: 15.10.2018).
- <http://www.pastoralna.pl/files/303%20Historia%20pielgrzymowania.pdf> (dostęp: 15.10.2018).
- <http://www.wozniakow.salezjanie.pl/19/dom-rekolekcyjny> (dostęp: 15.10.2018).
- <http://www.wroclaw.oaza.pl/stara/index.php?dzial=aktualnosci&plik=strzegocin.html&partia=4> (dostęp: 15.10.2018).
- <https://www.archidiecezja.lodz.pl/urzed-y-i-instytucje/> (dostęp: 15.10.2018).
- <https://www.diecezja.lowicz.pl/kuria/inne-instytucje-i-urzed-y-diecezjalne/domy-rekolekcyjne/> (dostęp: 15.10.2018).
- <https://www.diecezja.radom.pl/instytucje/osrodek-rekolekcyjny-emaus> (dostęp: 15.10.2018).
- <https://www.diecezja.wloclawek.pl/> (dostęp: 15.10.2018).
- <https://www.d-s.pl/> (dostęp: 15.10.2018).
- <https://www.episkopat.pl/> (dostęp: 15.10.2018).
- https://www.fotopolska.eu/Drzewociny/b227208,Osrodek_Rehabilitacyjno-Wypoczynkowy_Caritas_Archidiecezji_Lodzkiej.html (dostęp: 15.10.2018).
- <https://www.uroczyskoporszewice.pl/> (dostęp: 15.10.2018).
- <https://www.facebook.com/sercowka/> (dostęp: 15.10.2018).
- <https://www.geoportal.gov.pl/> (dostęp: 15.10.2018).

ROZDZIAŁ V

ZMIANY W WIELKOŚCI I UŻYTKOWANIU HOTELI W ŁODZI

Łódź jest dobrym przykładem procesu stopniowego przekształcania się pierwotnie monofunkcyjnego ośrodka przemysłu włókienniczego w wielofunkcyjny ośrodek usługowo-przemysłowy. Wraz z przeobrażeniem się funkcjonalnego charakteru miasta następują zmiany w wielkości i strukturze łódzkiej turystycznej bazy noclegowej, zwłaszcza hotelowej.

5.1. Hotele łódzkie do 1990 roku

Łódź, pomimo uzyskania praw miejskich w XV wieku, przeobraziła się w duże miasto dopiero w wieku XIX dzięki rozwojowi przemysłu włókienniczego. U progu tegoż stulecia liczyła niespełna tysiąc mieszkańców, a pod koniec zbliżyła się do pół miliona. W XIX wieku goście odwiedzali miasto głównie w celach biznesowych (interesy, kontrakty, zakup towarów itp.). Byli to przede wszystkim przemysłowcy, bankierzy i kupcy. Wizyty poznawcze i rozrywkowe stanowiły margines. Słabo wykształcone w robotniczym mieście instytucje kultury, rozrywki czy gastronomii nie stanowiły zachęty do jego odwiedzania. Ówczesna baza noclegowa sprowadzała się do paru zajazdów i hoteli. Przybywający goście i klienci nocowali w niektórych z fabrykanckich pałaców (np. w największym z nich Izraela Poznańskiego). Pod koniec XIX wieku zarejestrowano w Łodzi 11 hoteli, a tuż przed wybuchem I wojny światowej – 20 (Milewska, Włodarczyk 2004: 59–60). Po 1918 roku, będąc nadal wielkim ośrodkiem przemysłu włókienniczego, miasto stało się siedzibą władz wojewódzkich, wojskowych, kościelnych, a po II wojnie światowej także dużym ośrodkiem akademickim (kilka uczelni wyższych), kulturalnym (teatry, galerie, muzea, kina) i rozrywkowym (lokale rozrywkowe, liczne imprezy). W dwudziestoleciu międzywojennym nie podejmowano większych inwestycji rozszerzających turystyczną bazę noclegową Łodzi. W owym czasie działało w mieście siedem hoteli uzupełnianych tzw. pokojami umeblowanymi, a na tysiąc mieszkańców przypadało 1,4 miejsca noclegowego (Milewska, Włodarczyk 2004: 62–64).

W latach 1945–1989, kiedy gospodarka planowa oparta była na scentralizowanym zarządzaniu gospodarką narodową, początkowo nie sprzyjało to

inwestycjom w sektorze turystycznej bazy noclegowej Łodzi, pomimo znacznego rozwoju i różnicowania się struktury gospodarczej miasta. Po zakończeniu wojny w 1945 roku funkcję noclegową przywrócono tylko w paru dawnych hotelach. Brak pokoi hotelowych doprowadził w latach 60. XX wieku do powstania pod patronatem hoteli (m.in. Grand Hotelu) kwater prywatnych, które uzupełniały skromną łódzką bazę hotelową. Nowe obiekty hotelowe powstały dopiero w latach 70., kiedy w mieście nastąpił szybki wzrost i unowocześnienie struktury gospodarczej w ramach gospodarki planowej, co m.in. stworzyło konieczność szerszej wymiany kadr zarządzających, technicznych, handlowych itp. Rozwijano również komplementarną bazę hotelową (zajazd, schronisko młodzieżowe, ośrodek hotelowo-wypoczynkowy itp.). Łódź jako duży ośrodek przemysłowy dysponowała kilkoma hotelami robotniczymi i przyzakładowymi, które już pod koniec lat 80. (pierwsza faza reform w ramach gospodarki planowej) zaczęto przekształcać w hotele ogólnodostępne. Także dysponujące akademikami wyższe uczelnie udostępniały przyjezdnym miejsca noclegowe w okresie wakacyjnym (tzw. letnie hotele studenckie). Same też zaczęły inwestować we własne obiekty konferencyjno-noclegowe.

Kryzys gospodarki planowej w latach 80. nie sprzyjał rozwojowi łódzkiego hotelarstwa, ale też nie doprowadził do jego zapaści. Liczba miejsc noclegowych w hotelach utrzymywała się na poziomie z końca poprzedniej dekady. Podobnie nie spadła liczba osób korzystających z bazy hotelowej miasta. Zmieniły się jednak proporcje między nocującymi w hotelach turystami krajowymi a zagranicznymi. Udział cudzoziemców na początku lat 80. spadł do poziomu 6% i do końca dekady wzrósł do 12,8%, a w odniesieniu do liczby udzielonych noclegów odpowiednio z 9,2% do 16,5%. Wartość przeciętnej długości pobytu zagranicznych gości w łódzkich hotelach była wysoka i wynosiła od 3,5 do 4,1 dnia. Natomiast w odniesieniu do turystów polskich utrzymywała się na poziomie z końca lat 70. i wynosiła od 2,2 do 2,4 dnia. Poziom wykorzystania miejsc noclegowych w hotelach wciąż był wysoki i wynosił 73,7–78,6%. W latach 70. i 80. ubiegłego wieku obłożenie łóżek w hotelach było wyższe niż pozostałych obiektów noclegowych miasta. Na tysiąc mieszkańców Łodzi przypadał jeden pokój i dwa miejsca hotelowe (tab. 27).

Wspomniane procesy przekształceń, dzięki którym wzrosła liczba miejsc noclegowych w Łodzi, nasiliły się po 1989 roku. Likwidacja wielu zakładów przemysłowych doprowadziła do udostępnienia licznych budynków fabrycznych i biurowych, które po 2000 roku zaczęto przekształcać m.in. na cele hotelowe. Spore wyludnienie miasta (spadek o blisko 160 tys. w latach 1989–2017) i prywatyzacja wielu domów mieszkalnych powiększyły też zasoby pokoi przeznaczonych na wynajem, także turystom. W wyniku przebudowy i adaptacji niektórych budynków poprzemysłowych (m.in. na lofty), biurowych, kamienic

czy mieszkań w blokach, miasto udostępniło gościom liczne apartamenty, pokoje gościnne, kwatery noclegowe oraz hotele. Uruchomiono też w Łodzi kilka w pełni nowych, wśród nich także sieciowych, obiektów hotelowych. Po 1989 roku miasto stopniowo przekształcało swoją strukturę funkcjonalną, podjęto, zwłaszcza po 2004 roku, szereg dużych inwestycji komunikacyjnych, komunalnych, rewitalizacyjnych czy usługowo-handlowych, które w ostatnich latach przyczyniły się do wyraźnego ożywienia koniunktury gospodarczej. Współcześnie Łódź jako duży ośrodek miejski z licznymi instytucjami gospodarczymi, handlowymi, społecznymi, naukowymi, kulturalnymi, rozrywkowymi, sportowymi nadal przyjmuje turystów biznesowych, ale coraz częściej odwiedzana jest w celach poznawczych, kulturalnych, sportowych bądź rozrywkowych, co stymuluje dalszą rozbudowę turystycznej bazy noclegowej, zwłaszcza hotelowej. Liczba miejsc i pokoi hotelowych w przeliczeniu na tysiąc mieszkańców wzrosła odpowiednio do 7,2 i do czterech (tab. 27). W porównaniu z wieloma miastami zachodnioeuropejskimi jest to pod względem wielkości nadal skromny potencjał miejsc i pokoi. Zachęcający wyrażnie do dalszych inwestycji w przemyśle hotelowym.

Tabela 27. Pokoje i miejsca noclegowe w łódzkich hotelach na tysiąc mieszkańców w latach 1980–2017

Rok	Liczba mieszkańców Łodzi w tys.	Liczba miejsc w hotelach	Liczba pokoi w hotelach	Miejsca w hotelach na tys. mieszkańców	Liczba pokoi w hotelach na tys. mieszkańców
1980	835,7	1805	–	2,2	–
1985	847,9	1756	–	2,1	–
1990	848,3	1832	1067	2,2	1,3
1995	823,2	1874	1128	2,3	1,4
2000	798,4	2353	1443	2,9	1,8
2005	767,6	2104	1335	2,7	1,7
2010	730,6	3536	2076	4,8	2,8
2015	701,0	4906	2758	7,0	3,9
2017	690,4	5008	2748	7,2	4,0

Źródło: opracowanie własne za: *Turystyka w 1980 roku* 1981 i kolejne roczniki z lat 1986, 1991, 1996, 2001, 2006, 2011, 2016 i 2018.

5.2. Zmiany w lokalizacji hoteli w Łodzi w latach 1990–2017

Łódzkie hotele dysponują największą liczbą miejsc w turystycznej bazie noclegowej miasta. Składają się na nie obiekty działające od końca wieku XIX (trzygwiazdkowy Grand) i początków XX stulecia (dwugwiazdkowe Savoy i Polonia Palast). Są to hotele mające długą tradycję udzielania gościny przybywającym do miasta podróżnym. Obecnie stanowią one grupę hoteli historycznych. Zlokalizowane są w pobliżu dworca kolejowego Łódź Fabryczna i jednocześnie w centrum miasta. W okresie międzywojennym działało w Łodzi kilka innych obiektów hotelowych. Jednak po II wojnie światowej nie przywrócono im funkcji hotelowej (z wyjątkiem hotelu garnizonowego). Nowe obiekty (w liczbie trzech) zbudowano dopiero w latach 70. ubiegłego wieku. Były to dwa hotele trzygwiazdkowe: nieistniejący już Centrum, zlokalizowany w sąsiedztwie dworca Łódź Fabryczna i zbudowany w ścisłym centrum Światowit oraz jeden dwugwiazdkowy – Mazowiecki, ulokowany w pobliżu dworca kolejowego Łódź Kaliska. Powrót do gospodarki rynkowej po 1990 roku umożliwił budowę nowych hoteli. Zlokalizowano je częściowo na południowej granicy ścisłego centrum i w strefie sąsiadującej ze śródmieściem oraz na peryferiach. Po 2000 roku wzrosło zainteresowanie inwestorów adaptacją na cele hotelowe budynków fabrycznych i biurowych po upadłych zakładach przemysłowych. Hotele z tej grupy zajęły budynki pofabryczne zlokalizowane na peryferiach śródmieścia (np. czterogwiazdkowy Vienna House Andel's, trzygwiazdkowy Tobacco) i na peryferiach miasta (np. mHotel). Zagospodarowano też dawne hotele pracownicze na obiekty ogólnodostępne. Hotele najwyższej kategorii, czterogwiazdkowe, zlokalizowano na północnej i południowej granicy łódzkiej dzielnicy biznesowej (między Starym Miastem a alejami Piłsudskiego i Mickiewicza). W środku tej dzielnicy uruchomiono kilka hoteli trzygwiazdkowych i nieliczne dwugwiazdkowe. Pozostałe, zwłaszcza jedno- i dwugwiazdkowe oraz parę trzygwiazdkowych zlokalizowano poza centrum biznesowym miasta. Większość obiektów hotelowych znajduje się w śródmieściu Łodzi, gdzie dostępne są główne atrakcje krajoznawcze i kulturalne oraz mają siedziby instytucje administracyjne, biznesowe czy rozrywkowe. Ważne znaczenie jako czynnik lokalizacji obiektów hotelowych mają nadal dworce kolejowe i drogowe trasy tranzytowe. Potwierdzeniem tego są opinie menadżerów łódzkich hoteli, przyznających, że najważniejsze dla wyników ekonomicznych obiektu jest jego położenie względem głównych szlaków komunikacyjnych, zabytków i dysponowanie dodatkowym zapleczem, m.in. w postaci restauracji czy sal konferencyjnych. Lokalizację hoteli w Łodzi w 2017 roku ilustruje rysunek 24.

Rysunek 24. Rozmieszczenie hoteli w Łodzi w 2017 roku

Źródło: opracowanie własne

5.3. Zmiany w wielkości i użytkowaniu łódzkich hoteli w latach 1990–2017

Od 1989 roku łódzkie hotele działają w ramach gospodarki rynkowej i podlegają jej prawom. Przejawia się to m.in. w zmienności ich potencjału noclegowego i wykorzystania go przez turystów (tab. 28).

Tabela 28. Wielkość, struktura i stopień wykorzystania bazy noclegowej Łodzi w latach 1979–2017

Wyszczególnienie	Rok										
	1979	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2017		
1	3	4	5	6	7	8	9	10	11		
Liczba obiektów											
ogółem	13	13	26	28	38	34	49	65	67		
w tym hotele	7	7	8	11	17	14	23	30	31		
Liczba miejsc noclegowych											
ogółem	3585	2902	4421	4334	5669	3526	5016	6974	7113		
w tym w hotelach	1805	1756	1832	1874	2353	2104	3539	4906	5008		
Liczba pokoi w hotelach	-	-	1067	1128	1443	1335	2076	2758	2748		
Liczba osób korzystających z noclegów (w tys.)											
ogółem	245,8	227,7	167,1	201,0	198,0	258,4	334,1	559,6	592,2		
w tym w hotelach	199,1	191,4	118,4	151,1	150,8	193,4	256,9	460,1	489,2		
Liczba gości krajowych korzystających z noclegów (w tys.)											
ogółem	195,6	209,7	129,7	129,1	158,6	200,4	276,8	426,6	471,6		
w tym w hotelach	156,3	174,5	85,8	92,1	116,8	141,6	203,9	348,8	384,8		

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Liczba gości zagranicznych korzystających z noclegów (w tys.)									
ogółem	50,2	18,0	37,4	71,9	39,3	58,0	57,3	133,0	120,6
w tym w hotelach	42,8	16,9	32,6	59,0	33,9	51,8	53,0	111,3	104,4
Liczba udzielonych noclegów (w tys.)									
ogółem	720,8	705,8	424,9	413,1	434,5	500,8	619,4	904,8	1002,7
w tym w hotelach	537,6	493,1	251,2	279,8	283,8	319,6	428,7	696,2	776,8
Liczba noclegów udzielonych gościom krajowym (w tys.)									
ogółem	536,2	631,9	337,1	285,8	352,9	381,0	491,5	666,7	764,9
w tym w hotelach	372,6	424,3	173,6	179,9	218,5	217,7	315,5	514,9	590,7
Liczba noclegów udzielonych gościom zagranicznym (w tys.)									
ogółem	184,6	73,9	87,8	127,3	81,6	119,8	127,9	238,1	237,8
w tym w hotelach	165,0	68,8	77,6	99,9	65,3	101,9	113,2	181,3	186,1
Wynajęte pokoje w hotelach (w tys.)									
ogółem	-	-	-	179,8	196,7	235,5	312,9	491,2	551,0
gościom krajowym	-	-	-	108,4	144,3	151,1	230,1	355,9	415,9
gościom zagranicznym	-	-	-	71,4	52,4	84,4	82,8	135,3	135,1

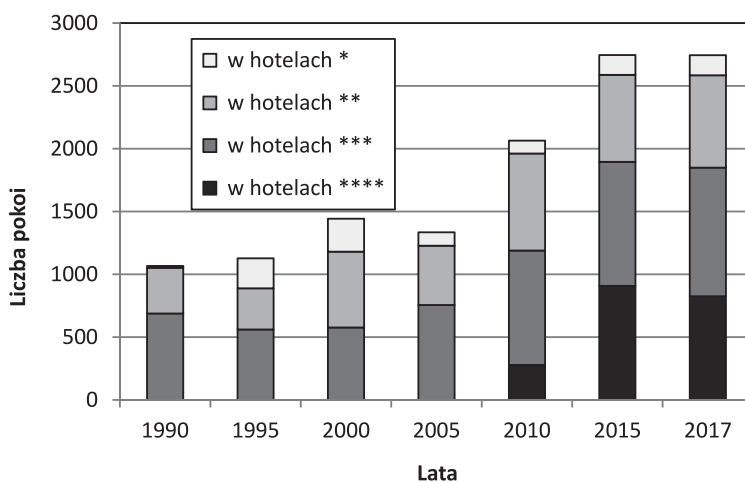
Tabela 28 (cd.)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Przeciętna długość pobytu (liczba dni)	-	-	-						
ogółem	2,9	3,1	2,5	2,0	2,2	1,9	1,8	1,6	1,7
w tym w hotelach	2,7	2,6	2,1	1,8	1,9	1,6	1,7	1,5	1,6
Przeciętna długość pobytu gości krajowych (liczba dni)									
ogółem	2,7	3,0	2,6	2,2	2,2	1,9	1,8	1,6	1,6
w tym w hotelach	2,4	2,4	2,0	1,9	1,9	1,5	1,5	1,5	1,5
Przeciętna długość pobytu gości zagranicznych (liczba dni)									
ogółem	3,7	4,1	2,3	1,8	1,7	1,8	2,1	1,8	2,0
w tym w hotelach	3,8	4,1	2,4	1,7	1,9	2,0	2,1	1,6	1,8
Przeciętny poziom wykorzystania miejsc noclegowych (w %)									
ogółem	57,8	71,0	41,5	-	35,1	40,3	34,8	35,9	-
w tym w hotelach	81,0	73,7	37,5	40,9	36,1	42,1	34,0	39,0	41,3
Przeciętny poziom wykorzystania pokoi w hotelach (w %)									
	-	-	-	44,0	40,5	49,0	42,2	49,0	53,9

Źródło: opracowanie własne za: *Turystyka w 1979 roku 1980 i kolejne roczniki do Turystyka w 2017 roku 2018.*

5.3.1. Zmiany w liczbie i pojemności łódzkich hoteli

W latach 1990–2017 zmiany w liczbie i pojemności hoteli w Łodzi nastąpiły w dwóch wyraźnie odmiennych fazach (rys. 25). Na początku lat 90. ubiegłego wieku liczba i pojemność hoteli utrzymywały się na poziomie z końca poprzedniego dziesięciolecia. Działało osiem hoteli z około 1,1 tys. pokoi i 1,8 tys. miejsc noclegowych. Wzrost ich potencjału noclegowego do 2005 roku był powolny (pierwsza faza). Liczba obiektów hotelowych do tegoż roku niemal podwoiła się, ale wzrost ich pojemności był dużo niższy – przybyło 25% pokoi, a miejsc noclegowych zaledwie 15%. W latach 1990–2005 uruchomiono szereg nowych hoteli, ale znacznie mniejszych rozmiarów. W 1990 roku łódzki hotel miał średnio 229 miejsc i 133 pokoje, natomiast do 2005 roku wielkości te spadły do 150 miejsc i 95 pokoi (mniej więcej o jedną trzecią) i na tym poziomie utrzymały się do końca 2017 roku. Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej w maju 2004 roku spowodowało szereg korzystnych zmian społeczno-gospodarczych w kraju, wpływając też na wzmożenie inwestycji w sektorze hotelowym, także w Łodzi. Po 2005 roku nastąpiła druga faza wzrostu liczby i pojemności hoteli w Łodzi. Charakteryzowała ją wysoka dynamika. W 2017 roku zarejestrowanych było 31 obiektów, 2,7 tys. pokoi i 5 tys. łóżek. W latach 2005–2017 podwoiła się liczba hoteli, pokoi w nich i miejsc noclegowych. W 2017 roku łódzkie hotele miały średnio 90 pokoi i 160 miejsc noclegowych. Na tysiąc mieszkańców miasta przypadało 7,2 miejsca noclegowego i cztery pokoje w hotelach.

Rysunek 25. Liczba pokoi hotelowych w Łodzi w latach 1990–2017

Źródło: opracowanie własne za: *Turystyka w 1990 roku* 1991 i kolejne roczniki do *Turystyka w 2017 roku* 2018

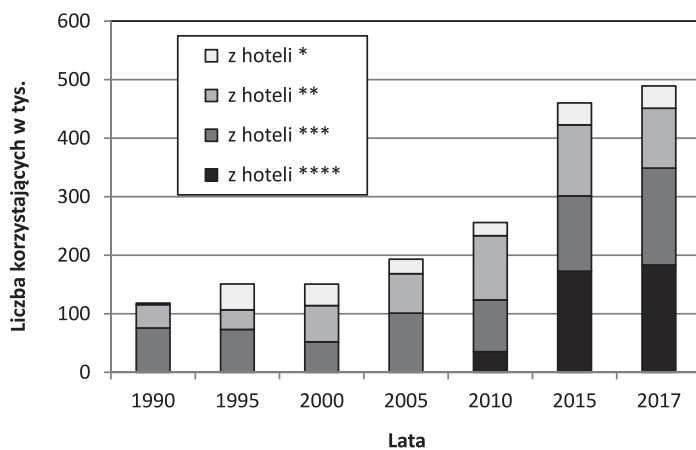
Hotele w Łodzi, zarówno przed 1989 rokiem, jak i później, stanowiły większość turystycznej bazy rejestrowanych obiektów noclegowych. Ich udział w liczbie i pojemności tej bazy kształtował się początkowo na poziomie 40–50%, a po 2005 roku systematycznie wzrastał aż do około 70% ogółu rejestrowanych miejsc noclegowych w mieście w 2017 roku.

Łódź nie miała i nadal nie ma hoteli luksusowych. W okresie gospodarki planowej trzy z nich były czterogwiazdkowe, a pozostałe dwugwiazdkowe. Jednak po 1989 roku hotele te nie spełniały standardu obiektów czterogwiazdkowych i w 1993 roku uzyskały standard hoteli trzygwiazdkowych. Hotele czterogwiazdkowe ponownie pojawiły się w Łodzi dopiero w 2009 roku. Były to obiekty duże, powyżej 120, a nawet 270 pokoi. W 2017 roku Łódź miała sześć hoteli czterogwiazdkowych, które stanowiły blisko 20% liczby hoteli łódzkich oraz 30% ogółu pokoi i 32,8% łóżek hotelowych. Wcześniej w bazie hotelowej Łodzi najwyższy udział miały hotele trzygwiazdkowe. Pomimo znaczącego wzrostu ich liczby w latach 1990–2017 (z trzech do czternastu), ich udział w zasobie pokoi (37,8%) i łóżek (34,6%) hotelowych miasta zmalał mniej więcej do jednej trzeciej. Przejściowo duże znaczenie w bazie hotelowej miasta miały hotele ekonomiczne (dwu- i jednogwiazdkowe). W latach 90. XX wieku ich udział w liczbie obiektów sięgał do 75–87,5%, pokoi 60% i miejsc noclegowych do 72%. Dopiero po 2000 roku udział tych hoteli w bazie hotelowej miasta zaczął maleć i w 2017 roku spadł mniej więcej do jednej trzeciej liczby obiektów (35,5%), pokoi (32,7%) i łóżek hotelowych (32,5%), przy czym udział hoteli jednogwiazdkowych był już marginalny (w liczbie obiektów, pokoi i miejsc na poziomie niespełna 6%). W ten sposób w 2017 roku Łódź uzyskiwała zrównoważoną strukturę pojemności hoteli pod względem standardu, w której te o standardzie wysokim (czterogwiazdkowe), średnim (trzygwiazdkowe) i ekonomicznym (dwu- i jednogwiazdkowe) miały udziały mniej więcej po jednej trzeciej.

5.3.2. Zmiany w liczbie gości korzystających z łódzkich hoteli

Turyści korzystający z rejestrowanej bazy noclegowej miasta najczęściej wybierali nocleg w hotelach. Znaczenie hoteli w ich obsłudze systematycznie rosło w całym okresie przeprowadzanej analizy (w 1990 roku hotele obsłużyły 70,8% ogółu gości, w 2005 roku już 74,8%, a w 2017 roku 82,6%). Turyści cudzoziemscy korzystający z noclegu w rejestrowanych obiektach Łodzi znacznie częściej wybierali nocleg w hotelach niż krajowi. Do 2008 roku mniej więcej połowa gości krajowych korzystających z hoteli łódzkich nocowała w obiektach trzygwiazdkowych, pozostali w dwu- i jednogwiazdkowych (początkowo z większym udziałem hoteli jednogwiazdkowych, później dwugwiazdkowych). Natomiast cudzoziemcy w dwóch trzecich korzystali z noclegu w hotelach trzygwiazdkowych

(w obiektach w tamtym czasie o najwyższym dostępnym w Łodzi standardzie). Po uruchomieniu hoteli czterogwiazdkowych w latach 2009–2017 ich udział w obsłudze gości wzrósł do nieco ponad jednej trzeciej (krajowych do blisko jednej trzeciej, a zagranicznych do ponad 50%), natomiast wyraźnie zmalał w obiektach niższych kategoriach. Dotyczyło to zwłaszcza hoteli trzygwiazdkowych, a od 2000 roku jednogwiazdkowych. Natomiast dwugwiazdkowe utrzymały swój wcześniejszy udział.

Rysunek 26. Turyści korzystający z łódzkich hoteli w latach 1990–2017

Źródło: opracowanie własne za: Bank Danych Lokalnych,
<https://www.bdl.stat.gov.pl> (dostęp: 20.03.2018)

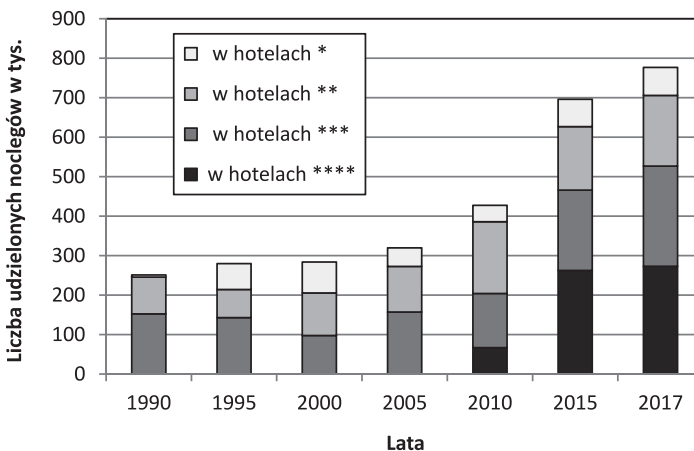
Po 1989 roku tempo wzrostu liczby turystów korzystających z noclegów w łódzkich hotelach było nierównomierne (rys. 26), podobnie jak wzrostu ich pojemności. Początkowo był on powolny i niewielki. W 1990 roku obiekty hotelowe obsłużyły 118,4 tys. gości (85,8 tys. krajowych i 32,6 tys. zagranicznych), a w 2005 roku ich liczba wzrosła do 193,4 tys. (141,6 tys. krajowych i 51,8 tys. zagranicznych). Odpowiadało to mniej więcej liczbie korzystających z łódzkich hoteli w końcu lat 70. ubiegłego wieku. Dopiero po 2005 roku nastąpił wyraźny wzrost liczby gości (do 489,2 tys. w 2017 roku), głównie wskutek rosnącej liczby polskich turystów (do 384,8 tys. w 2017 roku). W wypadku gości cudzoziemskich wzrost był mniejszy (do 104,4 tys. w 2017 roku) i nieregularny z cyklicznymi spadkami oraz wzrostami. Jednak w latach 2005–2017 liczba cudzoziemców korzystających z noclegów w łódzkich hotelach podwoiła się.

Tempo wzrostu liczby korzystających z noclegu w łódzkich hotelach było też zróżnicowane w zależności od ich standardu. Wprowadzenie w 2009 roku hoteli czterogwiazdkowych okazało się dobrą decyzją. W latach 2009–2017 liczba turystów polskich, a zwłaszcza cudzoziemskich korzystających z noclegów

w tych obiektach w szybkim tempie wyraźnie wzrastała. Hotele te w ostatnich latach częściowo przejęły gości korzystających z obiektów niższych kategorii, zwłaszcza trzygwiazdkowych. W tych ostatnich wzrost liczby korzystających z noclegów był widoczny, ale przebiegał w stosunkowo wolnym tempie, z łagodnie zaznaczającymi się spadkami i zwyżkami. Przez długi okres największa liczba turystów korzystała z hoteli trzygwiazdkowych. Dopiero w ostatnich latach zyskały one silną konkurencję w postaci zarówno hoteli luksusowych (czterogwiazdkowych), jak i ekonomicznych (zwłaszcza dwugwiazdkowych).

5.3.3. Zmiany w liczbie noclegów udzielonych gościom przez łódzkie hotele

Turystom przybywającym do Łodzi w latach 1990–2017 największej liczby noclegów udzielono w hotelach. Udział obiektów hotelowych w liczbie noclegów udzielonych gościom w mieście wykazywał niewielkie zmiany o charakterze powolnego wzrostu (z niemal 67% do 77%; gościom krajowym z 51,5% do 77,2%, a zagranicznym spadek z 88,4% do 78,2%).

Rysunek 27. Noclegi hotelowe udzielone w Łodzi w latach 1990–2017

Źródło: opracowanie własne za: *Turystyka w 1990 roku* 1991 i kolejne roczniki do *Turystyka w 2017 roku* 2018

Tempo wzrostu liczby udzielonych noclegów w łódzkich hotelach było nierównomierne i można w nim wyróżnić dwa okresy (rys. 27). Pierwszy w latach 1990–2005, kiedy po gwałtownym spadku w 1990 roku wzrost ten następował wolno i wyniósł 27% (z 251,2 tys. w 1990 roku do 319,6 tys. w 2005 roku; odpowiednio: gościom krajowym z 173,6 tys. do 217,7 tys., tj. o 25,4%, zagranicznym z 77,6 tys. do 101,9 tys., tj. o 31,3%). Dopiero po 2010 roku hotele

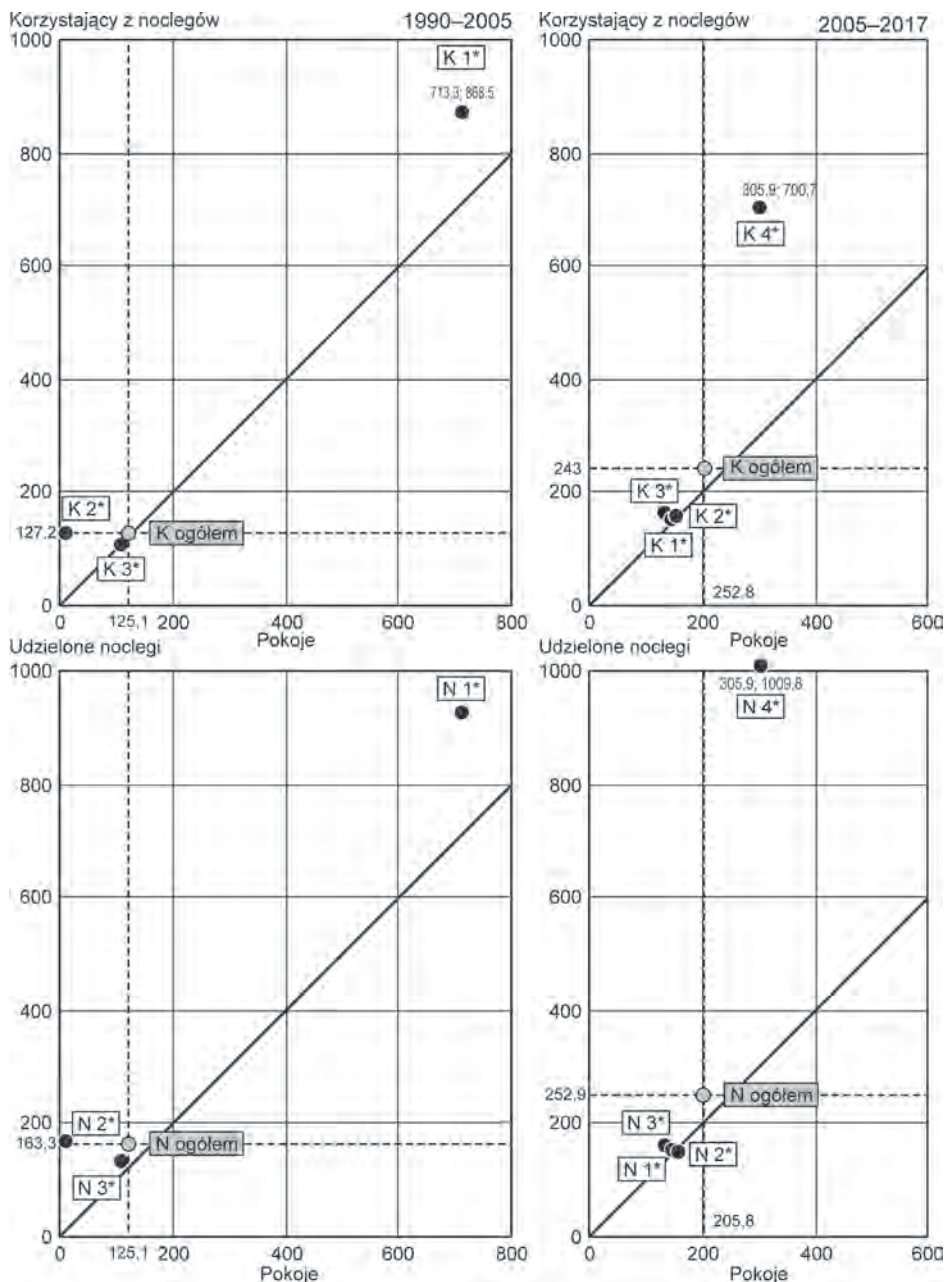
udzieliły więcej noclegów, niż w końcu lat 70. ubiegłego wieku (w 2017 roku o 44,5%), pomimo parokrotnie większych zasobów pokoi. Nastąpiło to w głównej mierze wskutek rosnącej liczby noclegów udzielonych gościom krajowym (do 590,7 tys. w 2017 roku). Z kolei w 2017 roku łódzkie hotele udzieliły 186,1 tys. noclegów turystom zagranicznym. Jednak tempo wzrostu tej liczby było niższe w porównaniu ze wzrostem liczby gości krajowych. Indeks wzrostu liczby noclegów udzielonych przez hotele łódzkie w 2017 roku w porównaniu z rokiem 1990 wyniósł ogółem 309,2% (dla gości krajowych 340,3%, zagranicznych 239,8%).

Tempo wzrostu liczby noclegów udzielonych przez hotele było też wyraźnie zróżnicowane w zależności od ich standardu. Wprowadzenie w Łodzi w 2009 roku obiektów czterogwiazdkowych spowodowało daleko idące zmiany w miejscowym przemyśle hotelowym. W 2017 roku udział takich obiektów w liczbie noclegów udzielonych przez łódzkie hotele wyniósł ogółem 35,2% (tj. 273,2 tys.; turystom krajowym udzielono 27,8%, tj. 164,1 tys., a zagranicznym 58,6%, tj. 109,1 tys. noclegów). Tempo wzrostu było znaczne. Do momentu pojawienia się w Łodzi hoteli czterogwiazdkowych w liczbie udzielonych noclegów dominowały obiekty trzygwiazdkowe, z którymi silnie konkurowały hotele ekonomiczne (dwu-, a nawet jednogwiazdkowe), zwłaszcza w odniesieniu do turystów krajowych. Udział hoteli trzygwiazdkowych drastycznie zmalał z 60,7% w 1990 roku do 28,1% w 2014 roku i dopiero w ostatnich latach wykazał wzrost do 32,7% (tj. 253,7 tys. noclegów) w 2017 roku. W tymże roku z hoteli tych nadal częściej korzystali turyści krajowi, którym udzielono 34,8% noclegów (tj. 205,8 tys.), niż zagraniczni 25,7% (tj. 47,9 tys.). W liczbie noclegów udzielonych gościom zmalał również udział hoteli dwu-, a zwłaszcza jednogwiazdkowych. Przejściowo, głównie w latach 90. ubiegłego wieku, hotele dwugwiazdkowe udzielały 40–60% noclegów w Łodzi, dopiero w ostatnich latach ich udział zmalał do blisko 23% (tj. 179,1 tys.), przy czym większy był w odniesieniu do gości krajowych (23,7% tj. 139,8 tys.), niż zagranicznych (21,1%, tj. 39,3 tys.). Większy spadek rejestrowały hotele jednogwiazdkowe, które jeszcze w latach 90. wieku zeszłego stulecia udzielały 20–40% noclegów, a w 2017 roku ich udział spadł do 9,1% (w wypadku gości krajowych 11,6%, a zagranicznych 1,2%). Od 2009 roku liczba noclegów udzielonych przez hotele niższych kategorii wyraźnie zmalała, w mniejszym stopniu w odniesieniu do turystów krajowych, pokaźnie większym zagranicznych. Pojawienie się w Łodzi hoteli czterogwiazdkowych wyraźnie zatem zaostriżyło konkurencję z hotelami niższych kategorii, zwłaszcza obiektami trzygwiazdkowymi.

5.4. Relacje między dynamiką wzrostu potencjału noclegowego hoteli a ich użytkowaniem

Porównanie dynamiki wzrostu liczby pokoi w hotelach i korzystających z nich turystów (rys. 28) w latach 1990–2017 wskazuje na ich dobre funkcjonowanie w owym czasie. Wyższa dynamika wzrostu liczby korzystających z hoteli niż liczby pokoi wskazuje na rosnącą efektywność ich wykorzystania. Hotele cztero- i jednogwiazdkowe miały parokrotnie wyższą niż przeciętnie cały sektor hoteli dynamikę wzrostu liczby korzystających z nich turystów, w porównaniu z dynamiką wzrostu ich pojemności wyrażoną liczbą pokoi. W wypadku hoteli jednogwiazdkowych dotyczy to wyłącznie lat 1990–2005. Natomiast w latach 2005–2017 dynamika wzrostu pojemności i użytkowania hoteli jednogwiazdkowych była już podobna jak w hotelach dwu- i trzygwiazdkowych. Z kolei hotele dwugwiazdkowe miały niższą, niż cały sektor hoteli dynamikę wzrostu liczby korzystających z nich turystów, ale wyższą dynamikę wzrostu liczby pokoi, zwłaszcza w latach 2005–2017. Jedynie w wypadku hoteli trzygwiazdkowych indeksy wzrostu zasobu pokoi i korzystających z nich turystów były zrównoważone, ale na poziomie niższym w porównaniu z analogicznymi indeksami dla całego sektora łódzkich hoteli. Podobne zależności wystąpiły przy porównaniu dynamiki wzrostu liczby pokoi i udzielonych w nich noclegów (rys. 28). W wypadku noclegów ta ostatnia liczba była nieco wyższa niż liczba turystów. W latach 1990–2005 hotele jednogwiazdkowe miały najwyższą dynamikę wzrostu udzielonych noclegów, parokrotnie wyższą, niż cały sektor. Natomiast hotele czterogwiazdkowe podobnie wysoką dynamikę wzrostu udzielonych noclegów zanotowały w latach 2009–2017. Z kolei hotele trzy- i dwugwiazdkowe miały indeksy wzrostu udzielonych noclegów wyraźnie mniejsze niż indeksy wzrostu zasobu pokoi. Dynamika wzrostu liczby gości krajowych korzystających z hoteli i udzielanych im noclegów była też zdecydowanie wyższa w porównaniu z gośćmi zagranicznymi. W odniesieniu do cudzoziemców zwiększyła się wyłącznie liczba noclegów w hotelach czterogwiazdkowych, natomiast zmalała w hotelach niższych kategorii. W latach 2005–2017 im niższa kategoria hoteli, tym mniejsza dynamika wzrostu liczby korzystających z hoteli cudzoziemców i udzielanych im noclegów.

W celu uogólnienia rezultatów porównań dynamiki wzrostu wyróżnionych parametrów podjęto próbę adaptacji metody wzorcowych układów nierówności (Kopiński 2013). Metoda ta zakłada, by indeks dynamiki rezultatów (osób korzystających i udzielonych noclegów) był wyższy od indeksu dynamiki nakładów (liczby miejsc noclegowych w hotelach). Jeżeli indeks dynamiki rezultatów jest niższy, niż nakładów, zwłaszcza w dłuższym okresie, to nie opłaca się inwestować (angażować kapitału) w określoną działalność gospodarczą.

Rysunek 28. Dynamika wzrostu pojemności i wykorzystania łódzkich hoteli w latach 1990-2005 (1990 rok = 100) i 2005-2017 (2005 rok = 100)

Źródło: opracowanie własne za: *Turystyka w 1990 roku* 1991 i kolejne roczniki do *Turystyka w 2017 roku* 2018

I odwrotnie, wyższy indeks jest zachętą do podejmowania inwestycji. Najkorzystniejsza sytuacja dla sektora hoteli występuje przy następującej nierówności całkowitej: $Z_H < K_H < U_H$, gdzie: Z_H – dynamika zasobów wyrażona liczbą miejsc noclegowych w hotelach, K_H – dynamika liczby gości korzystających z hoteli, U_H – dynamika liczby noclegów udzielonych w hotelach. Pomocne w analizach są też nierówności częściowe: $Z_H < K_H$ a zwłaszcza $Z_H < U_H$ i $K_H < U_H$, informujące o stopniu intensywności wykorzystania istniejącego potencjału noclegowego hoteli.

Spełnienie nierówności $Z_H < K_H < U_H$ okazało się dla łódzkiego sektora hotelowego trudne do osiągnięcia (tab. 29). Wystąpiło zaledwie pięciokrotnie (w latach: 1995, 2004, 2005, 2015 i 2016) w ciągu 27 lat (tj. w 18,5%). Nierówność ta w wypadku hoteli czterogwiazdkowych zaszła jeden raz, w 2017 roku. Natomiast w hotelach o niższym standardzie powtórzyła się czterokrotnie. Pod tym względem najefektywniejsze okazały się lata 1995 i 2015, kiedy nierówność spełniona była dla hoteli wszystkich kategorii. Najczęściej zachodziła nierówność $Z_H < K_H$ zarówno ogółem dla wszystkich, jak i dla poszczególnych kategorii hoteli. W hotelach czterogwiazdkowych objęła ona dwie trzecie badanego okresu lat ich działalności (2009–2017). W hotelach pozostałych kategorii mniej więcej połowę tego okresu (1990–2017). Częstość występowania nierówności $Z_H < U_H$ rosła wraz z malejącym standardem obiektu. W wypadku hoteli ekonomicznych nierówność ta objęła ponad połowę wspomnianego okresu. Z kolei nierówność $K_H < U_H$ występowała przez połowę badanego okresu, najliczniej w hotelach trzygwiazdkowych i ekonomicznych, najrzadziej w czterogwiazdkowych.

Tabela 29. Częstość występowania nierówności w dynamice wzrostu potencjału noclegowego i jego wykorzystania w hotelach łódzkich w latach 1990–2017

Wyszczególnienie	Nierówność			
	$Z_H < K_H < U_H$	$Z_H < K_H$	$Z_H < U_H$	$K_H < U_H$
1	2	3	4	5
Hotele ogółem				
liczba przypadków	5	14	12	10
%	18,5	51,8	44,4	37,0
Hotele kategorii ****				
liczba przypadków	1	6	5	2

1	2	3	4	5
%	11,1	66,7	55,5	22,2
Hotele kategorii ***				
liczba przypadków	4	13	14	12
%	14,8	48,1	51,8	44,4
Hotele kategorii **				
liczba przypadków	4	12	15	11
%	14,8	44,4	55,5	40,7
Hotele kategorii *				
liczba przypadków	4	14	15	11
%	14,8	51,8	55,5	40,7

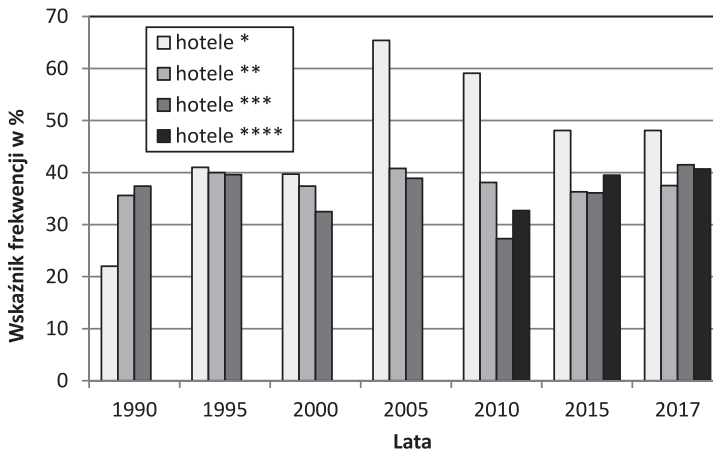
Źródło: opracowanie własne za: *Turystyka w 1990 roku* 1991 i kolejne roczniki do *Turystyka w 2017 roku* 2018.

W latach 1990–2017 struktura pojemności i wykorzystania hoteli łódzkich według ich standardu podlegała wyraźnym zmianom. Na znaczeniu zyskały szybko rozwijające się hotele czterogwiazdkowe, zarówno w zakresie pojemności, jak i jej wykorzystania. Hotele trzygwiazdkowe po okresie spadku ostatnio ponownie odnotowują wzrost obu tych wielkości. Dobrze prosperujące początkowo hotele ekonomiczne mają w ostatnich latach niższą dynamikę wzrostu, więc tym samym spada ich udział w potencjale i użytkowaniu łódzkich hoteli (zwłaszcza jednogwiazdkowych).

5.5. Zmiany w poziomie wskaźnika frekwencji łódzkich hoteli

Wskaźniki poziomu wykorzystania obiektów hotelowych w Łodzi w latach 1990–2017 podlegały wyraźnym zmianom (rys. 29).

Wielkość wskaźnika frekwencji informująca o przeciętnym rocznym poziomie wykorzystania miejsc noclegowych w hotelach w końcu lat 80. XX wieku wynosiła 78,6% i w 1990 roku zmalała do 37,5%. Do końca lat 80. wskaźnik ten dla łódzkich hoteli był znacznie wyższy niż dla całej bazy noclegowej miasta. Po 1989 roku wielkość wskaźnika frekwencji w hotelach spadła poniżej poziomu dla całej tej bazy. Dopiero w ostatnich latach (po 2010 roku) wskaźnik ten był wyższy w hotelach niż w całej bazie noclegowej Łodzi (powrócił do

Rysunek 29. Wskaźnik frekwencji (obłożenia miejsc noclegowych) w łódzkich hotelach w latach 1990–2017

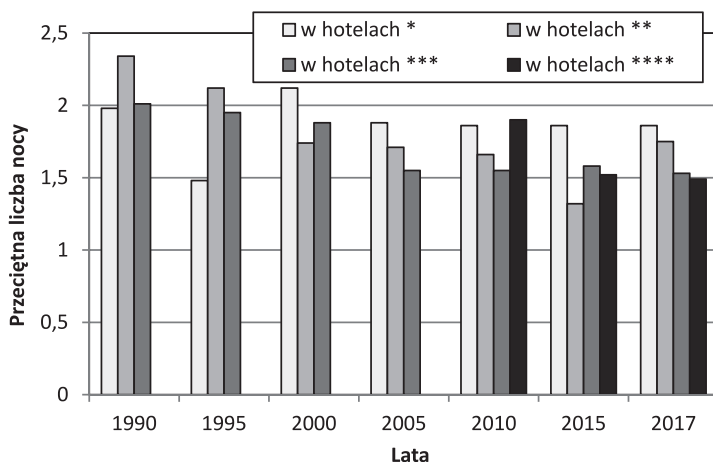
Źródło: opracowanie własne za: *Turystyka w 1990 roku 1991 i kolejne roczniki do Turystyka w 2017 roku 2018*

stanu sprzed 1990 roku). W latach 1990–2017 wielkość wskaźnika frekwencji w odniesieniu do miejsc noclegowych wzrosła z 37,1% do 41,3%, a pokoi z 44% w 1995 roku do 53,9% w 2017 roku.

W odniesieniu do poszczególnych kategorii hoteli wielkość wskaźnika frekwencji była wyraźnie zróżnicowana. Wykazywała też widoczną tendencję wzrostową. W hotelach czterogwiazdkowych średnie roczne obłożenie miejsc noclegowych wzrosło z 32,7% w 2009 roku do 40,7% w 2017 roku, a pokoi w owym czasie – z 52,1,5% do 60,7%. W ciągu dziewięciu lat działalności hoteli tej kategorii odnotowano wyraźny wzrost zarówno obłożenia miejsc, jak i liczby pokoi hotelowych. Wzrost wielkości wskaźnika frekwencji w latach 1990–2017 odnotowano również w hotelach trzygwiazdkowych. W wypadku miejsc noclegowych z 37,4% w 1995 roku do 41,5% w 2017 roku, a pokoi w owym czasie – z 41,5% do 51,5%, co mogłoby zainteresować potencjalnych inwestorów zainteresowanych tym segmentem hoteli. We wspomnianym okresie niższy wzrost wskaźnika frekwencji odnotowano w hotelach ekonomicznych (dwu- i jednogwiazdkowych), zwłaszcza w odniesieniu do wykorzystania liczby miejsc noclegowych, z 35,6% do 37,5%. Poprawa standardu w tej kategorii hoteli przyczyniła się też do zwiększenia obłożenia pokoi z 42,3 % w 1995 roku do 47,3% w 2017 roku.

5.6. Zmiany w przeciętnej liczbie nocy spędzonych w łódzkich hotelach

Ważnym wskaźnikiem informującym o sposobie wykorzystania obiektów hotelowych jest średnia liczba nocy spędzonych w nich przez gości. W latach 1990–2017 systematycznie malała przeciętna liczba takich nocy w odniesieniu do wszystkich kategorii łódzkich hoteli (rys. 30).

Rysunek 30. Przeciętna liczba nocy spędzonych przez gości w łódzkich hotelach w latach 1990–2017

Źródło: opracowanie własne za: *Turystyka w 1990 roku* 1991 i kolejne roczniki do *Turystyka w 2017 roku* 2018

W 1990 roku goście spędzali w łódzkich hotelach średnio nieco ponad dwie noce, natomiast w 2017 roku zaledwie 1,6 nocy (krajowi – 1,5 nocy, zagraniczni – 1,8 nocy). Przeciętnie nieco dłuższe pobyty w hotelach cztero- i trzygwiazdkowych odnotowano wśród turystów zagranicznych niż polskich. W hotelach czterogwiazdkowych średnia liczba nocy spędzonych przez gości zagranicznych zmalała z 2,8 nocy w 2009 roku do 1,9 nocy w 2017 roku, natomiast przez gości polskich odpowiednio z 1,8 do 1,3 nocy. Podobnie było w hotelach trzygwiazdkowych, gdzie turyści cudzoziemscy, mimo że ograniczyli przeciętną liczbę z 2,1 nocy w 1990 roku do 1,8 nocy w 2017 roku, to ich pobyty były dłuższe w owym okresie, niż turystów polskich, wśród których odnotowano spadek z 1,7 do 1,5 nocy. Natomiast w hotelach ekonomicznych (dwu- i jednogwiazdkowych) pobyty turystów polskich (pomimo spadku z 2,3 nocy w 1990 roku do 1,9 nocy w 2017 roku) były przeciętnie nieco dłuższe niż zagranicznych (odpowiednio spadek z 2,0 do 1,5 nocy).

5.7. Wnioski

Wzrost potencjału noclegowego i wykorzystania hoteli w Łodzi nastąpił w dwóch wyraźnie wyodrębnionych etapach. Pierwszy z nich, związany z okresem transformacji gospodarczej, charakteryzował się początkowo stagnacją, a następnie powolnym wzrostem. W porównaniu z końcem lat 80. ubiegłego wieku wielkość potencjału noclegowego hoteli w 1990 roku nie uległa większym zmianom, jednak jego wykorzystanie mierzone m.in. wskaźnikiem frekwencji spadło o połowę, z 78,6% w 1987 roku do 37,5% w 1990 roku. W kolejnych latach wskaźnik ten obniżał się, pomimo niewielkiego wzrostu potencjału noclegowego hoteli, liczby korzystających z nich turystów i udzielonych im noclegów. Drugi etap rozwoju hoteli w Łodzi nastąpił po 2005 roku. Charakteryzował się wyraźnie przyspieszonym wzrostem potencjału noclegowego i liczby korzystających z niego osób oraz udzielonych im noclegów. Etap ten z niewielkimi wahaniami trwa nadal. W 2017 roku wskaźnik obłożenia pokoi hotelowych osiągnął 53,9%. Im wyższa kategoria hoteli, tym wyższy odnotowywano wskaźnik obłożenia pokoi, najwyższy w hotelach czterogwiazdkowych (60,7%), niższy w trzygwiazdkowych (51,5%) i najniższy w ekonomicznych (47,3%). Wyraźny wzrost frekwencji w łódzkich hotelach w ostatnich latach skłania do oczekiwania jej dalszej wyżki, co może zyskać przełożenie na nowe inwestycje przemysłu hotelowego w mieście.

Bibliografia

- Kopiński A., 2013, *Analiza finansowa grupy przedsiębiorstw za pomocą wzorcowych układów nierówności*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia”, nr 63, s. 261–276.
- Milewska M., Włodarczyk B., 2004, *Historia hotelarstwa w Łodzi*, „Turystyka i Hotelarstwo”, nr 5, s. 55–93.
- Turystyka i Wypoczynek w 1979 roku*, 1980, Główny Urząd Statystyczny Warszawa.
- Turystyka i Wypoczynek w 1980 roku*, 1981, Główny Urząd Statystyczny Warszawa.
- Turystyka i Wypoczynek w 1985 roku*, 1986, Główny Urząd Statystyczny Warszawa.
- Turystyka w 1990 roku*, 1991, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Turystyka w 1995 roku*, 1996, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Turystyka w 1996 roku*, 1997, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Turystyka w 1997 roku*, 1998, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Turystyka w 1998 roku*, 1999, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Turystyka w 1999 roku*, 2000, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Turystyka w 2000 roku*, 2001, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.

Turystyka w 2001 roku, 2002, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
Turystyka w 2002 roku, 2003, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
Turystyka w 2003 roku, 2004, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
Turystyka w 2004 roku, 2005, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
Turystyka w 2005 roku, 2006, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
Turystyka w 2006 roku, 2007, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
Turystyka w 2007 roku, 2008, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
Turystyka w 2008 roku, 2009, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
Turystyka w 2009 roku, 2010, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
Turystyka w 2010 roku, 2011, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
Turystyka w 2011 roku, 2012, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
Turystyka w 2012 roku, 2013, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
Turystyka w 2013 roku, 2014, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
Turystyka w 2014 roku, 2015, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
Turystyka w 2015 roku, 2016, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
Turystyka w 2016 roku, 2017, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
Turystyka w 2017 roku, 2018, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.

ZAKOŃCZENIE

Badania zjawisk turystycznych nigdy nie były i zapewne jeszcze długo nie będą łatwe do przeprowadzenia. W analizach wielu zjawisk turystycznych, także analizach turystycznych obiektów bazy noclegowej istnieje wielki problem wiarygodności źródeł informacji i rzeczywistych danych ilościowych. Pomimo przełomu w prowadzeniu przez GUS oficjalnych statystyk turystycznych, który nastąpił w 1995 roku, trudno oprzeć się wrażeniu, że są one wciąż w jakimś stopniu ułomne. Na tę „ułomność” składa się kilka rzeczy – z punktu widzenia tego opracowania do najważniejszych należy zaliczyć brak prowadzenia corocznych statystyk przez małe obiekty noclegowe mające mniej niż dziesięć miejsc (w tym pokoi gościnnych i kwater agroturystycznych) i wprowadzenie tzw. tajemnicy statystycznej dla obszarów, gdzie zlokalizowane są mniej niż trzy obiekty noclegowe. Dyskusyjna wydają się także część oficjalnych informacji – niektóre dane wydają się być zaniżone, trudno bowiem uznać za wiarygodną informację, że np. w obiektach uzdrowiskowych roczne obłożenie odnotowuje się na poziomie 70–80%, podczas gdy na miejsce w państwowych obiektach sanatoryjnych czeka się nawet kilka lat (choć z drugiej strony niewydolność finansowa NFZ-u i ZUS-u może być przyczyną niepełnego wykorzystania takich obiektów). W większości analiz dotyczących turystycznych obiektów bazy noclegowej oficjalne statystyki (pomimo niedoskonałości) stanowią jednak podstawowe źródło informacji ilościowych – alternatywą dla nich są pracochłonne, czasochłonne i kosztowne badania terenowe, niemal niemożliwe do przeprowadzenia na dużych obszarach (województw czy regionów turystycznych).

W tej publikacji na oficjalnych danych statystycznych oparto analizy przeprowadzone na poziomie całego województwa łódzkiego i jego powiatów – czyli rozdziały: pierwszy i drugi. W ten sposób starano się określić m.in., w jakiej fazie rozwoju znajduje się turystyczna baza noclegowa i jakie jest jej wykorzystanie w województwie oraz subregionach (powiatach). Należy podkreślić, że do badań wykorzystano **wszystkie** oficjalne dane ilościowe dotyczące turystycznej bazy noclegowej znajdujące się w rocznikach statystycznych i Banku Danych Lokalnych GUS-u. Jeśli w stosunku do niektórych fragmentów tych rozdziałów można odnieść wrażenie niedosytu informacji, trzeba zdać sobie sprawę, że wynika on jedynie z braku oficjalnych statystyk.

Analizy potencjału noclegowego i wykorzystania turystycznej bazy noclegowej województwa łódzkiego uzupełniono o studia przypadków (część trzecia opracowania) ilustrujące trendy i prawidłowości w wybranych obiektach tej bazy w różnej skali przestrzennej (od regionalnej po lokalną). Za wyjątkiem rozdziału opisującego zmiany w użytkowaniu łódzkich hoteli (w którym wykorzystano oficjalne statystyki GUS-owskie) pozostałe dwie części rozdziału trzeciego opracowano na podstawie danych uzyskanych od organizacji pozarządowych i na podstawie materiałów pierwotnego będącego rezultatem badań terenowych.

* * *

Pomimo stałego rozwoju województwo łódzkie ma nadal niewielki udział w zasobach turystycznej bazy noclegowej Polski. W porównaniu z czołowymi w tym względzie województwami ma prawie pięciokrotnie mniejszą liczbę obiektów i tych miejsc. Podobnie rzecz ma się z wykorzystaniem miejsc noclegowych – obłożenie w województwie znajduje się na poziomie 32% i jest o ponad siedem punktów procentowych niższe, niż średnia krajowa i o 19 punktów procentowych niższe od najlepiej wykorzystującego zasoby bazy noclegowej województwa zachodniopomorskiego. Wydaje się, że na taki stan rzeczy największy wpływ mają dwa czynniki:

- niska ocena walorów turystycznych – województwo łódzkie na tle Polski nie wyróżnia się szczególnie pod tym względem, według wskaźnika atrakcyjności turystycznej (WAT) zajmuje ostatnią pozycję w kraju (*Turystyka w 2015 roku 2016*);
- fluktuacje wyraźnie nawiązujące do cyklu koniunkturalnego polskiej i światowej ekonomii – załamanie gospodarcze w końcu pierwszej dekady XXI wieku odbiło się również na branży hotelarskiej, powodując spowolnienie budowy nowych obiektów hotelarskich oraz zmniejszanie stopnia ich wykorzystania.

Przed II wojną światową w województwie łódzkim dominował wypoczynek letniskowy, po wojnie budowę turystycznych obiektów zakwaterowania zbiorowego wymusiła turystyka socjalna. Obiekty noclegowe powstawały głównie w strefie podmiejskiej Łodzi i na obszarach o względnie wysokich walorach przyrodniczych – w dolinach Warty, Pilicy, Grabi i wokół zbiorników retencyjnych Sulejowskiego i Jeziorska. Po zmianach ustrojowych w 1989 roku w bazie noclegowej województwa łódzkiego (podobnie jak w skali całej Polski) nastąpiła zapaść – stan zasobów tej bazy z 1990 roku został odbudowany dopiero ćwierć wieku później.

Charakterystyczną cechą zmian zachodzących w turystycznej bazie noclegowej województwa jest systematyczny wzrost liczby obiektów całorocznych

i uruchamianie nowych obiektów hotelowych – najintensywniej rozwijały się hotele komercyjne (zwłaszcza w Łodzi), malała natomiast stale pojemność obiektów noclegowych obsługujących turystykę socjalną. Po 1989 roku w Polsce nastąpił pięciokrotny wzrost liczby i pojemności hoteli – w województwie łódzkim (pomimo tendencji zwykłej) tempo wzrostu było wyraźnie mniejsze.

W regionie łódzkim ważną rolę spełniały i nadal pełnią obiekty zakwaterowania indywidualnego – kwatery prywatne, domy letniskowe, kwatery agroturystyczne itp. W oficjalnych statystykach GUS-owskich wielkości dotyczące pojemności i wykorzystania takich obiektów są zdecydowanie zaniżane – większość z nich w przeszłości nie dostarczała sprawozdań ze swojej działalności, a obecnie nadal w ograniczonym stopniu wywiązuje się z tego obowiązku. Z obserwacji terenowych wynika, że rzeczywista liczba miejsc noclegowych oferowanych przez te obiekty jest wielokrotnie większa, niż podaje GUS.

Stopień wykorzystania (obłożenia) turystycznej bazy noclegowej w województwie łódzkim w porównaniu z innymi regionami Polski jest w dużym stopniu niezadowolający. Najmniejszym wahaniom obłożenia podlegają obiekty noclegowe położone na obszarach o największej atrakcyjności turystycznej – nadwarciańskich i nadpilicznych, w powiatach tomaszowskim, wieluńskim i sieradzkim. Najwyższe obłożenie notuje się w zakładach uzdrowiskowych w Uniejowie (83,6%), ośrodkach kolonijnych (71,9%), schroniskach młodzieżowych (36,2%) i hotelach (35,2%).

Nadzieją na powiększenie turystycznej bazy noclegowej w regionie wydaje się być rozwój zakładów uzdrowiskowych i gospodarstw agroturystycznych. Pierwsze z nich oferują usługi specyficznej klienteli, mało wrażliwej na zmiany koniunkturalne. Są też najmniej podatne na zmiany sezonowe – działają prężnie bez względu na porę roku. Gospodarstwa agroturystyczne z kolei dysponują dwoma typami ofert (mogącymi uzupełniać się wzajemnie). Pierwsza jest ofertą pobytową, dotyczącą obszarów atrakcyjnych turystycznie (nad rzekami, zbiornikami wodnymi i przy lasach), głównie na obrzeżach regionu. Druga związana jest z bliskim otoczeniem miast i krótkim (jednodniowym) wypoczynkiem o charakterze edukacyjnym, odnoszącym się do tradycji i kultury wsi. Konieczne wydaje się także powstanie w najbliższym czasie przynajmniej jednego hotelu pięciogwiazdkowego w Łodzi i przynajmniej jednego hotelu luksusowego w rejonach najatrakcyjniejszych przyrodniczo (np. w Spale, nad Zalewem Sulejowskim lub zbiornikiem Jeziorsko).

O AUTORACH

Roman Szkup – Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk o Ziemi, Instytut Geografii Miast i Turyzmu, 90-142 Łódź, ul. Stefana Kopcińskiego 31; mail: roman.szkup@geo.uni.lodz.pl [rozdział 1 i 2]

Andrzej Matczak – Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk o Ziemi, Instytut Geografii Miast i Turyzmu, 90-142 Łódź, ul. Stefana Kopcińskiego 31; mail: andrzej.matczak@geo.uni.lodz.pl [rozdział 1, 2 i 5]

Jolanta Wojciechowska – Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk o Ziemi, Instytut Geografii Miast i Turyzmu, 90-142 Łódź, ul. Stefana Kopcińskiego 31; mail: jolanta.wojciechowska@geo.uni.lodz.pl [rozdział 3]

Joanna Bik – Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk o Ziemi, Instytut Geografii Miast i Turyzmu, 90-142 Łódź, ul. Stefana Kopcińskiego 31; mail: joanna.bik@geo.uni.lodz.pl [rozdział 4]